

ŘADA B
PRO KONSTRUKTÉRY
ČASOPIS
PRO RADIOTECHNIKU
A AMATÉRSKÉ VYSÍLÁNÍ
ROČNÍK XXVII/1978 ČÍSLO 2

V TOMTO SEŠITĚ

Vstřic VI. sjezdu Svazarmu	81
Displeje pro číslicovou techniku	
Zobrazovací panely – displeje	82
Alfanumerická indikace	92
Používané kódy	92
Generování znaků	96
Generátory znaků	105
Generátory dvou hodinových kmitočtů	108
Napěťový transvertor pro napájení obvodu MOS	108
Zkoušečka integrovaných obvodů se světelnou indikací stavů	108
Zkoušečka s akusticko-optickou indikací	109
Omniskop – sonda pro ověřování činnosti IO	110
Logický analyzátor – zkoušeč komunikačních IO	111
Adapter k osciloskopu pro dynamické zkoušení IO v zařízení	112
Generátor impulsů s proměnnou střidou k kmitočtem	113
Univerzální časová základna	114
Generátor hodinových impulsů	115
Osmikanálový přepínač vstupních signálů k osciloskopu	116
Elektronický zámek	117
Zobrazení čísla přijímaného kanálu na obrazovce TVP	118
Literatura	119

AMATÉRSKÉ RADIO ŘADA B

Vydává ÚV Svazarmu ve vydavatelství Magnet, Vladislavova 26, PSČ 113 66 Praha 1, telefon 26 06 57-1. Šéfredaktor ing. F. Smolík, zástupce Luboš Kalousek. Redakční rada: K. Bartoš, V. Brzák, K. Donát, A. Glanc, I. Harminc, L. Hlinský, P. Horák, Z. Hradík, ing. J. T. Hyang, ing. J. Jaroš, doc. ing. dr. M. Joachim, ing. Jan Klabal, ing. F. Králik, RNDr. L. Kryška, PhDr. E. Křížek, ing. I. Lubomírský, K. Novák, ing. O. Petráček, ing. J. Vackář, CSc., laureát st. ceny KG, ing. J. Zima, J. Ženíšek, laureát st. ceny KG. Redakce Jungmannova 24, PSČ 113 66 Praha 1, telefon 26 06 51-7, šéfredaktor I. 353.

Ročně vyjde 6 čísel. Cena výtisku 5 Kčs, celoroční predplatné 30 Kčs. Rozšíruje PNS, v jednotkách ozbrojených sil vydavatelství Magnet, administrace Vladislavova 26, Praha 1. Objednávky přijímá každá pošta i doručovatel. Dohledací pošta Praha 07. Objednávky do zahraničí vyrábí PNS, vývoz tisku, Jindřišská 14, Praha 1. Tiskne Naše vojsko, n. p., závod 08, 162 00 Praha 6-Liboc, Vlastina 710. Inzerci přijímá vydavatelství Magnet, Vladislavova 26, PSČ 113 66 Praha 1, telefon 26 06 51-7, linka 294. Za původnost a správnost příspěvku ručí autor. Redakce rukopis vrátí, bude-li vyzádán a bude-li připojena frankovaná obálka se zpětnou adresou. Návštěvy v redakci a telefonické dotazy pouze po 14 hodin. Číslo indexu 46044.

Toto číslo mělo vyjít podle plánu 22. 3. 1978.

© Vydavatelství MAGNET, Praha

VSTŘIC VI. SJEZDU SVAZARMU

Pod vedením KSČ

za další úspěchy Svazarmu při budování a obraně socialistické vlasti

Svaž pro spolupráci s armádou vstoupil v druhé polovině minulého roku do období příprav svého VI. sjezdu. Sjezd se v souladu se stanovami uskuteční v prosinci letošního roku.

Svaž pro spolupráci s armádou se jako organizace Národní fronty podílí na plnění závěrů XV. sjezdu KSČ, na budování a obraně naší socialistické společnosti. Vede své členy i ostatní pracující k realizaci branné politiky KSČ a přispívá k posilování všeobecné obrany země. Usiluje o masový rozvoj branné výchovy obyvatelstva, zejména mládeže a napomáhá tomu, aby se obrana vlasti stala věcí každého občána. Cílevědomě plní úkoly vyplývající z usnesení PÚV KSČ o jednotném systému branné výchovy obyvatelstva, o úkolech Svazarmu a směrech jeho dalšího rozvoje, zakotvených v rezoluci V. sjezdu Svazarmu (s plánem rozvoje radistické činnosti ve Svazarmu jsme naše čtenáře seznamovali ve všechno loňských číslech radia pro konstruktéry, v nichž byly jeden po druhém probrány jednotlivé body návrhu rozvoje radistické činnosti do dalších let. Návrh byl schválen ÚV KSČ v minulém roce).

Výsledky Svazarmu dosažené při naplňování linie strany a úkolů státních orgánů napomáhaly a napomáhají dalšímu posílení obrany naší socialistické společnosti, prohlubování komunistické výchovy občanů, naplňování požadavků vědeckotechnického rozvoje a dalšímu rozvíjení politické aktivity a angažovanosti.

Dobrých výsledků bylo dosaženo v politickovýchovném působení na členy Svazarmu i propagaci Svazarmu a branné výchovy v široké veřejnosti. Byla přijata a realizována závažná opatření k zdokonalení přípravy branců, vojáků v záloze i obyvatelstva k civilní obraně. Značného rozmařtu doznala branné se i branně technická činnost. Svazarmovští sportovci se úspěšně podíleli na úkolech státní reprezentace ČSSR – mezi ně se úspěšně zařadili i přední čs. radioamatérští – vysílači a přední závodníci radioamatérských sportů. Ze všech ukazatelů je zřejmé, že po celé období od V. sjezdu narůstala branné výchovná a společenská angažovanost členů Svazarmu.

Uvedeným a odpovědným přístupem k realizaci politiky KSČ a aktivní podíl členů Svazarmu na plnění celospolečenských úkolů vedl k dalšímu prohlubování socialistického charakteru celé organizace. To vše pomohlo upěvnit společenské postavení Svazarmu a zvětšit jeho vliv na široké vrstvy občanů a mládeže. Svazarm se stal aktivní složkou Národní fronty a jeho přínos v rámci branného systému státu se stále zvětšuje.

Před sjezdem je však třeba zamyslet se i nad tím, že porovnání dosažených výsledků s požadavky XV. sjezdu KSČ ukazuje, že v činnosti Svazarmu je nutno ještě mnohé zlepšovat. Na všech organizačních stupních jsou rezervy v ideově výchovné i organizátorské práci, kvalitě a účinnosti branné výchov-

ných činnosti. Jako potřebné se jeví především prohlubovat branně vlastenecké a internacionální prvky výchovy, zvyšovat účinnost branné propagandy a agitace. Pozornost je rovněž třeba věnovat nedostatkům ve stylu práce, kvalifikaci a přípravě kádrů a v materiálně technickém zabezpečení činnosti, což je jednou z překážek ještě úspěšnějšího rozvoje především radistiky a radistických sportů.

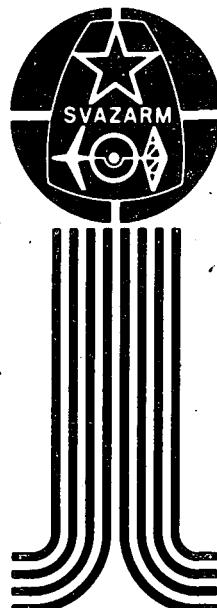
Velké rozdíly jsou dosud i v rozsahu a obsahu činnosti jednotlivých svazarmovských organizací. Kvalita mnohých svazarmovských organizací dosud zaostává za dosaženým průměrem. Jejich činnost není rozvíjena s žádoucím politickým přístupem a s cílevědomostí zvyšovat úroveň ideově výchovného působení tak, aby morálně politická výchova byla dominující složkou i všech zájmových, odborně technických a branně sportovních činností. Výcvikový proces, příprava branců, vojáků v záloze a příprava obyvatelstva k civilní obraně nedosahuje přes dosažená zlepšení požadovaných výsledků a potřebné kvality. Také rozvoj technických činností ve Svazarmu ještě neodpovídá rychlému postupu vědeckotechnického rozvoje.

Přípravy na VI. sjezd Svazarmu umožňují vytvořit předpoklady pro vyšší kvalitu a větší a lepší výsledky branné výchovné práce Svazarmu pro spolupráci s armádou. Je to příležitost k novému rozvoji aktivity a iniciativy při plnění úkolů, vytyčených XV. sjezdem KSČ. Napomoci k tomu může i co nejvíce účast na soutěži, o níž jsme své čtenáře informovali v minulém čísle Amatérského radia řady B pro konstruktéry (AR B/1/78).

Za hlavní cíl předsjezdové aktivity a iniciativy je z uvedených důvodů třeba považovat dosažení kvality, lepších výsledků a žádoucí komplexnosti v obsahu i formách naplňování funkce Svazarmu jako dobrovolné branně společenské organizace Národní fronty. Jde o to plnit společensko-politické poslání Svazarmu a v tomto smyslu zvýšit v předsjezdovém období jeho podíl na budování a obraně naší socialistické společnosti, důsledně naplňovat závěry XV. sjezdu KSČ.

Úkolem předsjezdové aktivity členů Svazarmu je působit k zapojení co nejvíceho aktiva dobrovolných branně výchovných pracovníků do příprav sjezdu a k mobilizaci všech členů a orgánů za plnění závěrů XV. sjezdu v podmírkách Svazarmu.

Dále bude vhodné, bude-li předsjezdová aktivita a iniciativa probíhat v těsném seřízení s celkovou společenskou, politickou a pracovní aktivitou ve spojitosti s významnými ideově politickými událostmi tohoto roku (především 30. výročí únorových událostí, 30. výročí znárodnění atd.). Všech těchto skutečností je třeba využít k znásobení akti-

VI. SJEZD
SVAZAR MU
1978

vity a iniciativy členů Svazarmu v branně výchovné oblasti, v plnění výcvikových úkolů a v účasti Svazarmu na uskutečňování volebních programů národních výborů.

Nedílnou součástí předsjezdového období by měla být kromě zvýšené společenské aktivity a iniciativy členstva i aktivity v braně technických a branně sportovních činnostech, dobré plnění všech výcvikových plánů, pravidelnější organizování výcvikové a sportovní činnosti (a to zejména v základních organizacích a jejich klubech) a zapojování

širokého okruhu zájemců do všech branně sportovních akcí. Nemělo by se zapomínat ani na ty, co stojí dosud mimo organizaci a mají zájem o některou z činností, které jsou organizovány ve Svazarmu – předsjezdovou aktivitu by měla provázet i snaha přivést tyto zájemce do našich řad, neboť je jim co nabídnout z široké palety činností a je k tomu mimorádně vhodná příležitost.

Předsjezdová kampaň by se tak měla stát školou pro funkcionářský aktiv při plnění branné politiky KSČ, při prohlubování

společenského poslání Svazarmu a principu jeho výstavby, při prohlubování tvůrčího úsilí a všeobecného rozvoje vnitrosvazové demokracie a organizátorské práce v masách.

V souladu s úkoly vyplývajícími ze závěru XV. sjezdu KSČ pro naši brannou organizaci doporučuje předsednictvo ÚV Svazarmu zaměřit rozvoj iniciativy a aktivity členů a organizací před nastávajícím VI. sjezdem Svazarmu k několika hlavním úkolům, o nichž si povídeme příště.

-ou-

Ing. J. T. Hyun

DISPLAYE PRO ČÍSLICOVOU TECHNIKU

V průběhu tisíciletí se tzv. „homo sapiens“ naučil počítat. Primitivními pomůckami mu byly kousky dřev, stébla slámy – aby se mohly nezapomeněl – samozřejmě prsty ruky. Za posledních 350 let pak byly objeveny např. logaritmické pravítka, diferenciální a integrální počet, mechanická počítačka – kalkulačka atd.

Jistý pan Cantor přišel na ideu zkoumat, zda je nás způsob počítání vůbec správný. Zjistil totiž, že správnost základních úkonů a jejich pravidel (tehdy) nebyla rádne prokázána a že prokázána být musí. Proto vynalezl operace s množinami předmětů, které nejprve neměly se systémem čísel nic společného – a dokázal, ostrovtipným způsobem pomocí „nauky o množinách“ správnost tisíce let starých a používaných základů počítání.

Jíž před několika desetiletími se studující matematiky dozvěděl, že mimo desítkovou soustavu jsou možné i soustavy jiné, především soustava dvojková a oktalová. Po ukončení studia byly však tehdejší teoretické novosti většinou zapomenuty. Jakmile však bylo nutné v nedávných letech zkonzervovat dnes již běžný počítač a realizovat jej s tenkrát nepředstavitelnou pracovní rychlostí – mechanickými prostředky neuskutečnitelnou – přišel k uplatnění dvojkový systém a jeho základní elektronický stavební prvek – klopny obvod.

A jakmile bylo potřebné sestrojit číslicové počítače, které – v další vývojové etapě – měly navíc sloužit i k řízení výrobních pochodu, ukázaly se principy výrokové logiky jako výjimečně plodné a ulehčující řešení komplikovaných úloh. Za použití Booleovy algebry se pak již téměř samozřejmě při konstrukci regulačních, automatizačních a jiných přístrojů vyšší složitosti dospělo k optimálnímu řešení; v některých případech by řešení bez teoretických znalostí zákonů logické algebry – tedy bez znalostí „nového druhu“ nebyla vůbec možná.

Soubor nejrůznějších aplikací dvojkové soustavy v číslicové technice, který je obsahem tohoto čísla AR-B, vychází z předpokládu minimálních znalostí logické algebry.

Zobrazovací panely – displeje

Stávající prostředky

Využívání polovodičových integrovaných obvodů, zvláště pak číslicových, vyžaduje indikační zařízení, ukazující uživateli či technikovi jejich funkci. Tyto indikátory tedy znázorňují buď stavu na vstupech či výstupech IO (pak slouží pouze ke kontrole při

oživování), nebo přenášenou informaci (po dekódování).

Rozděláváme tedy dva druhy indikačních zařízení:

- pro kontrolu stavu a tím i činnosti,
- pro indikaci výsledků.

Zařízení první skupiny patří do oblasti více či méně dokonalých pracovních pomůcek – testerů. Naproti tomu zařízení skupiny druhé spadají do oblasti displejů (= zobrazovacích panelů) k vyjádření číselní informace (tzv. číselníky), popřípadě informace alfanumerické, abecedně číslicové (tzv. obrazovkové displeje a displeje maticové).

Číselné displeje jsou tvořeny zpravidla řadou číslicových doutnavek (dekatronů, či vývojové mladších digitronů), řadou číslicových jednotek sedmisegmentových digitronů, či vláknových „zárovek“ nebo řadou jednotek z gallium-arsenid-fosfidových světloemisitujičích diod (LED-light emitting diode), rozložených sedmisegmentově či bodově v matici, popřípadě řadou sedmisegmentových čísel na bázi tekutých (nematických) krystalů, a posléze řadou bodově nebo sedmisegmentově vytvářených čísel na obrazovkách.

Rozděláváme tedy displeje:

- doutnavkové,
- vláknové,
- ze svítivých diod,
- na bázi tekutých krystalů,
- obrazovkové.

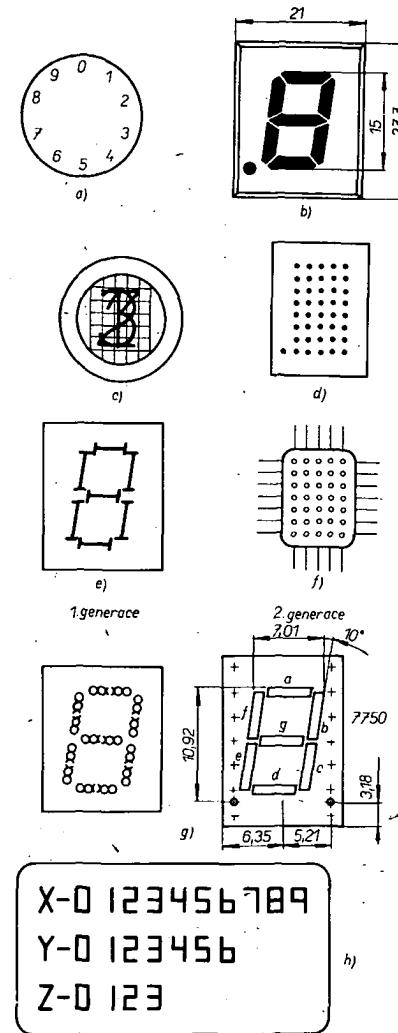
Pokud se týká rozdělení na číslicové a písmenové, jsou mezi uvedenými druhy speciální typy (s výjimkou b) a c), které jsou upsušené pro vytváření nejen čísel, ale i znaků. Znaky jsou vytvářeny z úplných bodových matic (5×7 nebo 7×9 bodů – např. speciální neonová doutnavka f) Valvo či Philips s maticí bodových elektrod 7×9). Mimoto existují ovšem i displeje všech uvedených druhů, které jsou určeny pouze pro vytváření čísel. Vláknové displeje nejsou zřejmě perspektivní, neboť jednotlivá vlákna ve tvaru segmentů jsou chouloustivá na otřesy, i když výrobci (např. fa Numitron) udávají dobu života až 10 000 hod. Pokud se týká displejů z tekutých krystalů (LC, liquid crystal), tak se zatím používají jen pro segmentové vytváření čísel a znamenka, třebaže by nečinilo obtíží vytvořit z nich i bodové maticy pro znaky.

Na obr. 1 je přehled představitelů uvedených druhů displejových jednotek.

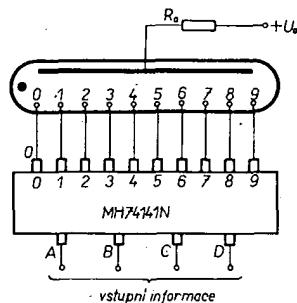
Způsoby číslicové nebo alfanumerické indikace

Plynem plněné indikátory (číslicovky, číslové jednotky) dosáhly v digitálních přístrojích největšího uplatnění. Proto je vyrábě většina výrobců v širokém sortimentu, v různých tvarech, velikostech a provedeních.

Řízení těchto elektronek nečiní žádných obtíží, používají-li se k němu speciálně vyvinutý integrovaný obvod typu MH74141. V tomto obvodu se vstupní informace (ve tvaru dvojkové desítkového čísla) transformuje a dekóduje v kódu „1 z 10^4 “, čímž je spinán vždy jeden z deseti výstupních tranzistorů. Ten pak uzemňuje příslušnou elektrodu

Obr. 1. Představitel číslicových a abecedně číslicových (alfanumerických) jednotek (a – dekatron, b – sedmisegmentová číslicová jednotka, c – digitron, d – alfanumerická jednotka LED 5×7 , e – sedmisegmentová vláknová číslicová jednotka, f – alfanumerická jednotka doutnavková 5×7 , g – číslicová jednotka LED, h – vícemístný alfanumerický displej 3×16)

Obr. 2. Typické zapojení doutnavkové číslicovky s integrovaným dekodérem – budičem MH7441N

doutnavkové číslicovky, která se rozvíti. A protože jednotlivé elektrody mají tvar číslic 0 až 9, je tímto způsobem zakódovaná vstupní informace zviditelněna. Na obr. 2 je typické zapojení doutnavkové číslicovky, které je pouze prakticky pro všechny elektronky tohoto druhu.

Pokud se týká anodového napětí U_a a předřadného odporu R_a , volí se podle použitého typu číslicovky, digitronu. Průtok protékající číslicovkou nepřesahuje obvykle 1 mA.

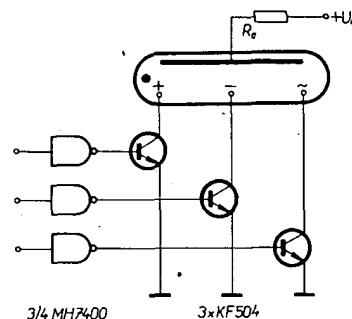
Doutnavkovými indikátory lze znázorňovat i druh měřené veličiny, tab. 1. V tomto

Tab. 1.

Vstupy A B C	Indikovaný znak
0 0 0	s
1 0 0	ms
0 1 0	μs
1 1 0	ns
0 0 1	Hz
1 0 1	kHz
0 1 1	MHz

případě se využívá pochopitelně speciálních typů, např. ZM1024 pro sedm znaků (s, ms, μs, ns, Hz, kHz, MHz). To je zvláště potřebné v univerzálních měřicích přístrojích, u nichž bývá měřená veličina někdy též zakódována.

Používá-li se jen část možných vstupních kombinací (nejsou využity všechny výstupy), je třeba zajistit, aby v všech provozních stavech byla vždy propojena jedna katoda doutnavkové elektronky. Kdyby tomu totiž tak nebylo, tj. kdyby při uzavřených všech výstupních tranzistorech přesto nastal v elektronce výboj, její průtok by tekl přes výstupní záchranné diody IO, ty by se mohly teprve přetížit, což by vedlo současně k zničení IO. V zapojení na obr. 3 je tomuto nežádoucímu

Obr. 4. Zapojení indikátoru polarity

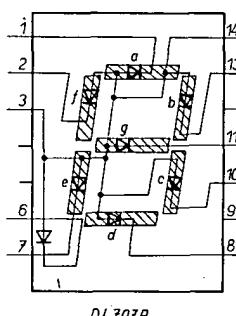
sebou podle potřeby. (Obdobné standardní „jednotky“ existují však i u číslicovek s plynoucí náplní, např. výrobek fy Sperry, typ 352 apod.).

Tyto polovodičové číslicovky tvarově během doby vykristalizovaly ve dvě zásadní formy:

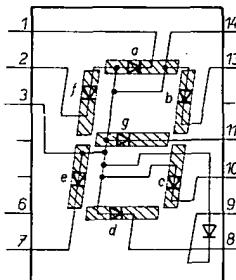
- a) sedmsegmentové
- b) maticové.

Symbol, který se skládá ze segmentů uspořádaných ve tvaru číslice 8 (obr. 5),

DL707

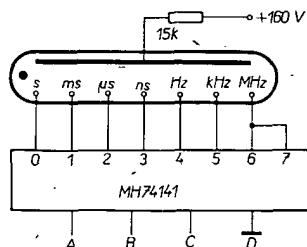

DL707R

Obr. 5. Uspořádání a značení vývodů sedmsegmentové číslicovky sleva či pravostrannou tečkou

dovoluje znázornit všechny číslice (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0) i některé písmenové (velké)

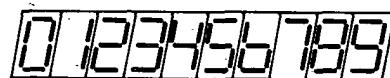

Obr. 3. Zapojení sedmiznakového indikátoru

provoznímu stavu zabráněno tím, že vývody 6 a 7 integrovaného obvodu budiče jsou spolu spojeny.

Je-li třeba indikovat jen několik číslic či jen znaménka polarity, je výhodnější spínat je pouze tranzistory (se závěrným napětím min. 65 V), obr. 4.

Upořádají-li se svítivé diody do segmentů či do tzv. bodové matice (obr. 1), pak obdržíme číslicovou „jednotku“ displeje. Jednotlivé jednotky lze pochopitelně řadit za

Obr. 6. Sedmsegmentové tvary číslic 0 až 9

tou“ formou, která je dána počtem použitých segmentů, obr. 6. Mimo tyto číslicové a písmenové znaky dovoluje sedmsegmentová forma vytvářet znaky neběžné, obr. 7. Naopak tomu hranatá forma sedmsegmentových znaků je vykoupena poměrnou jednoduchostí obvodu vytvářející tyto znaky.

Obr. 7. Sedmsegmentové tvary pseudotetrád (10 až 15)

Každý segment číslicovky může být pokládán za jednu diodu; přitom je lhostejně, zda jde skutečně o jednu diodu, či je-li složen z více diod. (První číslicovky tohoto druhu měly skutečně segmenty z diodového „hřebíčku“ z minimálně dvou diod). Tepře světloemittující diodové číslicovky tzv. druhé generace používají pro jeden každý segment jednu diodu, přičemž úsečkového, pokud možno homogenně prosvětleného tvaru segmentu se dosahuje využitím tzv. techniky světelných kanálů).

Vzhledem k tomu, že segmentová číslicovka je vytvořena ze sedmi segmentů, je každý znak dán sedmibitovým slovem, v němž počet bitů s úrovní H (high = log. 1) se pohybuje od jedné do sedmi. To je zásadní rozdíl proti číslicovce doutnavkové, u níž je v desetibitovém slově pro každý numerický znak vždy pouze - jeden bit s úrovní L (low = log. 0). Proto je pro ně nutno používat jiný typ dekodéru, a sice SN7447 nebo SN7448, který převádí a dekóduje vstupní informace ze čtyřbitového slova v kódu BCD, obr. 8.

Vztahy mezi vstupní informací pro desítkové vyjádření, odpovídající tetrádu a desetibitové a sedmibitové slovo obou typů dekodérů jsou v tab. 2.

Zvláště formou sedmsegmentové číslicovky je tzv. hexadecimální číslicová jednotka, které – speciálně v hybridech provedené – (viz např. dále popisovanou číslicovku HP 5082-7340) sdružuje integrovaný dekodér a budič. Mimo číslice 0 až 9 znázorňuje písmena A až P (popř. i jiné) podle kódu v tab. 3.

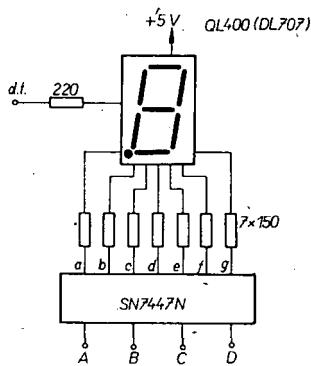
Jsou-li přípustné tzv. pseudotetrády (tj. čtyřbitová slova pro desítková čísla 10 až 15), pak dekodér typu SN7447 pracuje podle tab. 4 a sedmsegmentová číslicovka na něj připojená indikuje znaky podle obr. 7.

Tab. 2.

Desítkové	Tetradicky	Desetibitové slovo (dekodér M.7441)								Sedmibitové slovo (dekodér typu SN7448N)							
		A B C D				0 1 2 3 4 5 6 7 8 9								a b c d e f g			
0		L L L L				L H H H H H H H H					H H H H H H L						
1		H L L L				H L H H H H H H H H					L H H L L L L						
2		L H L L				H H L H H H H H H H H					H H L H H L H						
3		H H L L				H H H L H H H H H H H H					H H H H L L L H						
4		L L H L				H H H H L H H H H H H H					L H H L L L H H						
5		H L H L				H H H H H L H H H H H H					H L H H L H H H						
6		L H H L				H H H H H H L H H H H H					L L H H H H H H						
7		H H H L				H H H H H H H L H H H H					H H H H L L L L H						
8		L L L H				H H H H H H H H L H H H					H H H H H H H H H						
9		H L L H				H H H H H H H H H L H H					H H H L L L H H H						

Pozn. sedmibitová slova u dekodéru typu SN7447 jsou inverzní ke slovům dekodéru SN7448N.

znaky (A, C, E, F, H, I, L, O, P, S, U, J – znaky I a O se zpravidla nepoužívají, neboť mohou vést k zaměnění s číslicemi). Pozorovatel se musí ovšem smířit s poněkud „hrana-

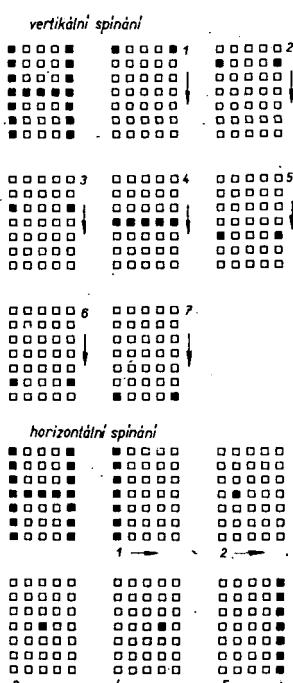
Obr. 8. Typické zapojení sedmisegmentové číslicovky LED s integrovaným dekodérem - budíčem MH7447

Tab. 3.

Desítkové	Tetradicky	Znak	Sedmibitové slovo
	A B C D		a b c d e f g
10	L H L H	A	L L L H L L L
11	H H L H	I	L H H L L L H
12	L L H H	E	L H H L L L L
13	H L H H	F	L H H H L L L
14	L H H H	H	H L L H L L L
15	H H H H	P	L L H H L L L

Tab. 4.

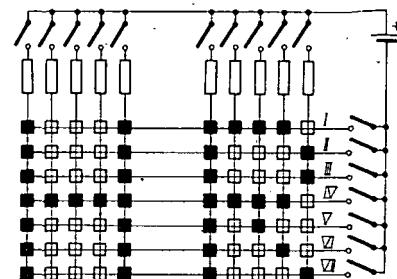
Desítkové	Tetradicky	Znak	Sedmibitové slovo
	A B C D		a b c d e f g
10	L H L H		H H H L L H L
11	H H L H		H H L L H H L
12	L L H H		H L H H H H L L
13	H L H H		L H H L H L L L
14	L H H H		H H H L L L L L
15	H H H H	žádný	H H H H H H H H

Obr. 9. Způsoby spinání sloupců či řádků diod maticových znakov LED

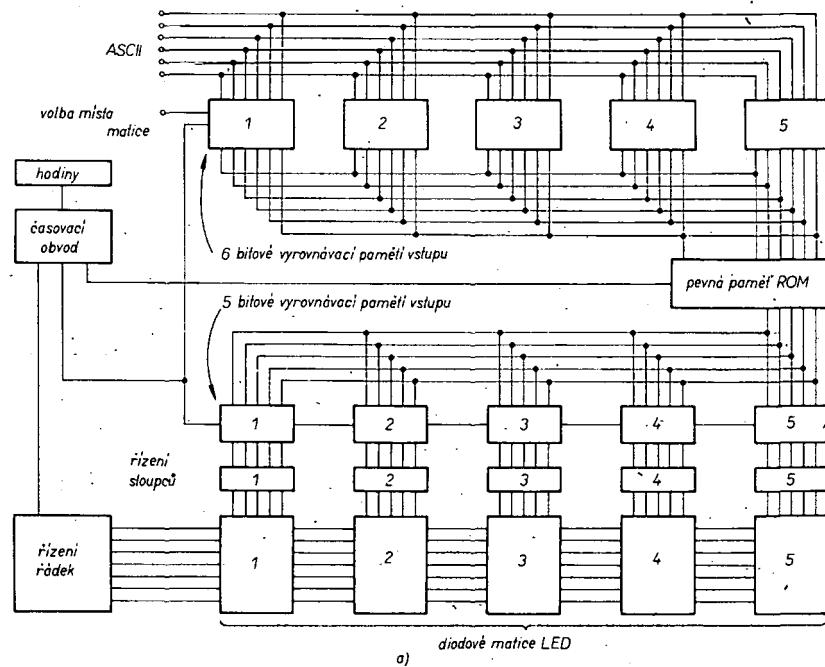
Z uvedeného je tedy patrné, že tvar znaku pro pseudotetrády závisí na použitém druhu dekodéru. Naproti tomu dekodéry typu 9368 pro pseudotetrády generují šestnáctkové znaky A, b, C, d, E a F.

Alfanumerické číslicovky se skládají obvykle z matice 5×7 (případně 7×9). Úplný rastrový rámec tvoří 35 svítivých diod. Počet sedmi řad a pěti sloupců se ukázal jako optimální jak z hlediska nákladů, tak i z hlediska čitelnosti. Ovšem řízení jedné takové alfanumerické jednotky je pochopitelně značně složité. Zásadně se zde používá pro vytváření jednoznačných znaků multiplex – postupné časové spinání, a navíc ještě dvojitě. Vlastní multiplex je buď vertikální, či horizontální, obr. 9, a to podle toho, jakým směrem postupuje synchronizační (strobovací) signál. Vytváření libovolného znaku je patrné ze schématu na obr. 10. Je zřejmé, že spínače musí být spinány postupně, buď po sloupcích nebo po řádcích. Aby však toto postupné spinání nebylo lidskému oku patrné, probíhá tak rychle, aby kmitočet změn byl nad hranicí setrvačnosti vjemu lidského oka (50 Hz). Protože jsou postupně spinány i jednoznačné

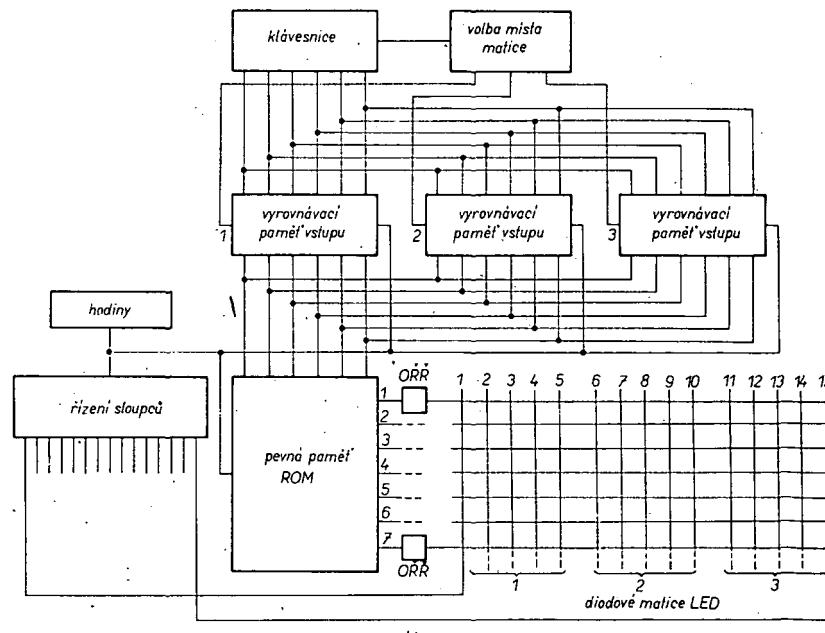

Obr. 10. Princip vytváření libovolného znaku u maticového indikátoru 5×7

znaky, což jasné vyplývá ze zapojení, bývá přepínací kmitočet rádu minimálně desítek kHz. Tak je zajištěno, že údaj na displeji se jeví pozorovateli jako jediná souvislá informace. Blokové zapojení pro tento dvojí rozklad s využitím nedestruktivních pamětí ROM jako generátoru znaků je na obr. 11 (pro oba dva zmíněné způsoby). Pro úplnost a ziskání představy o tvaru znaků jsou na obr.

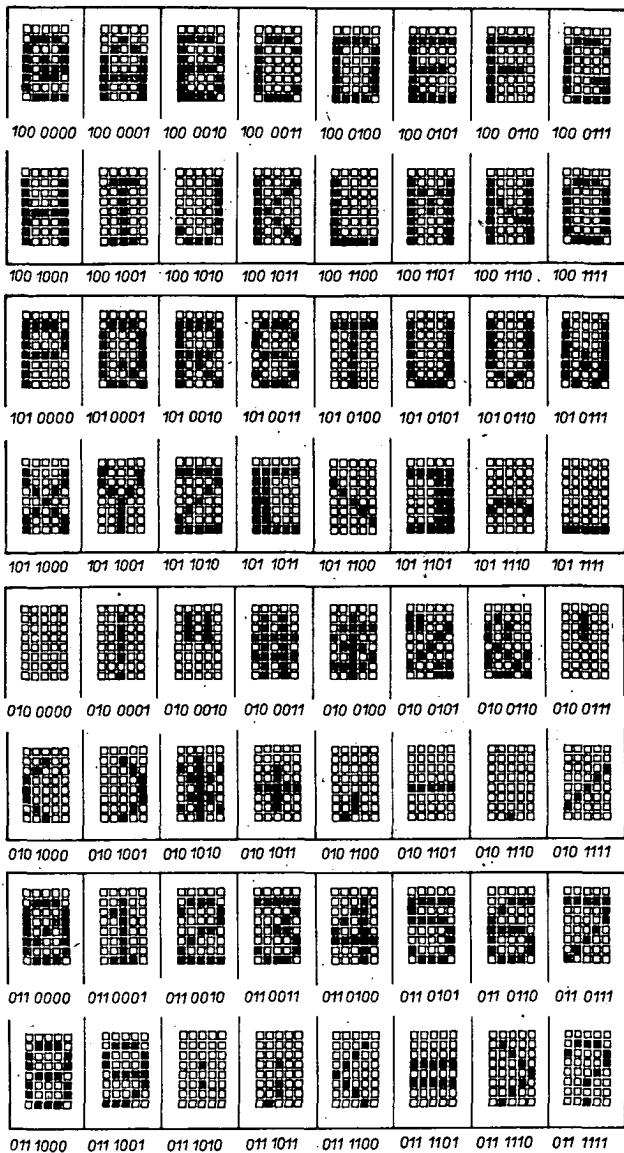

a)

b)

Obr. 11. Základní zapojení soustav pro alfanumerickou integraci

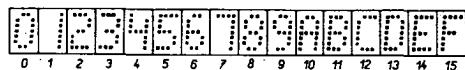
Obr. 12. Tvar 64 znaků v rastru 5 x 7 a jemu odpovídající vyjádření v kódě ASCII

12 všechny běžně používané znaky (64 typů) spolu s je vyvolávajícím šestibitovým mezinárodně používaným kódem ASCII.

Pevná paměť generuje pro každý znak (zakodovaný šestibitovou informací) při horizontálním strobování pět sedmibitových slov, nebo při vertikálním strobování sedm pětibitových slov. Časový průběh všech jednotlivých pochodů (operací) řídí generátor hodinových impulsů, přičemž budiče přizpůsobují proudové a napěťové výstupy z generátoru znaků použitým indikačním maticím (z diod LED či v douteavkových výbojek, popřípadě obrazovkovým displejům).

Typem pevné paměti (ROM), popř. jejím bitovým obsahem, je dán v zásadě druh a počet představovaných symbolů – znaků. Běžně používané paměti s kapacitou 2240 bitů umožňují vytvořit šedesát čtyři znaky podle obr. 12.

Typem navazujícím na alfanumerické jednotky jsou numerické maticové číslicovky, skládající se z neúplné matice, tj. pouze z 27 (20) diod při zachování obrysů matice 5 x 7 (4 x 7). Jejich přednosti proti sedmisegmentovým je, že sledování znaku je pro pozorovatele příjemnější. Navíc pak při poruše jedné z diod ještě zůstává celý znak čitelný, čímž je zamezeno chyběnému čtení. To se bohužel nedá tvrdit o indikaci sedmisegmentové, u níž jedna vadná dioda zaviní chybou indikaci (např. vada diody segmentu A způsobí při zakodování číslice 7 chybou indika-

Obr. 13. Tvary číslic a některých znaků v neúplném rastru 4 x 7

Souhrn dat nejpoužívanějších indikátorů

V následující tabulce jsou uvedeny ve stručném přehledu nejvíce používané a rozšířené displejové jednotky význačných výrobů (tab. 5a a 5b).

Statický provoz vícemístného displeje

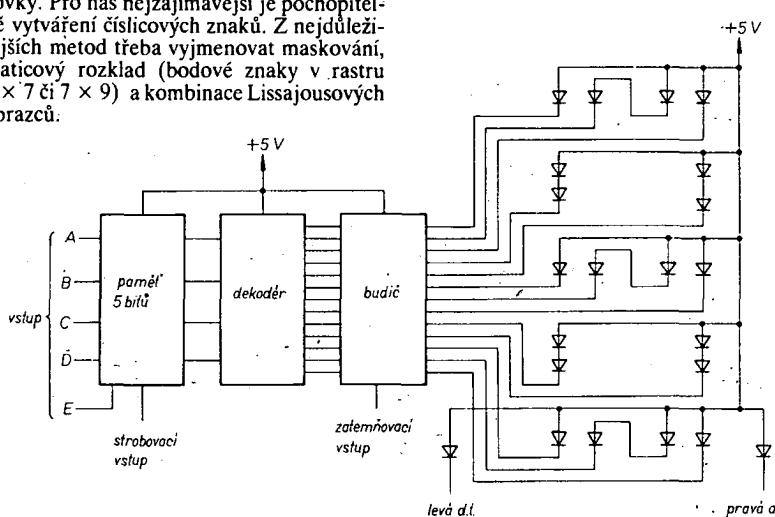
Jednotlivé indikátory se budí dvěma způsoby, a sice v tzv. statickém režimu či v režimu dynamickém (multiplexním). Ve statickém režimu má každý indikátor svůj budič a dekodér, případně budič, dekodér a paměť. V klasickém provedení s douteavkovými indikátory – číslicovkami přísluší tedy k jedné číslovce (např. k ZM1020) jeden dekodér typu MH74141. Při realizaci číslicového displeje s perspektivními indikátory z diod LED (např. TESLA LQ400) je to dekodér typu MH7447, obr. 15.

Ke vstupům dekodérů A_1, B_1, C_1, C_1 až A_n, B_n, C_n, D_n se připojují paměťové obvody MH7475, synchronizované hodinovými impulzy, nebo přímo čítací obvody MH7490. Případně – je-li to zapotřebí např. pro číslicovou indikaci času – jsou obvody MH7490 propojeny pro práci v jiném než desítkovém módu, nebo se využije šestkových (SN7492), popřípadě osmičkových (MH7493) čitačů v odpovídajícím zapojení. Taktéž se shledáme s čitači, které jsou vytvořeny z klopňových obvodů a jednoho či více hradel, jejichž odpovídající výstupy jsou připojeny přes dekodery na číslicové indikátory.

Na obr. 16 je příklad zapojení staticky řízeného vícemístného displeje včetně paměťových obvodů a čítacích dekád s tradičními – dnes však již překonanými – douteavkovými číslicovkami (digitrony).

Dynamický provoz vícemístného displeje

Nevýhodou statického řízení je, že pro každé indikované místo jsou třeba (při zapojení podle obr. 16) tři integrované obvody. Například desetimístný displej vyžaduje cel-

Obr. 14. Hybridní maticová číslicovka neúplného rastru 4 x 7 (Hewlett-Packard 5082-7300)

Tab. 5a. Výbojkové displeje

Typ	Výrobce	Projekce	Nátěr	Znaky	Výška znaku mm	Ústup	Pozn.
ZM1000	P	boční	bez	0 až 9	15,5	desítkový	
ZM1000R	P	boční	č	0 až 9	15,5	desítkový	
ZM1001	P	boční	bez	+, -, ~	15,5	-	
ZM1001R	P	boční	č	X, Y, Z	15,5	-	
ZM1001R	TESLA, S, P, AEG	čelní	č	+, -, ~	15,5	desítkový	
ZM1021	P, AEG	čelní	č	A, V, Ω, %	15,5	-	
ZM1022	P, AEG	čelní	bez	0 až 9	15,5	desítkový	
ZM1023	P, AEG	čelní	bez	A, V, Ω, %	15,5	-	
ZM1024	P	čelní	č	c/s, kc/s, Mc/s, ns, μs, ms, s	15,5	-	
ZM1025	P	čelní	bez	Mc/s, ns, μs, ms, s	15,5	desítkový	
ZM1030	P	boční	č	0 až 9	15,5	quibinární	
ZM1032	P	boční	bez	0 až 9	15,5	quibinární	novalová patice
ZM1031	P	boční	č	+, -	13	-	
ZM1033	P	boční	bez	+, -	13	-	noval. patice
ZM1040	P	boční	č	0 až 9	31	desítkový	noval. patice
ZM1042	P	boční	bez	0 až 9	31	desítkový	
ZM1041	P	boční	č	+, -	20	-	
ZM1043	P	boční	bez	+, -	20	-	
ZM1080	P, TESLA, AEG	boční	č	0 až 9	13	desítkový	drát. vývody
ZM1082	AEG	boční	bez	0 až 9	13	desítkový	drát. vývody
ZM1081	P	boční	č	0 až 9	13	desítkový	drát. vývody
ZM1100	AEG	čelní	č	0 až 9	15,5	desítkový	oválný tvar
ZM1102	AEG	čelní	bez	0 až 9	15,5	desítkový	oválný tvar
ZM1120	AEG	čelní	č	0 až 9	7,8	desítkový	oválný tvar
ZM1122	AEG	čelní	bez	0 až 9	7,8	desítkový	ekvivalent
ZM1180	S	čelní	č	0 až 9	15,5	desítkový	ZM1020
GN-4	SEL	čelní	č	0 až 9	15,5	desítkový	oválný tvar
ZM1162	P	čelní	bez	0 až 9	15,5	desítkový	ekvivalent
ZM1170	P	boční	č	0 až 9	15,5	desítkový	ZM1100
ZM1172	P	boční	bez	0 až 9	15,5	desítkový	drát. vývody
ZM1174	P	boční	č	0 až 9	15,5	desítkový	drát. vývody
ZM1175	P	boční	bez	des. tečka vlevo	-	desítkový	drát. vývody
ZM1176	P	boční	č	0 až 9	15,5	desítkový	drát. vývody
ZM1177	P	boční	bez	0 až 9	15,5	desítkový	drát. vývody
ZM1230	P	boční	č	0 až 9	15,5	desítkový	drát. vývody
ZM1232	P	boční	bez	0 až 9	15,5	desítkový	upevnění zavřená

Pozn. P – Philips, S – Siemens, AEG – AEG-Telefunken; č – červený nátěr

Tab. 5b. Polovodičové displeje

Výrobce	Typ	Výška symbolu [mm]	Proud segmentu (diody) [mA]	Napětí seg. (diody) [V]	Pozn.
F	FND10, 12	3,2	5	1,65	
	FND21 (šestimístný)	3,2	5	1,65	pro multiplex
GE	SSL140 (7 segm.)	3,6	15	1,6	flatpack
	SSL190 (7 segm.)	4,8	20	1,6	flatpack
H-P	série 5082-7 ...				
	7000 (5x7)	6,8	50 (IO)	4,2	numerický, s dek.
	7001 (třímištný)	6,8	10	1,6	numerický, s dek.
	7018 (znaménko ±)	6,8	10	1,6	numerický, s dek.
	7100 (5x7)	6,4	10	1,6	alfanumerický
	7101 (třímištný)	6,4	10	1,6	DIP
	7102 (čtyřmištný)	6,4	10	1,6	DIP
	7103 (pětmištný)	6,4	10	1,6	DIP
	7300 (4x7)	7,4	50	5,0	21 diod, numerický
	7302	7,4	50	5,0	levá d. t.
	7340	7,4	50	5,0	hexadecimální
	7304	7,4	50	5,0	+1 a d. t.
	7402 (třímištný)	2,8 (3,9)	5	1,7	centrální d. t., MPX
	7403 (třímištný)	2,8	5	1,7	centrální d. t., MPX
	7404 (čtyřmištný)	2,8	5	1,7	centrální d. t., MPX
	7405 (pětmištný)	2,8	5	1,7	centrální d. t., MPX
	7412 (třímištný)	2,8 (3,9)	5	1,7	pravostranná d. t., MPX

kem $3 \times 10 = 30$ integrovaných obvodů. Použije-li se však dynamický provoz, je potřeba IO značně menší, což i při nynějších nízkých cenách hromadně vyráběných IO citelně zlevní výrobu displeje se čtyřmi či více mísťy.

Na obr. 17 je zapojení, které lze použít k dynamickému provozu displeje s deseti indikačními doutnavkami. Jeho funkce je následující. Po připojení impulsu T_1 z řídící jednotky na čtyřbitový posuvný register (dvojice klopňových obvodů J-K, typ SN7473) je jeho paralelní informace převedena na výstup. Druhý impuls T_2 , přivedený přes invertor na hodinový vstup T paměťového klopňového obvodu D (MH7475) způsobí přenos jeho obsahu na výstup dekódéra – přepínače MH74141, který ovládá sepnutí katody doutnavkové číslícovky, odpovídající desítkové informaci uložené v registru. A protože katody doutnavek stejně číslice jsou spolu propojeny paralelně, přivádí se synchronizační impuls na desítkový čítač MH7490, který pomocí dekódéru MH7442 a jednoho z tranzistorů BSY516 zapojí odpovídající anodu číslícovky.

Impuly T_2 musí vycházet z řídící jednotky tak rychle sledu, aby přechod od první číslice prvního místa do poslední číslice nejvyššího místa nebyl pozorovateli patrný; číselník tedy nesmí blikat. To lze ovšem zajistit volbou vhodného řídícího kmitočtu. Je-li požadován méněmístný nebo vícemístný číselník oproti obr. 17, pak IO MH7490 musí být nahrazen čítačem pracujícím v jiném módu (či jinak propojen), odpovídajícímu počtu požadovaných míst. Totéž se částečně vztahuje i na dekódér MH7442.

Při dynamickém provozu rozeznáváme dva zásadní způsoby přepínání:

- a) tzv. katodové přepínání,
- b) anodové přepínání (strobování).

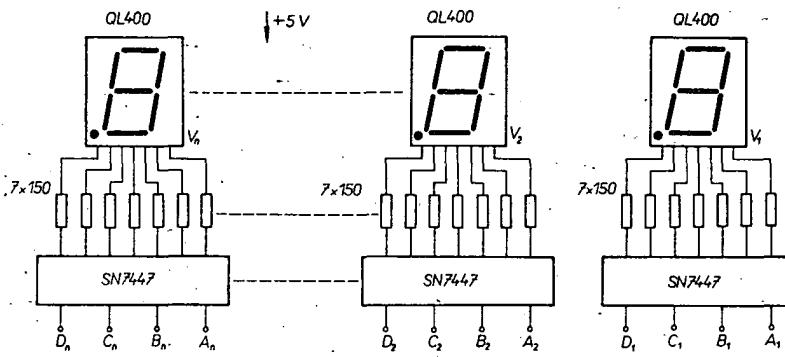
Na obr. 17 je druhý způsob přepínání, který je vhodný k zobrazování obsahu pasivních registrů, jako je feritová paměť apod.

a) Katodové přepínání

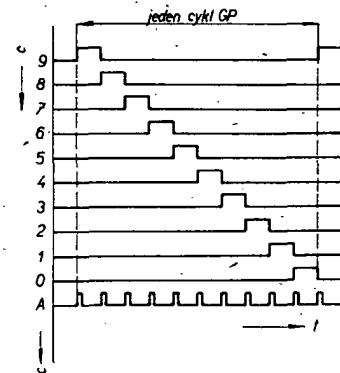
Číselná informace, která má být zobrazena číselníkem, je uložena v registru z n dekadických čítačů (C_1 až C_n). Generátor hodinových impulsů GP budí katodové spínače v pořadí podle diagramu na obr. 18. Současně přicházejí (z bodu A) počítací impulsy z generátoru na paralelní vstupy čítačů C_1 až C_n . Každý z anodových spínačů je příslušném okamžiku sepnut impulsem c (carry = přenos) ze svého odpovídajícího čítače a zůstává uzavřen až do následující změny stavu čítače. Je-li např. uložena v čítači C_1 číslice 7, anodový spínač S_{41} sepnese při třetím impulsu. A protože ve stejném okamžiku sepnese i spínač S_{42} , svítí žádaná číslice pouze v doutnavkové číslícovce V_1 . Podobně, je-li uložena číslice 5 v čítači C_2 , indikuje se tato číslice o dva impulsy později číslícovkou V_2 , atd.

V jednom cyklu generátoru hodinových impulsů (tj. po dobu deseti impulsů odebíraných z výstupu A, obr. 13), sepnou se postupně všechny katodové spínače S_{41} až S_{40} , přičemž podle n místočísla uloženého v registru spínají i příslušné anodové spínače S_{41} až S_{4n} . Navzdory souvislé změně pozic čítačů se uložená informace určí v paměti po dobu jednoho cyklu.

Výhodou katodového přepínání je, že pracovní cyklus indikovaného čísla nezávisí na počtu číslicovek. Naproti tomu není tento způsob vhodný pro logiku s posuvními registry. Kromě toho musí být katodové spínače (tj. tranzistory) dimenzovány na celkový proud číslicovek. To proto, že při indikaci čísla ze stejných čísel (např. 000,0 nebo 555,55) jsou ve stejném okamžiku sepnuty všechny anodové spínače S_{41} až S_{4n} . Je-li tedy impulsní anodový proud jednoho systému doutnavkové číslicovky 12 mA a má-li displej např. 8 míst, protéká spínacím tranzistorem (v katodě) v okamžiku indikace osmi-

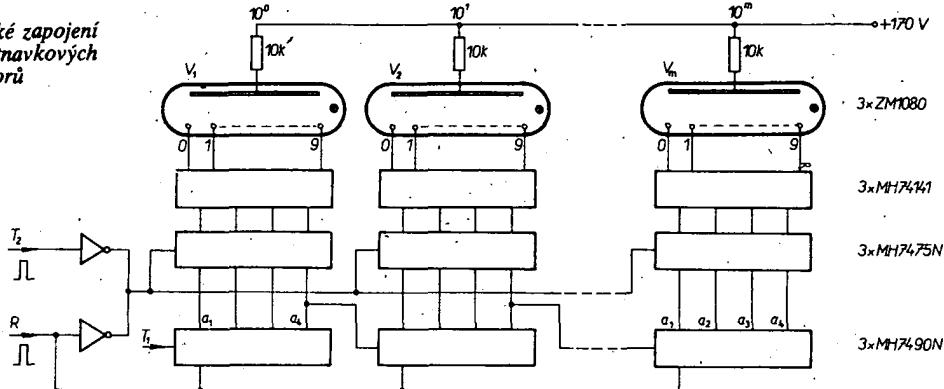

Obr. 15. Statické zapojení soustavy několika číslicových indikátorů LED

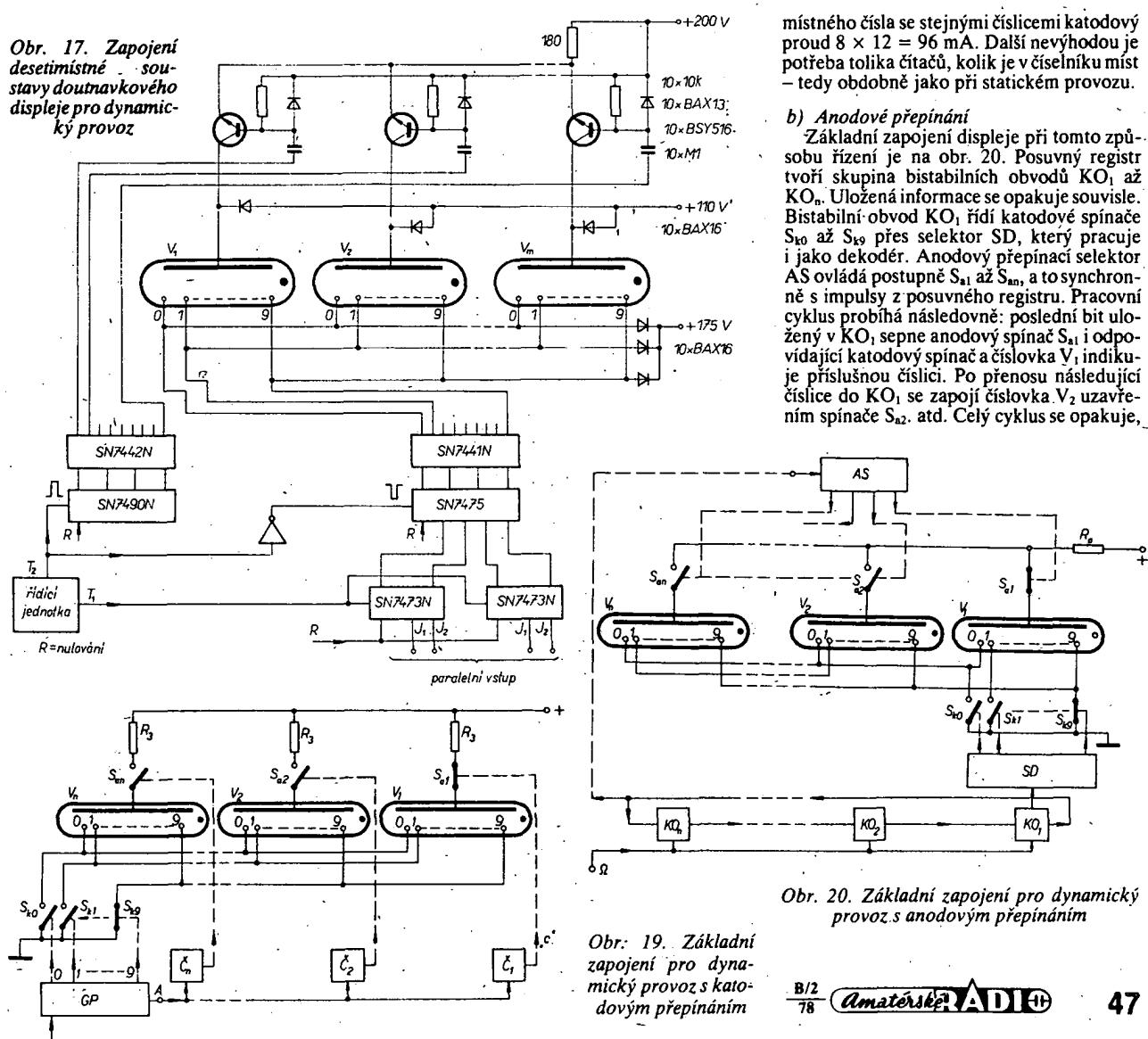

Obr. 18. Diagram buzení katodových spínačů číslicové soustavy v dynamickém provozu

Obr. 16. Statické zapojení soustavy doutnavkových indikátorů

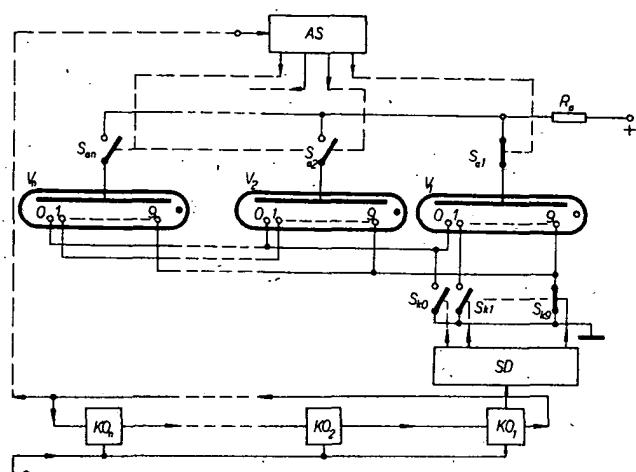
Obr. 17. Zapojení desetimístné soustavy doutnavkového displeje pro dynamický provoz

místního čísla se stejnými číslicemi katodový proud $8 \times 12 = 96$ mA. Další nevýhodou je potřeba tolika čítačů, kolik je v číselníku míst – tedy obdobně jako při statickém provozu.

b) Anodové přepínání

Základní zapojení displeje při tomto způsobu řízení je na obr. 20. Posuvný registr tvoří skupina bistabilních obvodů KO_1 až KO_n . Uložená informace se opakuje souvisle. Bistabilní obvod KO_1 řídí katodové spínače S_{k1} až S_{kn} přes selektor SD, který pracuje i jako dekódér. Anodový přepínací selektor AS ovládá postupně S_{a1} až S_{an} , a to synchronně s impulsy z posuvného registru. Pracovní cyklus probíhá následovně: poslední bit uložený v KO_1 sepnut anodový spínač S_{a1} a odpovídající katodový spínač S_{k1} a číslovka V_1 indikuje příslušnou číslici. Po přenosu následující číslice do KO_1 se zapojí číslovka V_2 uzavřením spínače S_{a2} , atd. Celý cyklus se opakuje,

Obr. 20. Základní zapojení pro dynamický provoz s anodovým přepínáním

Obr. 19. Základní zapojení pro dynamický provoz s kato-dovým přepínáním

	7413 (třímístný)	2,8	5	1,7	pravostranná d. t., MPX
	7414 (čtyřmístný)	2,8	5	1,7	pravostranná d. t., MPX
	7415 (pětimístný)	2,8	5	1,7	pravostranná d. t., MPX
	7500 (5 × 7 neúpl.)	38,1	250	5,0	numerický, s dek. znaménkový
	7732 (±1)	7,62	20	1,6	numerický
	7730 (7 segm.)	7,62	20	1,6	prav., d. t.
	7731 (7 segm.)	7,62	20	1,6	spol. kat. a prav., d. t.
	7740 (7 segm.)	7,62	20	1,6	prav., d. t.
	7750 (7 segm.)	10,92	20	1,6	levostr. d. t.
	7751 (7 segm.)	10,92	20	1,6	pravostr. d. t.
	7432 (7 segm.)	2,8	5	1,55	dovomístný p. d. t. MPX
	7433 (7 segm.)	2,8	5	1,55	třímístný p. d. t. MPX
L	DL3 (7 segm.)	5,7	20	1,65	numerický
	DL6 61 (7 segm.)	15	20	3,4	numerický
	DL62	15	20	3,4	numerický l. d. t.
	DL10A, 101A	6,9	10	3,4	numerický
	DL16 (16 segm.)	5	10	1,65	alfanumerický
	DL707 (7 segm.)	7	20	1,65	numerický, 1. d. t.
	DL704	7	20	1,65	num. spol. kat.
	DL701	7	20	1,65	znaménkový ±1
	DL33, 327	3,2	5	1,7	třímístný, spol. anoda
	DL34 (7 segm.), 34M	3,2	5	1,7	čtyřmístný, sp. A
	DL57 (5 × 7)	8,9	10	1,7	alfanumerický
	DL747	15	20	3,4	levostr., d. t.
M	MAN1A (7 segm.)	6,9	20	3,4	
	MAN3A (7 segm.)	2,9	5	1,7	
	MAN3M (7 segm.)	3,2	5	1,7	
	MAN4 (7 segm.)	4,9	10	3,4	
	MAN6A, 66A (7 segm.)	15	20; 10	3,4	
	MAN5 (7 segm.)	6,9	20	2,5	zelený svit
	MAN8 (7 segm.)	6,9	20	2,5	žlutý svit
	MAN10 (7 segm.)	6,9	10	3,4	DIL
	MAN1002 (hexadec.)	6,9	10	3,4	DIL
	MAN2 (5 × 7)	8,9	10	1,7	DIL
	MDA6101 (MAN1A s dekodérem, budičem)				
	MDA6102 (MAN1A s dekodérem, budičem a pamětí)				
	MDA6112B (MAN1A s dekodérem, budičem a čítací dekádou)				
	MDA6103 (MAN1A s dekodérem, budičem, paměti a čítací dekádou)				
	MAN3M	3,2	10	1,7	spol. katoda
MOT	MOR33 (7 segm.)	3,2	10	1,6	flat-pack
TI	TIL301 (7 segm.)	2,6	20	1,65	TO5
	TIL302 (7 segm.)	6,5	20	3,4	DIL 14
	TIL303 (7 segm.)	6,5	20	3,4	pravostr. d. t.
	TIL304 (7 segm.)	6,5	20	3,4	znam. ±1 a d. t.
	TIL305 (5 × 7)	7,7	10	1,65	DIL 14
	TIL306 (5 × 7 + IO)	6,5		5,0	dekodér. paměť a čítací
	TIL307 (jako TIL306, ale d. t. pravostranná)				
	TIL308 (jako TIL306, avšak bez čítace)				
	TIL309 (jako TIL308, ale d. t. pravostranná)				
	TIL310 (7 segm.)	2,6	10	4,0	flat pack
	TIL311 (4 × 7, neúpl. + IO)	6,5		5 až 6	budič a paměť
	TIL360 (7 segm.)	2,6	10	2,0	šestimístný, d. t. pravostr., MPX
OPCOA	SLA1 (7 segm.)	2,1	15		DIL
	SLA10 (7 segm.)	6,5	20	3,4	DIL
S	HA1081 r (7 segm.)	8	20	1,6	levostr. d. t., 0 až 9, č. barva, spol. anoda
	HA1081g (7 segm.)	8	20	1,6	z. barva
	HA1081y (7 segm.)	8	20	1,6	ž. barva
	HA1081o (7 segm.)	8	20	1,6	o. barva
	HA1082r (+, -, 1)	8	20	1,6	č. barva, spol. anoda
	HA1082g (+, -, 1)	8	20	1,6	z. barva
	HA1082y (+, -, 1)	8	20	1,6	ž. barva
	HA1082o (+, -, 1)	8	20	1,6	o. barva
	HA2134r (7 segm.)	13	20	1,65	dvojitá, 00 až 99, d. t. vpravo, spol. katoda
	HA2137r (+, -, 1, 7 segm.)	13	20	1,65	±0 až 19, d. t. vpravo, spol. katoda, č. barva
	HA2137g (+, -, 1, 7 segm.)	13	20	1,65	z. barva

jakmile projde nejvýznamnější bit (most significant bit), tedy bit místa nejvyššího rádu, který sepnul poslední číslicovku V_n .

Katodové spínače mohou být dimenzovány na špičkový proud jen jedné číslicovky, neboť i při indikování čísla se stejnými číslicemi spinají anodové spínače postupně. Má-li však displej větší počet míst, je doba cyklu nezanedbatelně delší (závisí na počtu míst!). Proto se u vicemístných displejů (nad 10 míst) někdy rozdělují číslicovky na liché a sudé – tedy do dvou skupin – čímž se relativně zkrátí provozní cyklus.

Na obr. 21 je zapojení dynamicky řízeného vicemístného číselníku s číslicovkami LED QL400. Jedná se opět o anodový způsob přepínání. V tomto zapojení je naznačen pouze jeden budič – anodový spínač a číslicovka detailně, ostatní jsou zakresleny jen blokově. Anody jednotlivých číslicovek jsou spinány postupně za sebou anodovým dekodérem, přičemž synchronně s jeho přepínáním je vyměňován obsah registru navazuící na segmentový (katodový) dekodér.

Obr. 22 přináší konkrétní zapojení šestimístného řadového displeje řízeného dynamicky, s anodovým přepínačem. Vzhledem k tomu, že displej TIL360 je monoblok – podobně jako číselník u kapesních kalkulaček – jsou vývody segmentů jednotlivých číslic propojeny uvnitř bloku paralelně; proto není možný jiný provoz než dynamický. Jeho funkce je následující: do logické jednotky se přivádí informační signál v tetrádách kódu BCD, odkud se vede na dekodér MH7447, z jehož výstupů „a“ až „g“ jsou přes spinaci tranzistory rozsvěcovány příslušné segmenty. Aby však v dynamickém provozu svítil vždy jen jeden z šesti číslicových znaků, jsou přes dalších šest tranzistorů spinány cyklicky jednotlivé číslice. K tomu se používá čítací MH7490 s dekodérem MH7442, z jehož výstupů se přes invertor MH7404 a omezující odpor 1 kΩ budi spinaci tranzistory číslic. Čítací MH7490 je po šestém kroku vynulován přes invertor; pracuje tedy v módu 6.

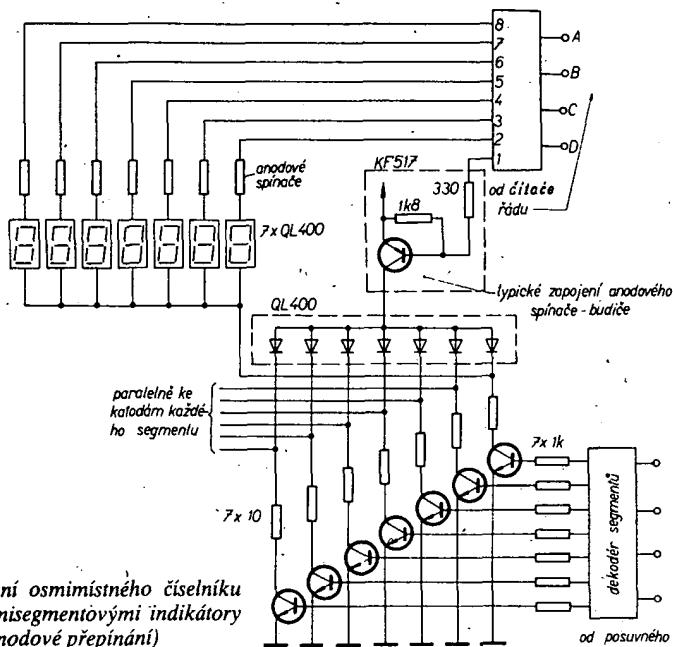
Svitost displeje ovlivňují odpory R_i , které omezuji proud každého segmentu na 9 mA. Rychlosť střídání číslic je dána kmitočtem generátoru hodinových impulsů, který je vytvořen vhodným propojením tří invertorů z MH7404. Před logickou částí je posuvný registr, který paralelně tetrády, obsahující informaci určenou k indikaci, posouvá sériově v rytmu impulsů z generátoru hodinových impulsů.

Obr. 23 je multiplexní zapojení displeje s šestnácti důutavkovými sedmisegmentovými číslicovkami modernějšího typu. Řídicí signál kmitočtu 3 kHz je získáván integrovaným multivibrátorem; dělícím pracujícím v kódě 1 z-16 (2 × MH7442) ve funkci dekodéru je generován sled řidicích impulsů, které za invertory D_1 až D_{16} mají výstupní úroveň H. Tyto signály otvírají čtevce dvouvstupových hradel SN7401 a připojují pomocí anodových budičů odpovídající číslicovku ke zdroji napájecího napětí. Vstupy čtevící hradel (v zapojení „wired OR“) jsou připojeny na dekodér-budič, který řídí paralelně spojené katody moderních sedmisegmentových důutavek (typu SP700). Aby bylo dosaženo dokonalého provozu důutavkového displeje, je při přepojení každého místa (rádu) použito mžikové vypínání. To je realizováno signály monostabilního multivibrátoru SN74121 = UCY74121, který během přepojování vypíná dekodér. Vypínací čas se má v daném případě pohybovat kolem 125 μs. Doba cyklu je 5,2 ms, což odpovídá kmitočtu 190 kHz, který je více než postačující k zajištění „neblikavého“ provozu.

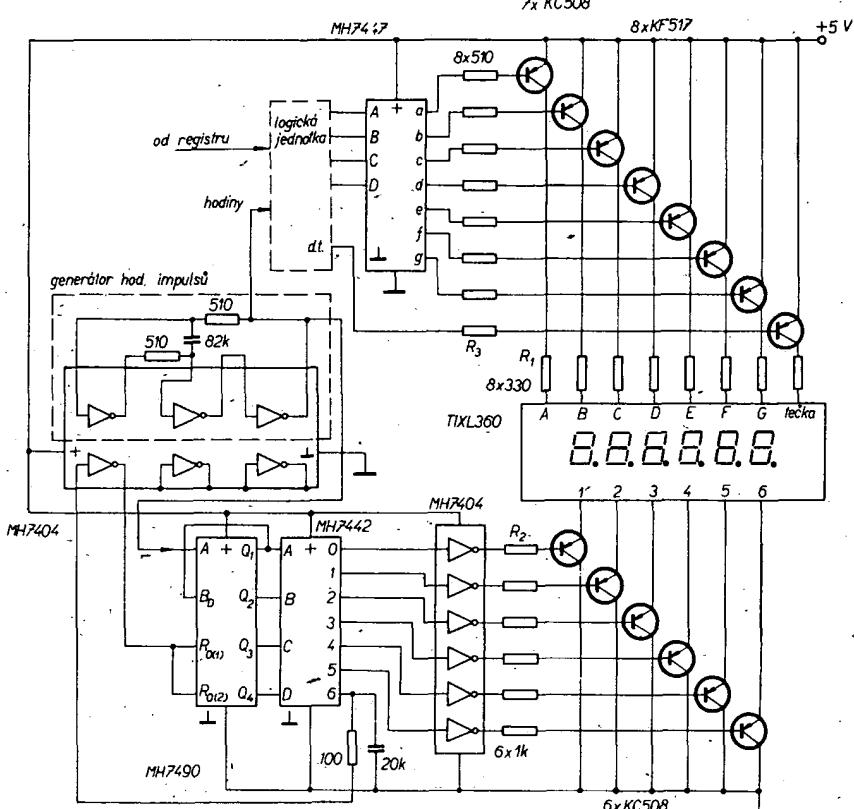
Aby nevzniklo mezi dvěma sousedícími anodami nežádané světlkování, nesmí být rozdíl napětí na nich větší než 110 V. Proto je do každé anody zavedeno pomocné předpětí odporem 1 MΩ. Toto napětí je o 100 V menší než je napětí provozní; je odvozeno

H	1737 (7 segm.) 1738 (7 segm.) 1739 (+, -, 1) 1720 (7 segm.) 1723 (7 segm.) 1740 (+, -, 1) 1743 (+, -, 1) 1780 (7 segm.) 1790 (7 segm.)	7,62 7,62 7,62 26 26 26 26 26 101,6 101,6	20 20 20 25 25 25 25 25 20	1,5 1,5 1,5 3,3 3,3 3,3 3,3 3,3 1,6	pravostř. d. t. č. barva, spol. anoda, DIL 0 až 9 dto, spol. katoda společná anoda, č. b. 0 až 9, spol. anoda společná katoda společná anoda společná katoda 00 až 99, d. t. vpravo, dvojitá, spol. katoda společná anoda
TESLA	LQ400 (7 segm.) LQ600 (5 × 7)	7,6 7,5	20 11 (svítí-li všechny body)	1,6 1,6	0 až 9, č. barva, spol. anoda, DIL znamková, č. barva DIL

Pozn.: Výrobce: F – Fairchild, GE – General Electric, H-P – Hewlett-Packard, L – Litronics, M – Monsanto, MOT – Motorola, TI – Texas Instruments, S – Siemens, H – TEE-Hercules; č. barva – červená barva, ž – žlutá, z – zelená, o – oranžová, d. t. – desetinná tečka

Obr. 21. Zapojení osmimístného číselníku (displeje) se sedmisegmentovými indikátory LED (anodové přepínání)

z provozního použitím vhodné Zenerovy diody.

Popsané multiplexní zapojení je určeno pro paralelní vstup šestnácti tetrád v kódě BCD, přičemž jejich desítkový význam (tj. 16 číslic) se nachází v šestnáctimístné paměti čí registru. Jednotlivá místa paměti jsou volena řídícími impulsy D_1 až D_{16} . Současně řídí impulsy D_{16} až D_{16} příslušnou číslicovku displeje, takže se číslice převzatá z paměti objeví na správném místě – tedy v odpovídajícím rádu.

Při použití dynamického řízení pro displej s doutnavkami se doporučují níže uvedené parametry:

1. anodové napětí má být min. 220 V,
2. anodový proud displeje má být roven čtyřnásobku jmenovitého proudu,
3. přepínací čas má být asi 100 až 150 μ s,
4. jednotlivé číslicovky mají být při multiplexním řízení zapojeny po dobu min. 200 μ s.

Perspektivní hybridní integrátory LED

Číslicové displejové jednotky (tj. číslicovky) vyrábí celá řada zahraničních výrobců. Ze zemí socialistického tábora se k nim řadí i NDR. S výrobou této moderních součástí bylo započato i u nás (TESLA LQ100, LQ400 a LQ600), nejsou však bohužel ještě běžně na trhu.

Jednotlivé číslicovky první generace byly vytvořeny tak, že se každý segment skládal z dvoudiodového „hřebíčku“, navenek simulujícího řadu drobných diod. Číslicovky druhé generace však používají pro každý segment jen jednu diodu (jsou proto napájeny menším provozním napětím – asi 1,7 V u červené svítících; napětím tedy menším než u číslicovek LED první generace, které bylo asi 3,5 V). Aby však vznikl segment homogenně prosvícený, používá se tzv. kanálová technika, vytvořená komolými jehly s obdélníkovou základnou z difuzního organického skla.

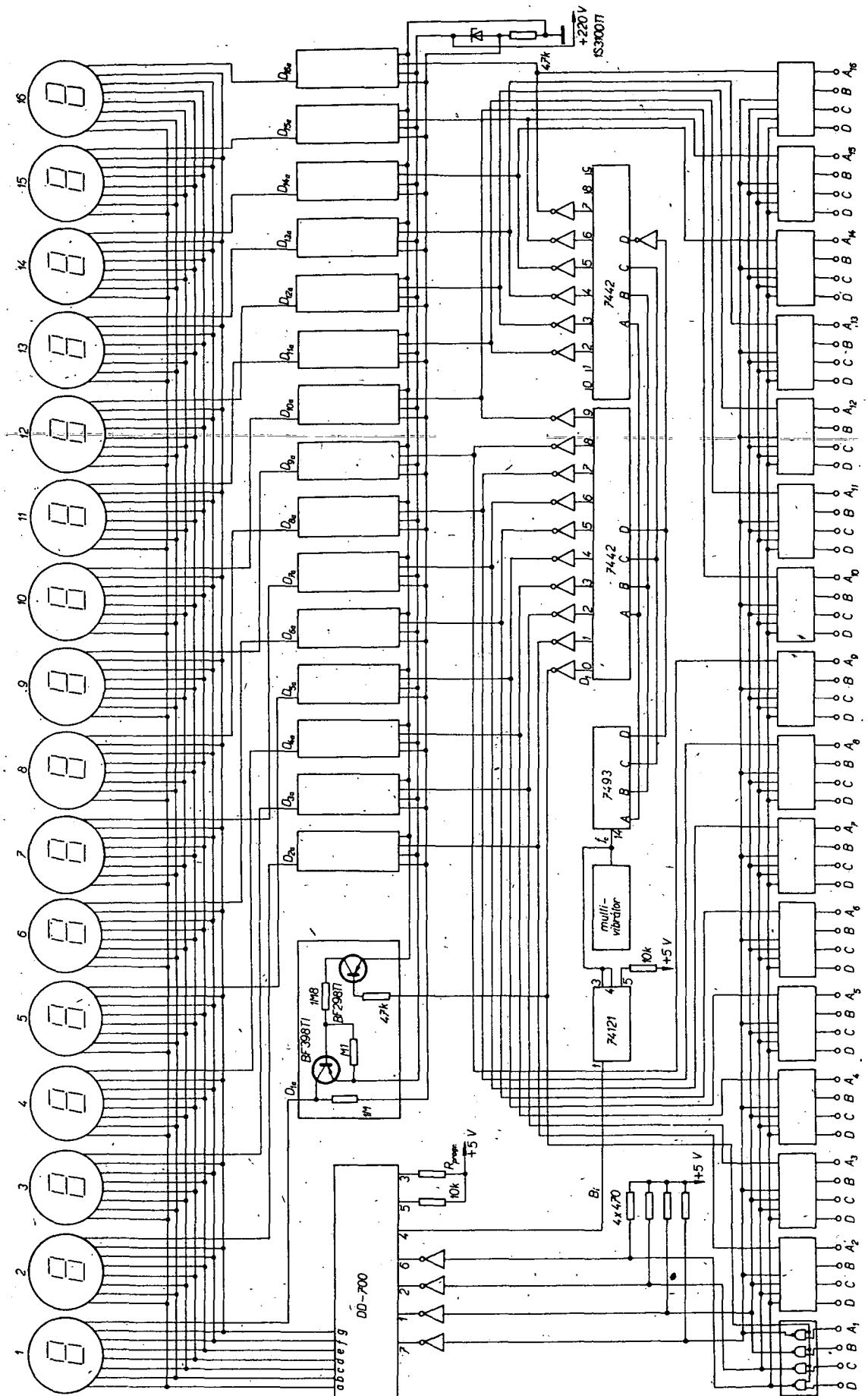
Vývojově vyspělejší číslicovky jsou však pro větší spolehlivost konstruovány jako hybridní. To znamená, že ve společném pouzdře je zapájen a zálit i integrovaný obvod, který obsahuje vždy budič, dekodér a omezující odpory, někdy též čtyř nebo pětibitovou paměť, popřípadě i desítkový či šestnáctkový čítač.

Představitelем takového druhu displejové jednotky je typ HP 5082-7300 (Hewlett-Packard), který obsahuje mimo neúplné bodové matici 4×7 + desetinná tečka i integrovaný budič, dekodér a pětibitovou paměť (obr. 24). Na jeho vstupy se tedy přivádějí přímo tetrády v kódě BCD (tab. 6).

Z tabulky vyplývá, že jím lze indikovat i znaménko mínus. U typu 7300 jsou pseudo-tetrády potlačeny, přičemž desetinná tečka se aktivuje signálem s úrovní L. Typ 7340 je hexadecimální (šestnáctkový); lze jím znázorňovat znaky šestnáctkové, tzn. kromě čísel 0 až 9 i písmena A, B, C, D, E, a F. Doplňující typ 7304 s desetinnou tečkou umístěnou vlevo indikuje 1 a obě znaménka polarity.

Tyto číslicové indikátory lze používat staticky či dynamicky. Paměť je trvale vyřazena, je-li její strobovací vstup (enable) uzemněn. Obr. 25 ukazuje způsob zapojení vicemístného číselníku při dynamickém provozu. U číslicovek LED je též možné řídit jas diod

Obr. 22. Zapojení 6místného číselníku (rádiového) LED – anodové přepínání

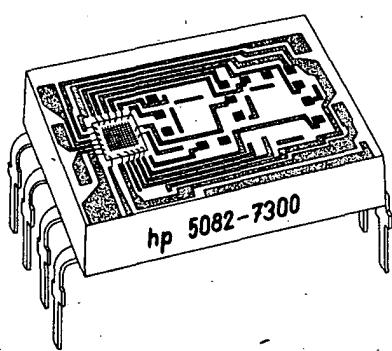
Obr. 23. Zapojení 16místného číselníku se sedmsegmentovými díouňkovými indikátory v dynamickém provozu

(úměrně k osvětlení okolí). Jas se řídí příváděním impulsního šířkově modulovaného signálu na vstup RBO dekódéru MH7447 (u typů 7730, 7740, LQ400 a obdobných).

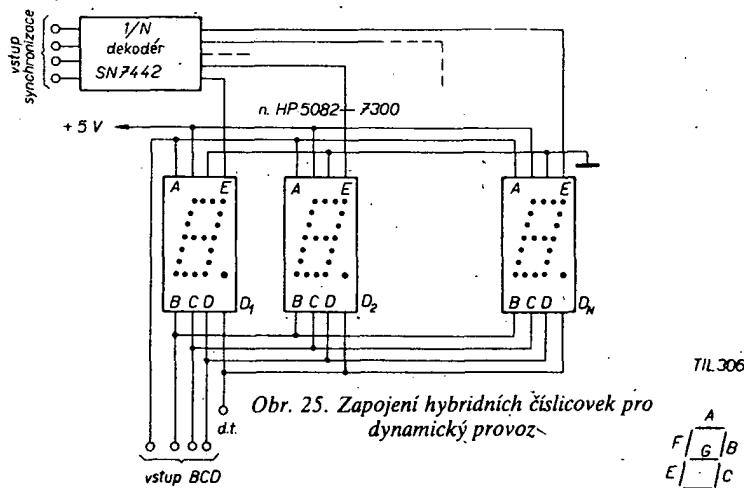
Protože však indikátory série 7300 nemají v integrovaném dekódéru vyveden vstup těchto vlastností, řídí se jas i potlačení informace na číselníku dvěma způsoby:

Tab. 6. Displej HP série 5082, typ 7300 (7302)

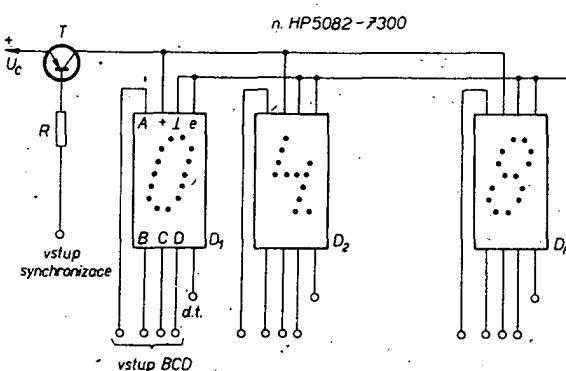
Desítková číslice		Vstup				
znak	7340	D	C	B	A	enable
0	0	L	L	L	L	L
1	1	L	L	L	H	L
2	2	L	L	H	L	L
3	3	L	L	H	H	L
4	4	L	H	L	L	L
5	5	L	H	L	H	L
6	6	L	H	H	L	L
7	7	L	H	H	H	L
8	8	H	L	L	L	L
9	9	H	L	L	H	L
minus	D	H	L	H	H	L
blank	B	H	L	H	H	L
blank	C	H	H	L	L	L
blank	E	H	H	H	L	L
blank	F	H	H	H	H	L
test	A	H	L	H	L	L

Obr. 24. Uspořádání hybridního indikátoru HP 5082-7300 v krátkém pouzdru DIL 15

Obr. 25. Zapojení hybridních číslicovek pro dynamický provoz

Obr. 26 Zapojení pro řízení jasu hybridních číslicovek

- a) přivedením jedné ze čtyř zhášecích tetrád na vstupy A až D (blank),
- b) odpojováním napájecího (provozního) napětí v rytmu pomocného šířkové modulovaného impulsního signálu.

Oba způsoby však způsobují ztrátu informace v paměti při zatemňovací fázi. Druhá metoda se používá častěji, neboť vyžaduje menší počet součástí (nevýžaduje totiž dvouvstupová hradla kličovaná pomocným hodinovým signálem). Na obr. 26 je zapojení podle druhé metody, kde hlavním členem je spinací výkonový tranzistor, na jehož bázi se přivádí impulsní signál. Napájecí napětí a typ tranzistoru musí být volen tak, aby výstupní napětí bylo v mezích 4,5 až 5,5 V. U této metody je důležité, aby napájecí vstupy číslicovek nebyly spojeny se zemí přes malou impedanci, je-li kterýkoliv ze vstupů na úrovni H. Tato metoda vede k úsporě energie, neboť v okamžicích zatemnění se nespotrebovává energie.

Obdobným typem je TIL311, dokonalejší je typ TIL306 či TIL307 – obr. 27, který je sice sedmsegmentový, avšak obsahuje mimo paměť, budič a dekodér ještě dekadický čitač. Toto uspořádání představuje významnou úsporu součástí (tj. dalších integrovaných obvodů), což přispívá jak k zjednodušení konstrukce z hlediska plošných spojů a prostoru, tak i ke zmenšení energetického příkonu a tím i ke zvýšení spolehlivosti.

Na obr. 28 je zapojení hybridní číslicovky TIL307 s pravostrannou desetinnou tečkou, která má logické výstupy dekády Q_A až Q_D (např. pro tiskárnu) v kódu BCD.

Závěrem této statí lze konstatovat, že zde jmenované indikátory představují v optoelektronice svými možnostmi ideální součásti vícemístných displejů a že se přinejmenším vyznačují současným optoelektronickým indikátorům na bázi nematematických (kapalných) krystalů.

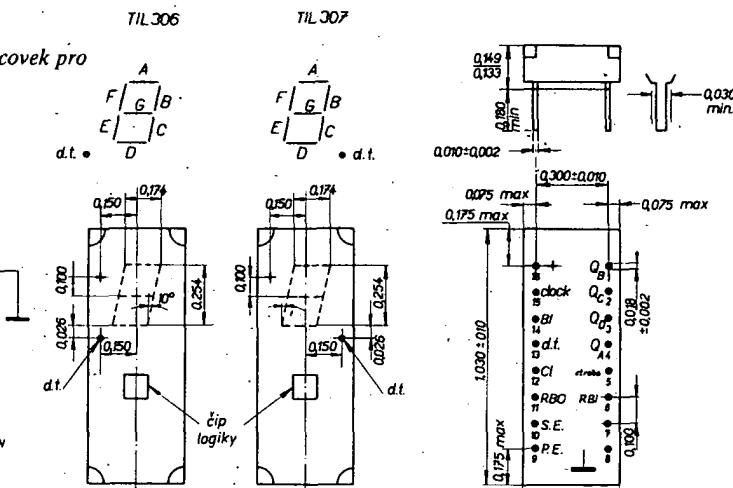
Potlačení nevýznamných nulových míst

U vícemístného displeje v měřicích kmitočtu, napětí apod. je mnohdy výhodné k ulehčení čtení vysledků potlačit nepotřebné nuly před desetinnou čárkou. To znamená, že např. místo výsledku 000,1024 se indikuje pouze 1024. Touto úpravou se zamezí chyběnému čtení, přičemž indikovaný údaj je na první pohled přehlednější.

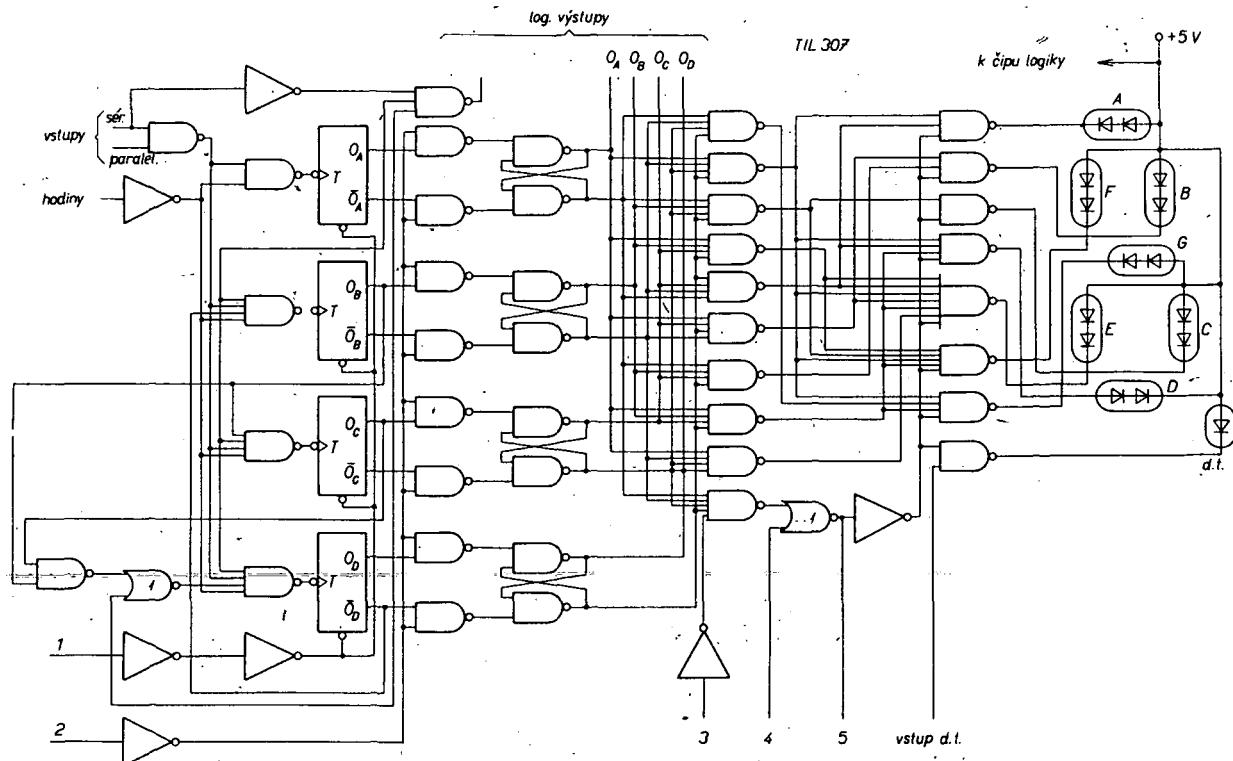
Zapojení na obr. 29 umožňuje žádané potlačení. Pět sekcií integrovaného obvodu MH7405 (šest invertorů s otevřeným kolektorem) je zapojeno ve funkci wired OR. Toto hradlo přezkušuje, zda na vstupech Q₁, Q₂, Q₃, Q₄ dekodéra není zakódovaná desítková nula, tj. tetráda 0000, a zda od vedlejšího místa (rádu) nepřichází přenosový impuls, který indikuje, že všechny vyšší rády jsou nulové. Je-li tomu tak, je na výstupu MH7405 signál s úrovni H a spinací tranzistor T₁ se otevře. Tím okamžikem se uplatní jeho kolektorový odpór R_c spolu s ochranným odporem R_g jako napěťový dělič. Odpór R_c je zvolen tak, aby se anodové napětí číslicovky změnilo pod minimální zhášecí napětí (asi 100 V). Odpór R_g je závislý na použití anodového napětí; použitím typu číslicovky a v neposlední řadě i na typu spinacího tranzistoru.

Při zániku výboje v číslicovce má současně přenosový impuls k následujícímu nižšímu rádu úroveň logické nuly. Tento impuls potlačí na tomto místě svít indikátoru, ovšem za předpokladu, že je na vstupech dekodéra čtyřbitové slovo 0000. Spínač S je možné toto automatické potlačování indikace nevýznamných nul vyřadit z činnosti. Spínač bývá obvykle kombinován s přepínačem rozsahů, čímž je současně přepínána i poloha desetinné tečky. Jeho funkcí je zaručeno, že nejsou potlačeny nuly nacházející se za desetinnou tečkou. Má-li být tato funkce řízena elektronicky a nikoli mechanicky, pak je nutné nahradit spínač odpovídajícím hradlem s řídící logikou.

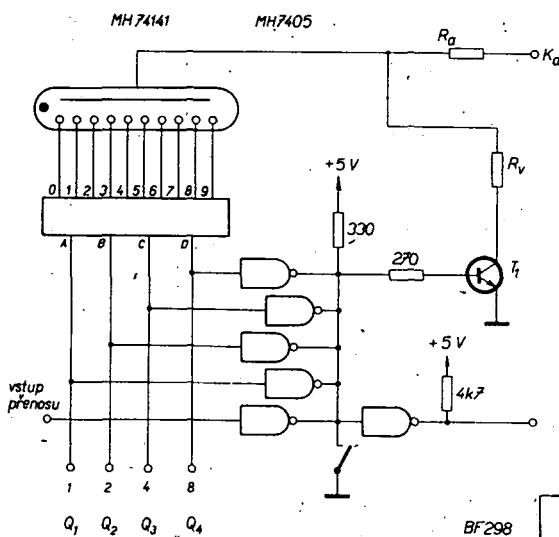
U sedmsegmentových číslicovek je zapojení pro potlačení nevýznamných nul velmi jednoduché, neboť je umožňuje realizovat použití dekodér MH7447, protože již obsahuje potřebnou logiku. Je-li na vstupu RBO (ripple blanking output) úroveň L, pak jsou všechny výstupní tranzistory dekodéru odpojeny (ovšem pouze při vstupní nulové informaci). Vývod RBI pracuje obdobně. Je možné spojit vývod RBO předcházejícího dekodéru s vývodem RBI dekodéru následujícího. Takový spoj pracuje současně jako vstup i výstup. Je-li na něj přes invertor

Obr. 27. Hybridní číslicovky vyššího typu, jejichž čip obsahuje kromě paměti, budiče a dekodéru i dekadický čitač (Texas Instruments, TIL306 a TIL307)

Obr. 28. Vnitřní zapojení hybridní číslicovky TIL307 s pravostrannou desetinnou tečkou

Obr. 29. Zapojení k potlačení nevýznamných nul

s otevřeným kolektorem nebo přes spínač přiveden signál s úrovní L, pak indikovaný znak (tj. číslice) zhasne. Pracuje-li tento spoj jako vývod, má úroveň L, jsou-li ovšem na jeho vstupech A, B, C, D a RBI úrovňě L. Tak lze zavést automatické potlačení nevýznamných nul libovolně mnoha míst tak, jak je to znázorněno na obr. 30.

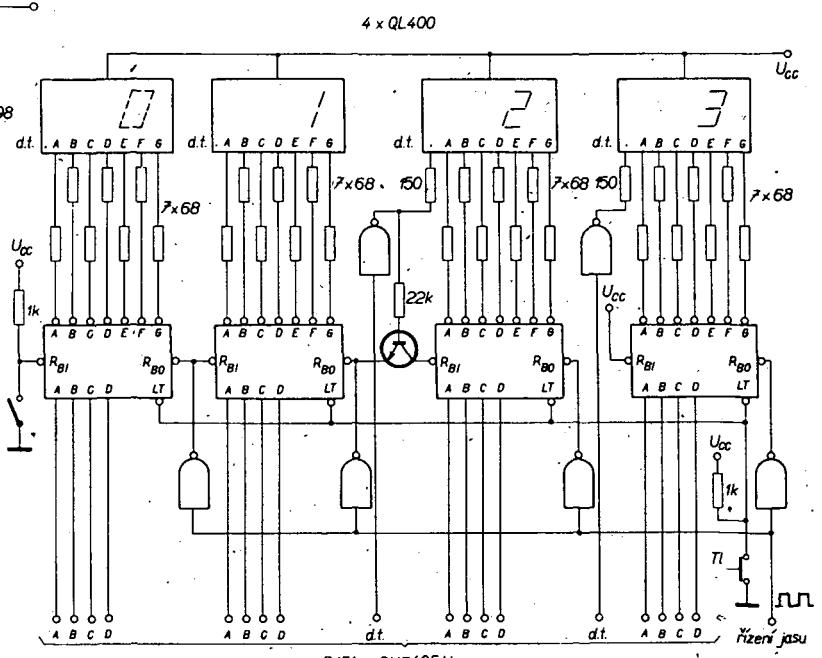
Alfanumerická (abecedně číslicová) indikace

Po číslicové indikaci se během vývoje dostala a dostává alfanumerická indikace stále více do popředí a nabývá stále většího významu. A to nemáme na mysli displeje číslicových počítačů a jejich periférií, kde je dnes alfanumerická indikace nezbytná. Setkáváme se s ní totiž nejen u kapesních

programovatelných kalkulačorů, ale též u měřicích přístrojů (např. osciloskopů), kde automaticky označuje nastavené rozsahy a měřítka, úrovně apod.

Používané kódy

ASCII (American Standard Code for Information Interchange) je standardní osmibitový mezinárodní informační kód, který používá většina číslicových počítačů či systémů pracujících s datovou základnou pro vnitřní zobrazení. Tak např. je podstatou vstupních vicebitových slov integrovaných generátorů znaků typu Signetics 2513, TI 2501, TESLA 2501, NS MM5244 apod.; je to tedy v určitém smyslu slova strojový jazyk. Ačkoliv se hovoří o ASCII jako o osmibitovém kódu, je v některých případech osmý reprezentován konstantní úrovní log. 1 – nebo častěji je vyhrazen pro kontrolu paritou, popřípadě pro proudový impuls pro příkaz CR. Z uvedeného důvodu je kód ASCII totožný s kódem ISO-7 (International

Obr. 30. Zapojení k potlačení nevýznamných nul vícemístného číselníku

tional Standard Organization). Sedm zbyvajících bitů je využíváno ve svých možných kombinacích pro vyjádření písmen (malých i velkých), číslic, interpunkčních, operačních a diakritických znamének včetně řídicích příkazů, a to v počtu 128 možností ($2^7 = 128$).

Dělí se tedy na čtyři skupiny po 32 znacích. Prvních 32 znaků je vyhrazeno pro velkou abecedu a často používanou interpunkci. Druhých 32 se používá pro čísla, mezery a další interpunkci. Poměrně málo je používáno třetích 32 znaků vyhrazených malé abecedě a nebezpečným znaménkům. Poslední skupinou 32 znaků jsou příkazy (řídicí), které se zpravidla neindikují, které však umožňují sekvenční ovládání. (Např. znak CR, carriage return = návrat vozíku, je typický strojní příkaz.)

Kompletní kód ASCII je v tab. 7. Jednotlivé bity jsou označeny b_1 až b_7 . První čtyři, tj. b_1 až b_4 (bity nejméně významné) jsou v tabulce vyznačeny na levé straně; zbyvající tři pak jsou v záhlaví. Z tabulky je zřejmé, že bity b_1 až b_4 v šestnácti řádcích tvoří tetrady známého dvojkové-desítkového kódu BCD (8421). Tak např. číslice 6 má, vyjádřena podle tabulky jako sedmibitové slovo, tvar 011 0110, velké písmeno A: 100 0001, otazník: 011 1111 atd. Bit označený jako b_7 je bit nejvyššího nebo nejvýznamnějšího rádu, bit b_1 je bit nejnižšího rádu nebo nejméně významný. Tento nejméně významný bit se nachází v sedmibitovém slově vždy vpravo na začátku, tedy: $b_7b_6b_5b_4b_3b_2b_1$. Váhové přiřazení těmto sedmi bitům je obdobné jako u kódu BCD, tedy:

bit	b_7	b_6	b_5	b_4	b_3	b_2	b_1
váha	2^6	2^5	2^4	2^3	2^2	2^1	2^0
(64)	(32)	(16)	(8)	(4)	(2)	(1)	

Každý znak v kódové tabulce je určen svou pozicí, tj. sloupcem a řádkem. Např. číslice 2 je určena jednokovým zápisem jako 011 0010, jednak pozici jako 3/2 (tzn. třetí sloupec, druhý řádek). Poziční označení umožňuje vyjádřit význam znaků, které pro nezasvěceného nejsou na první pohled zřejmé.

Pozice	Označení	Úplný název	Význam
0/0	NUL	NULL	- prázdný znak - nenese informaci
0/1	SOH	START OF HEADING	- znak spojení označující začátek úvodní posloupnosti znaků - začátek záhlaví
0/2	STX	START OF TEXT	- zn. spojení označující začátek přenosu textu (vlastní přenášené informace) a konec posloupnosti označené a započaté znakem SOH
0/3	ETX	END OF TEXT	- zn. spojení označující konec textu
0/4	EOT	END OF TRANSMISSION	- zn. spojení, označující konec přenosu informace (několika textů).
0/5	ENQ	ENQUIRY	- zn. pro dotaz, k zjištění totožnosti
0/6	ACK	ACKNOWLEDGE	- zn. pro potvrzení
0/7	BEL	BELL	- služební znak, používaný k připomínání pozornosti obsluhy - zvonek
0/8	BS	BACKSPACE	- znak úpravy tisku - krok zpátky
0/9	HT	HORIZONTAL TABULATION	- přemístění tisku na první další předem zvolenou pozici - vodorovná tabulace
0/10	LF	LINE FEED	- přemístění pozice tisku na nový řádek bez návratu vozíku
0/11	VT	VERTICAL TABULATION	- předem zvolený řádek - řádkování
0/12	FF	FORM FEED	- úpravy tisku přemístěním pozice tisku na první předem určenou řádku další stránky
0/13	CR	CARRIAGE RETURN	- návrat pozice tisku na první pozici řádku (bez změny řádku) - návrat vozíku
0/14	SO	SHIFT-OUT	služební znak, určující, že další znaky mají jiný význam než je definováno, a to do té doby, než přijde znak SI - změna registru

Tab. 7. Soubor znaků 7bitového kódu ASCII

Bity	b_7	b_6	b_5	b_4	b_3	b_2	b_1	sl. řádek	0	0	0	0	1	1	1	1
	0	0	0	0	0	0	0		(TC ₀)NUL	(TC ₁)DLE	SP	0	P		p	
	0	0	0	1	1	1	1		(TC ₂)SOH	DC ₁	!	1	A	Q	a	
	0	0	1	0	2	2	2		(TC ₃)STX	DC ₂	"	2	B	R	b	
	0	0	1	1	3	3	3		(TC ₃)ETX	DC ₃	3	C	S	c	s	
	0	1	0	0	4	4	4		(TC ₄)EOT	DC ₄	4	D	T	d	t	
	0	1	0	1	5	5	5		(TC ₅)ENQ	(TC ₆)NAK	%	5	E	U	e	
	0	1	1	0	6	6	6		(TC ₆)ACK	(TC ₉)SYN	&	6	F	V	f	
	0	1	1	1	7	7	7		BEL	(TC ₁₀)ETB	'	7	G	W	g	
	1	0	0	0	8	8	8		FE ₀ (BS)	CAN	(8	H	X	h	
	1	0	0	1	9	9	9		FE ₁ (HT)	EM)	9	I	Y	i	
	1	0	1	0	10	10	10		FE ₂ (LF)	SUB	:	J	Z	j	z	
	1	0	1	1	11	11	11		FE ₃ (VT)	ESC	+	K	[k]	
	1	1	0	0	12	12	12		FE ₄ (FF)	IS ₄ (FS)	'	L	'	I	'	
	1	1	0	1	13	13	13		FE ₅ (CR)	IS ₃ (GS)	-	M]	m]	
	1	1	1	0	14	14	14		SO	IS ₂ (RS)	>	N	n			
	1	1	1	1	15	15	15		SI	IS ₁ (US)	/	O	o	o	DEL	

Tab. 8. Tabulka souboru 6bitového kódu

Bity	b_6	b_5	b_4	b_3	b_2	b_1	sloupc. řádek	0	0	1	1	
	0	0	0	0	0	0	0	SP	-	0	NUL	P
	0	0	0	1	1	1	1	F ₁ (HT)	1	A	Q	
	0	0	1	0	2	2	2	F ₂ (LF)	2	B	R	
	0	0	1	1	3	3	3	F ₃ (VT)	3	C	S	
	0	1	0	0	4	4	4	F ₄ (FF)	4	D	T	
	0	1	0	1	5	5	5	F ₅ (CR)	5	E	U	
	0	1	1	0	6	6	6	SO	6	F	V	
	0	1	1	1	7	7	7	SI	7	G	W	
	1	0	0	0	8	8	8	(8	H	X	
	1	0	0	1	9	9	9)	9	I	Y	
	1	0	1	0	10	10	10	:	:	J	Z	
	1	0	1	1	11	11	11	+	+	K	{}	
	1	1	0	0	12	12	12	<		L		
	1	1	0	1	13	13	13	=		M	{}	
	1	1	1	0	14	14	14	>		N	ESC	
	1	1	1	1	15	15	15	/		O	DEL	

- 0/15 SI SHIFT-IN určující, že další znaky mají význam daný standardní tabulkou kódu – návrat registru
- 1/0 DLE DATA LINK ESCAPE znak spojení, mění význam určitého počtu za ním jdoucích kódových kombinací. Je využíván výlučně zabezpečení doplňkových funkcí řízení přenosu informace. V posloupnosti DLE se mohou vyskytnout pouze grafické znaky a znaky spojení – autoregistr
- 1/1 DC₁ DEVICE CONTROL znaky ovládající činnost přidavných zařízení
- 1/2 DC₂ DEVICE CONTROL
- 1/3 DC₃ DEVICE CONTROL
- 1/4 DC₄ STOP DEVICE CONTROL
- 1/5 NAK NEGATIVE ACKNOWLEDGE zastavení činnosti přidavných zařízení
- záporná odpověď od přijímací stanice – zápor

1/6	SYN	SYNCHRONOUS IDLE	znak spojení, zabezpečující dosažení a zachování synchronizace mezi koncovými stanicemi, používaný v synchronních systémech, nevyšílájí-li se žádné jiné znaky – synchronizace	2/0	SP	SPACE	mezera
1/7	ETB	END OF TRANS- MISSION BLOCK	označení konce bloku informace (je-li informace rozdělena na bloky) – konec bloku	2/1	!		vykřičník
1/8	CAN	CANCEL	informace obsahuje chyby nebo má být zrušena – zrušení	2/2	"		uvozovky
1/9	EM	END OF MEDIUM	označení fyzického konce záznamového prostředí. Může též značit konec použité nebo požadované informace	2/3	#		číslo (označení)
1/10	SUB	SUBSTITUTION	znak používaný k záměně symbolu, o němž bylo zjištěno, že je nepravidlivý nebo chybří – substituce	2/4	\$		znak ménové jednotky (může být používán s významem Kčs. Při výměně čí přenos dat vyžaduje předchozí dohodu uživatelů. (Pro přenos dat mimo území státu RVHP nabývá kódová informace 2/4 významu „dolar“).
1/11	ESC	ESCAPE	služební znak, který se může použít pro rozšíření počtu standardních znaků. Je neblouškujícím registrovaným znakem, měničem význam jedné, po něm jdoucí kódové kombinace. Přesný význam této další kombinace vyžaduje předcházející dohodu mezi korespondujícími stranami. V případě potřeby může znak jdoucí po ESC rozšířit posloupnost ESC. Posloupnosti ESC se používají hlavně k rozšíření grafických znaků řidicích funkcí. Tyto řidicí funkce se nesmějí používat jako doplňkové znaky spojení. Znaky NUL a DEC a 10 znaků spojení (TC) se nesmějí používat v posloupnosti ESC. Jestliže se tyto znaky vyskytují v posloupnosti ESC, pak musí zachovávat své standardní významy a nesmí na ně být brán zřetel při interpretaci této posloupnosti – autoregistr 2 (znak změny)	2/5	%		procento
1/12	IS ₄	FS INFORMATION SEPARATOR FILE soubor	znaky rozdělující informaci v souladu s jejím logickým obsahem, uspořádané podle indexů. IS ₄ se vztahuje k nejvnitřejším (nejkratším) úsekům informace, IS ₄ k nejdélším. Informace s IS vysílenou indexu může obsahovat různý počet informací s IS nížšího indexu, opačně nikoli – oddělovače informace	2/6	&		et (and), a
1/13	IS ₃	GS GROUP skupina		2/7	:		apostrof
1/14	IS ₂	RS RECORD – sdrží-inform.		2/8	(kulatá závorka levá
1/15	IS ₁	US UNIT – jedn. informace		2/9)		kulatá závorka pravá
				2/10	:		hvězdička
				2/11	+		plus
				2/12	-		čárka
				2/13	/		mínus
				2/14	,	0 až 9	tečka
				2/15	/		lomítko
				3/0 až 3/9	0 až 9		číslice
				3/10	:		dvojtečka
				3/11	:		středník
				3/12	<		menší než
				3/13	=		rovnitko
				3/14	>		větší než
				3/15	?		otazník
				4/0	@		komerční a (sendvič)
				4/1 až 5/10	A až Z		velká písmena latinské abecedy
				5/11	[hranatá závorka levá
				5/12	(~)		diakritické znaménko – (obrácené lomítko) čára nad velkými písmeny
				5/13]		hranatá závorka pravá
				5/14	(A)		dia. zn. – háček nad velkými písmeny (obrácený háček)
				5/15	—		podtržení
				6/0	—		svislá čára
				6/1 až 7/10	a až z		malá písmena latinské abecedy
				7/11	—		složená závorka levá
				7/12			dia. zn. – čárka nad malými písmeny
				7/13	}		složená závorka pravá
				7/14	(~)		dia. zn. – háček nad malými písmeny (tilde)
				7/15	DEL	DELETE	vypuštění, výmaz chyby

Pozn.: význam kódových kombinací podle pozic 4/0, 5/11, 5/12, 5/13, 5/14, 6/0, 7/11, 7/12, 7/13 a 7/14 může uživatel stanovit odlišným způsobem – viz znaky v závorkách a ČSN 36 9102: Soubor znaků sedmibitového kódu pro výměnu informací mezi zařízením na zpracování informací.

Tab. 9. Soubor řidicích znaků

Poř. číslo	Označení znaku	Význam znaku
1.	NUL	nula (výplňový znak)
2.	SOH	začátek záhlaví
3.	STX	začátek textu
4.	ETX	konec textu
5.	EOT	konec přenosu
6.	ÉNO	požadavek zastavení kladné zpětné hlášení
7.	ACK	zvonek
8.	BEL	zpětný krok
9.	BS	vodorovný tabulátor
10.	HT	posun řádky
11.	LF	svislý tabulátor
12.	VT	posun formuláře
13.	FF	návrat vozíku
14.	CR	trvalé přepnutí
15.	SO	zpětné přepnutí
16.	SI	řazení přenosu dat
17.	DLE	
18.	DCI	
19.	DC2	
20.	DC3	
21.	STOP	řízení zařízení
22.	NAK	stop
23.	SYN	zpětné čtení
24.	ETB	synchronizace
25.	CAN	konec přenosu bloku
26.	EM	neplatné
27.	SUB	konec médií
28.	ESC	substituce
29.	IS (FS)	přepínač
30.	IS (GS)	separátor souborů
31.	IS (RS)	separátor bloků
32.	IS (US)	separátor rekordů
33.	DEL	separátor jednotek výmaz

(= KOI-8), EBCDIC (= DKOI) a kód děrného štítku (KPK-12). (Názvy v závorkách jsou používány v JSEP.) Všechny kódy používají jednotnou mezinárodní abecedu, která může obsahovat maximálně 256 znaků. Různí používají standardní abecedu se dělí na:

a) skupinu řidicích znaků podle tab., obsahující znaky přenosu, znaky formátu, znaky zařízení a informační znaky, b) skupinu grafických znaků obsahující podskupinu písmen (52 znaků: malá písmena a až z, velká A až Z), podskupinu číslic (10 znaků: nula až devět) a znaménka (33 znaků). Plná abeceda je dále rozšířena o 32 doplňkových řidicích znaků, které jsou uvedeny v tab. 10 a může být doplňována i v ostatních skupinách znaků.

Kód EBCDIC (tab. 11) je určen pro zpracování dat, zobrazení dat v počítačích, na vstupech a výstupech počítače, pro media (děrný štítek, magnetická páska, disk) a pro prostředky vstupu a výstupu pracující s osmibitovým kódem. V tomto kódu pracuje též tiskárna, avšak všechny znaky jsou tisknutelné. Kódová tabulka je dána 16 sloupců a 16 řádků, které jsou očíslovány šestnáctkově (0 až F). Pro označení bitů v kódové kombinaci se používá číslic: 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, nejmenší číslo označuje nejvýznamnější bit b₈.

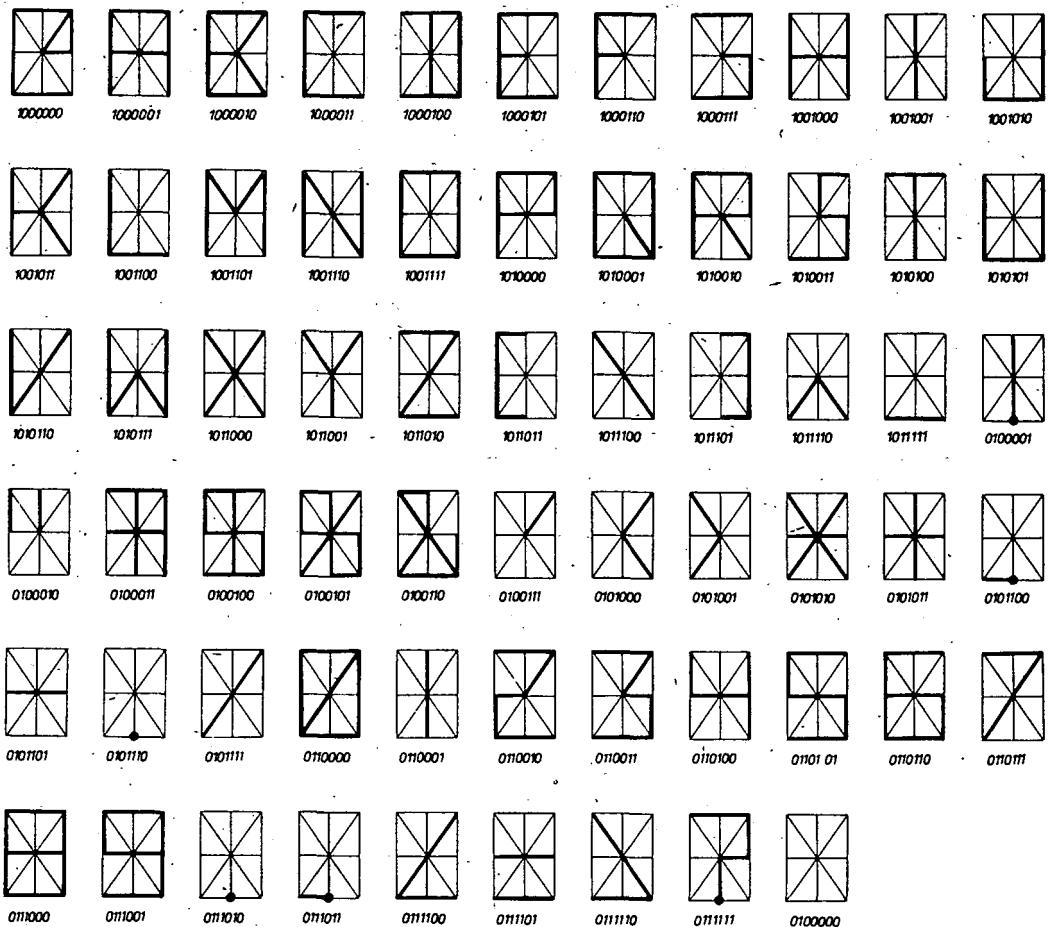
Ostatní podrobnosti, dotýkající se kódu ISO-8, ISO-7, CCITT apod. přesahují rámc AR a zájemce je nalezne např. v [2]. Kódy ASCII a EBCDIC jsou zde uvedeny hlavně proto, aby vynikla jejich vzájemná rozdílnost a dále pak proto, že při výkladu v aplikační části se předpokládá jejich znalost pro vícebitové zakódování alfanumerických znaků.

Velmi často se používá pouze šestibitový kód (doplňený popřípadě o paritní bit), např. kód IBM, kde šest bitů je informačních a sedmý pro lichou paritu. Používá se třeba u elektrických psacích strojů Consul 253 apod. Šestibitové vyjádření ovšem umožňuje menší počet kombinací, tj. pouze 64 ($2^6 = 64$); používá se tedy v zařízeních pracujících pouze s velkou abecedou. Tab. 8 zahrnuje soubor šestibitového kódu podle doporučení ISO R 646. K tabulce nutno zdůraznit, že zakódování jednotlivých alfanumerických znaků se liší od sedmibitového vyjádření nejen vyněcháním sedmého bitu, ale i hodnotami bitů b₁ až b₆ (odpovídá – až na výjimky – sedmibitovým slovům s vypuštěním šestého bitu, přičemž sedmý je označen jako šestý!).

Na ovládacích klávesnicích bývají (vzhledem k úspoře tlačítek a dále vzhledem k zavedenému rozmištění) na některých tlačítkách označeny dva znaky. Spodní je vyslan tak jako ostatní po stisknutí, horní však jen tehdy, předcházejí-li stlačení tlačítka „shift“ (SO – změna registru). Tehdy se v daném sedmibitovém slově invertuje pátý bit, např. „1“ = 011 0000 se mění po SO na 010 0000 = !, „M“ = 100 1101 se mění na 101 1101 = [(hranatá závorka levá) apod.

b) Kód EBCDIC

Pro zpracování, zobrazení a pro přenos dat jsou v rámci „Jednotného systému elektrotechnických počítačů“ (JSEP) určeny kódy: sedmibitový ISO (= KOI-7), osmibitový ISO

Obr. 31. Tvary 64 alfanumerických znaků v kódu ASCII, vytvořené 16 segmenty

Tab. 10. Soubor doplňkových řídících znaků

Poř. číslo	Označení znaku	Význam znaku
1.	D00 DS	výběr cifry
2.	D01 SOS	začátek významu
3.	D02 FS	separátor polí,
4.	D03 x)	
5.	D04 BIP	blokováno
6.	D05 NL	nová řádka s návratem vozíku
7.	D06 LC	čekání
8.	D07 IL	
9.	D08	
10.	D09 x)	
11.	D10 SM	změna provozního stavu
12.	D11 CU2	uživ. použití 2
13.	D12 x)	
14.	D13 x)	
15.	D14 SMM	začátek ručního zavádění
16.	D15 CUL	uživ. použití 1
17.	D16 x)	
18.	D17 x)	
19.	D18 CC	řízení ukazatelem
20.	D19 x)	
21.	D20 PN	děrovač zapnut
22.	D21 RS	snímač stop
23.	D22 UC	velká písmena
24.	D23 x)	
25.	D24 x)	
26.	D25 x)	
27.	D26 x)	
28.	D29 CU3	uživ. použití 3
29.	D28 PF	děrovač vypnut
30.	D29 RES	konec zvláštního sledu
31.	D30 x)	
32.	D31 x)	

x) volné pozice

Tab. 11. Kódová tabulká EBCDIC

0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1
1	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1
2	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	1
3	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
4	1	0	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1
5	1	0	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
6	1	1	0	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1
7	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
8	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1
9	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1
A	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1
B	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1
C	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1
D	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1
E	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1
F	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1
01	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
10	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
20	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	1
30	0	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	1	1	0	1
40	0	0	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	1	1	0
50	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	1	0
60	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	1
70	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	1	0	1
80	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	1	0
90	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	1
A0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
B0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
C0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
D0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
E0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
F0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
G0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
H0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
I0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
J0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
K0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
L0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
M0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
N0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
O0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
P0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
Q0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
R0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
S0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
T0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
U0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
V0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
W0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
X0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
Y0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
Z0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1
~	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
A	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
C	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
D	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
E	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
F	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
~	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
A	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
B	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
C	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
D	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
E	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
F	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
~	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0</										

Generování znaků

Znaky lze generovat více způsoby; v podstatě se ustálily dva hlavní, které v následujícím popíšeme. Je to jednak vytváření znaků z bodové maticy (o stranách 5×5 , 5×7 a později i 7×9 či 9×9 bodů), tj. maticové, jednak – obdobně jako u číslicových znaků – vytváření ze segmentů (vektoru). Segmentů v druhém případě je zpravidla 16, i když jsou známý modifikované způsoby s menším počtem segmentů (ovšem na úkor čitelnosti).

Nejužívanější šedesát čtyř maticových vytvořených znaků byly již zobrazeny v obr. 12. V použitém rastru ($5 \times 7 = 35$) je každý znak realizován určitou kombinací svítících či zatemněných bodů matice. Čím bude rastrová hustota (např. 9 a 12), tím budou znaky čitelnější; řídící obvody však budou složitější. Na obr. 31 jsou též 64 nejužívanější znaky, vytvořené však segmentově. Na první pohled je zřejmé (srovnáním obr. 12 a 31), že segmentové vyjádření je méně estetické co do dosahovaných tvarů, i když jeho čitelnost je poměrně dobrá.

Z hlediska praktické realizace alfanumerických panelů rozděláme tyto druhy (a to bez ohledu na maticové či segmentové vyjádření):

- alfanumerické jednotky (a panely, displeje), doutnavkové, plné plynem,
- alfanumerické jednotky (panely) polovodičové na bázi LED,
- alfanumerická tablo (informační žárovkové panely)
- velkoplošné nebo maloplošné panely (displeje) polovodičové, vyrobené nejmodernější technologií jako komplexní hybridní integrované celky.

Maticové vytváření se používá u druhů a), b), c), a d), segmentového u druhů b) a c).

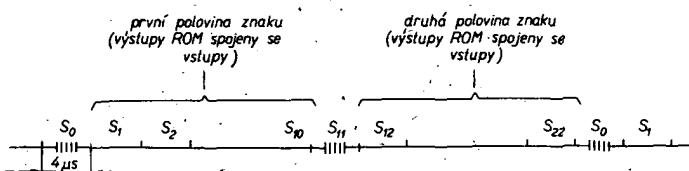
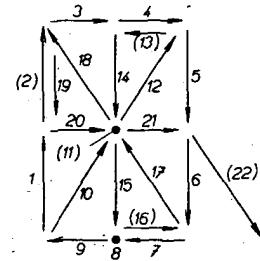
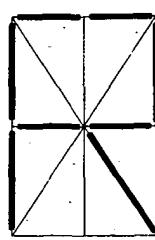
Segmentové vytváření znaků

Technika segmentového generování znaků se běžně používá u elektrostatických obrazovek a dává téměř systémům stejnou mnohostrannost, jakou dovoluje maticová technika systémům pracujícím na bázi televizního rádkového principu. Ačkoliv tento systém byl již dalo znám, potřeba pevné paměti o relativně značné kapacitě – tehdy obtížně realizovatelné – nepřipustila jeho značnější rozšíření. Teprve s rozvojem polovodičových pamětí struktury MOS přišel k uplatnění.

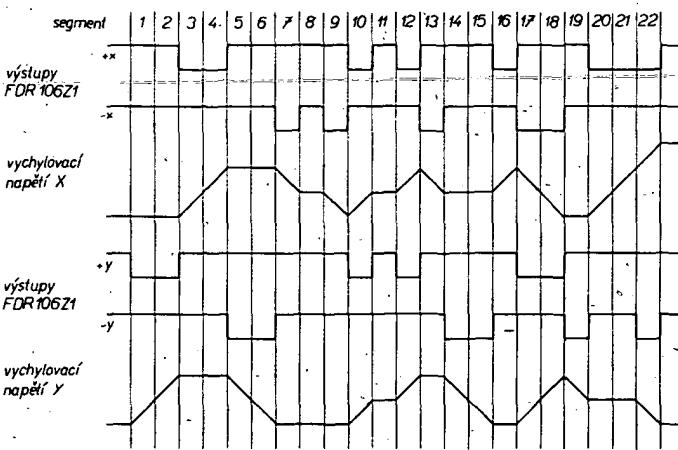
V dalším je popsán systém používající paměti ROM by Philips ze série FD a sice typu FDR106Z1. Paměť uchovává bitové informace potřebné k vytváření znaků; pracuje tedy jako generátor znaků (viz dále).

Kompletní uspořádání segmentů spolu s jejich označením je na obr. 32. Každý segment reprezentuje vektor (úsečku či bod), který vykreslí elektronový paprsek na stínítku obrazovky monitoru. Sled, v jakém jsou jednotlivé segmenty kresleny v dané síti na obrazovce, je očíslován od 1 do 22. Přitom je nutné si povšimnout, že ne každá pozice (např. 8 a 11) tvoří segment – v daném případě pouze bod. Dále pak stojí za zmínek, že některé segmenty byly generovány nadbytečně (12, 13 a 16), jsou proto řídícím obvodem zatemněny; to vyplývá pochopitelně z nutnosti vykreslit segmentovou síť jako uzavřený obrazec, u něhož segment 22 (opět zatemněný) představuje přechod paprsku do výchozího bodu následující sítě znaků. Požadovaný znak je ze sítě vytvořen potlačením (zatemněním) nežádancích segmentů – viz např. na obr. 32 takto generované písmeno R.

Obr. 32. Z 16 aktivních segmentů vytvořené písmeno R. Sled jednotlivých segmentů je očíslován tak, jak je kreslí elektronový paprsek na stínítku obrazovky

Obr. 33. Časový diagram sledu zobrazovaných segmentů v jednom cyklu

Obr. 34. Sled impulsů jednoho cyklu a jím odpovídající vychylovací napětí

no R. O tom, který segment má být potlačen pro požadovaný alfanumerický znak, se rozhoduje již v řídícím obvodu generátoru znaků.

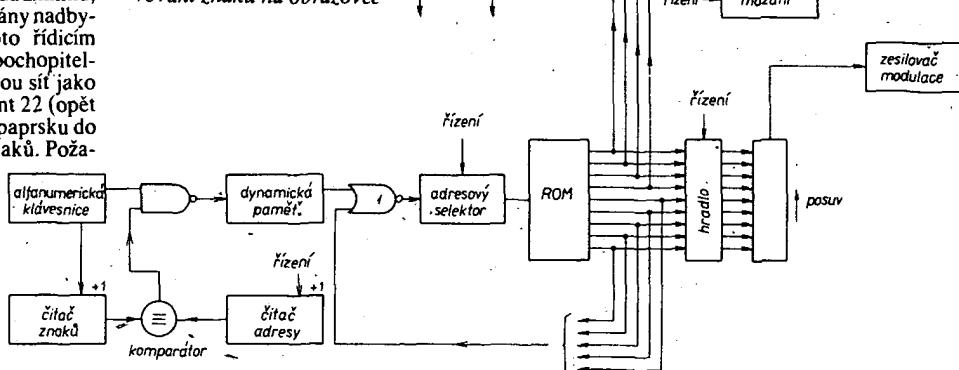
Po vykreslení segmentu 22 je elektronový paprsek připraven ve výchozím bodu (v levém dolním rohu) následujícího znaku, tj. na začátku segmentu 1. Před startem k vykreslení následujícího znaku je pochod přerušen na dobu trvání jednoho segmentu, dávající čas paměti ROM k vytvoření obsahu první poloviny následujícího znaku. Tento časový interval je vlastně umělý segment 0 – tedy opět bod. Podobně je zapotřebí stejného intervalu před zobrazením druhé poloviny znaku. A protože segment 11 není použit pro formování znaku a je trvale potlačován, tvoří opět časový interval nutný k vytvoření druhé poloviny znaku z paměti, což je znázorněno v časovém diagramu na obr. 33.

Jako generátor znaků se používá paměť FDR106Z1, což je pevná paměť (ROM) s 256 devítibitovými slovy. Paměťová sekce, která slouží pro segmentové generování zna-

ků, se dělí na dvě části. První část obsahuje 128 slov a sdružuje informace o potlačených segmentech všech 64 běžně používaných znaků (obr. 31). Pět z 22 segmentů je trvale potlačováno, o čemž již byla zmínka, takže signály pro potlačení (zatemnění) se týkají pouze zbyvajících 17 segmentů. Protože délka slova paměti ROM je pouze 9 bitů, rozpadá se informace pro vytvoření celého znaku ve dvě slova – proto v daném případě je možné 128 slov vyjádřit jen 64 znaky.

Druhá část paměťové sekce obsahuje 22 slova. Je to vlastně pevný mikrogram, obsahující informaci o vychylování pro generování všech 22 segmentů. Sled bitů je

Obr. 35. Blokové schéma systému pro segmentové generování znaků na obrazovce

uspořádán tak (včetně informace o výchylce segmentů), že realizované slovo obsahuje adresu sekvenčně „volaného“ příštího slova. Paměť tedy prochází sekvenčně oběma slovy vždy pro zobrazení jakéhokoli znaku.

Obr. 34 znázorňuje, jak vypadají informace o výchylacích napětích, získaných z generátorů znaků ve formě čtyř sledů impulsů, tj. sledy $+x$, $-x$, $+y$, $-y$. Průběhy $+x$ a $-x$ za integrátorem jsou výchylací napětí ve směru osy x , integrované průběhy $+y$ a $-y$ vytvářejí výchylací napětí ve směru osy y , obě výchylací napětí jsou též na obr. 34.

Všechny uvedené průběhy se vztahují k segmentové sítí, tzn. že jsou identické pro kterkoli alfanumerický znak. Naproti tomu počet vyjádřených segmentů je závislý na tvaru potlačovacího signálu.

Na obr. 35 je blokové schéma systému pro segmentové generování znaků na stínitku obrazovky s elektrostatickým, popř. elektromagnetickým výchylkovým. Vstupní jednotka zahrnuje klávesnice, čítač znaku a adres a dynamickou (popř. statickou) paměť. Ta se skládá v daném případě z šesti 64bitových registrů MOS a uchovává zakódovaný výstup z klávesnice, tj. šestibitové paralelní slova. Protože minimální hodinový kmitočet použitého registru FDN116 je 10 kHz, objeví se každý další znak na výstupu paměti každých 100 µs. Při kapacitě paměťového registru 64 slov a opakovacím kmitočtu rádků 10 000/64 = 156 rádků/s je zobrazená informace na obrazovce stálá a neblíká. Čas potřebný k zapsání jednoho segmentu znaku je tedy 4,4 µs (100 µs/23), tzn. že více než 4x delší, než je „přistupový“ čas ROM.

Problém, jak umístit nový znak do kontinuálně se posouvající dynamické paměti, je

řešen čítačem s komparátorem. Po zobrazení znaku řídící logika způsobí, že čítač adres přičte jedničku. Čítač znaku zjišťuje počet stlačených tlačítek klávesnice a tak indikuje relativní pozici v paměti, kterou má zaujmout následující znak. Když jsou všechny znaky (umístěné v paměti) zobrazeny na obrazovce, mají oba čítače stejný stav a komparátor vyšle signál, který hradí príjem nového znaku z klávesnice do paměti. Jakákoli jiná nepoužitá pozice je přítom vyplněna nulami (space). Vzhledem k tomu, že paměťový registr vyžaduje 6,4 ms k provedení jednoho kompletního cyklu, může systém přijmout stejně vstupní data rychleji, než je možné zapsat je klávesnicí.

Informace o výchylce a potlačení pro každý segment musí být generována v periodě 100 µs potom, co zakódovaný znak (ve formě šestibitového slova) postoupí na výstup dynamické paměti. Adresový selektor konvertuje kód ASCII znaku k adresě žádaného (a nutného) umístění v paměti. Pracuje tedy jako hradlo NEBO se dvěma vstupy. Jeden vstup je pro zakódovaný znak z počávajícího registru, zatímco druhý je navázán zpětnovazební smyčkou na výstupní linky ROM. Druhým vstupem jsou tedy dopravovány adresy pro sekvenci, v níž je obsažena informace o výchylkování. Přepínání těchto dvou vstupů je realizováno celkem čtyříkrát v čase zobrazení jednoho znaku.

Zakódovaný znak se objeví na vstupu adresového selektoru během zobrazení dvaadvacátého segmentu předcházejícího znaku. V tomto čase má řídící signál P úroveň H (viz obr. 36); tím je otevřeno hradlo adresového selektoru pro vstup zakódovaného znaku a dále vstupní linky adres ROM

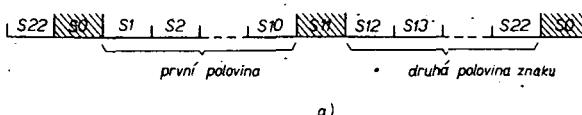
(obr. 37). Adresová linka A5 má úroveň H, když zajišťuje přístup k prvnímu ze dvou slov, které obě obsahují informaci o potlačení segmentů daného znaku. Adresa obou těchto slov se liší pouze úrovní A5. Na „poloviční“ cestě segmentem 22 hodinový impuls Φ_1 zavede adresu do ROM. Při příštím hodinovém impulsu Φ_2 (tj. o 4 µs později) je signál z ROM vysílán do vyrovnávací paměti (buffer). Nyní obsahuje vyrovnávací paměť Z informaci o potlačení segmentů 1 až 10; má-li např. bit 1 v Z (číslováno od nejméně významného bitu) úroveň H, pak je zobrazen segment 1. Naproti tomu bit 2 v registru Z je vždy s úrovní L, když je informace strobována z ROM do registru Z. Pozice druhého bitu odpovídá, jak již bylo uvedeno – segmentům 2 a 13, které jsou trvale potlačovány.

Během segmentu 0 je výstup z paměti blokován, neboť signál P má úroveň L a adresové linky jsou přiřazeny k adresám prvního slova, v sekvenci informace o výchylce. V příštím hodinovém impulsu Φ_2 (tzn. při začátku zobrazení segmentu 1) se informace o výchylce pro segment 1 objeví na výstupních linkách Q₁ až Q₄. ROM a dále obsah registru je posunut o jedno místo doprava. To zajišťuje, že sled impulsů informací o výchylce postupuje na integrátory X a Y synchronně přenosem potlačovacích impulsů modulačnímu zesilovači Z_m.

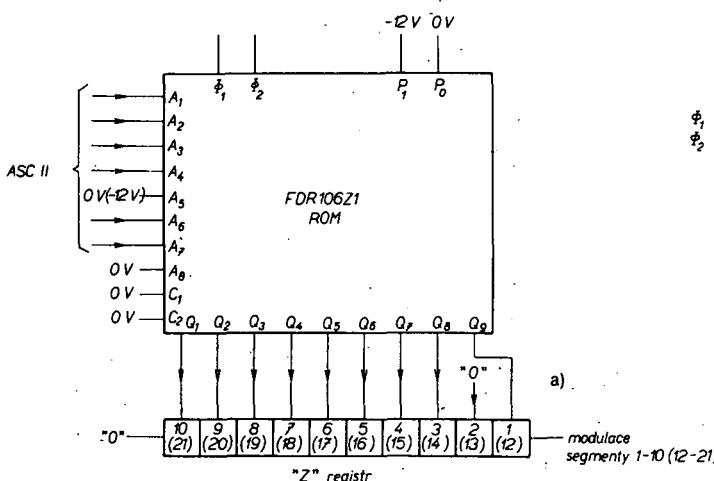
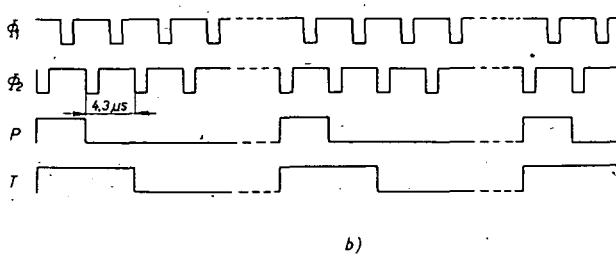
Během zobrazení segmentu 10 je rozpojená zpětnovazební smyčka ROM a zakódovaný znak je opět veden na adresové vstupy. V tomto čase má adresová linka A5 úroveň L. Nyní může být realizován přístup ke slovům, obsahujícím výchylkovou informaci pro segmenty 12 až 22. Během segmentu 11 je informace o potlačení pro druhou polovinu znaku vyslána do registru Z. Nyní je zpětnovazební smyčka ROM obnovena (obr. 36b) a adresa segmentu 12 je vložena na adresové linky. Adresa pro segment 12 je identická s adresou pro segment 1, s výjimkou adresového bitu A7. Řídící signál má úroveň H během segmentu 11, přičemž je v něj odvozena úroveň L pro A7. Nyní prochází ROM slovo za slovem adresy pro segmenty 12 až 22. Během zobrazení segmentu 22 je zakódovaná informace (hexáda) následujícího znaku na vstup adresového selektoru a popsaný pochod se cyklicky opakuje.

Shrneme-li vše, rozpadá se řízení na dvě hlavní části:

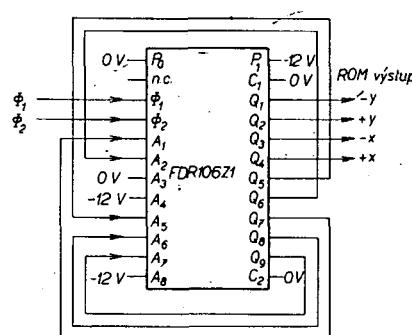
- na generování hodinových impulsů Φ_1 a Φ_2 , které strobuji ROM,
- na dekódování obsahu výstupních linek ROM, čímž se vytvoří série signálů, které řídí

Obr. 36. Průběh intervalů jednotlivých segmentů (a); b – hodinové impulsy Φ_1 a Φ_2 a hradlovací Pa T adresového selektoru

a)

b)

1. přepínání ROM z jednoho kódu do druhého,
2. plnění vyrovnávací paměti Z,
3. inkrementaci adresového čítače (zvyšování obsahu o 1),
4. výběr adres,

Obr. 37. Generátor znaků pracuje ve dvou módech: a – generování potlačovacích signálů pro polovinu znaku, b – generování výchylkových informací pro každý segment. (ROM přepíná módy 4x během zobrazení každého znaku podle sekvence segmentů v obr. 36a – S₀ = ROM zapojen podle a), potlačovací signály pro segmenty 1 až 10, S₁ až S₁₀ = ROM zapojen podle b), výchylková informace pro generované segmenty 1 až 10, obsah registru se posouvá, S₁₁ = ROM zapojen podle a), potlačovací signály pro segmenty 12 až 22 do registru Z, S₁₂ až S₂₂ = ROM zapojen podle b), informace pro generované segmenty 12 až 22, obsah Z se posouvá

"SCOPEWRITER"

Obr. 38. Příklad tvaru úsečkobodového vytvořeného písma (úsečky svíslé)

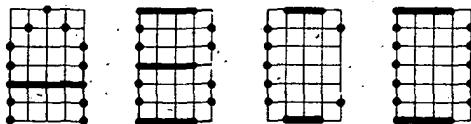
5: buzení dynamické paměti,

6: mazání integračních obvodů.

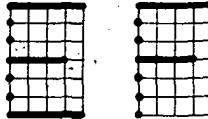
Pro zobrazení na stínítku obrazovky jsou ovšem nutné zesilovače výchylky X a Y, které ovládají (po zesílení řídících signálů $\pm x$ a $\pm y$ a jejich integraci) pohyb elektronového paprsku. Zesilovač modulace Z_m (obr. 35) konvertuje výstupní úrovně zatemňovacích signálů z logiky TTL na několikanásobně větší úrovně, vhodnou pro dosazení příměřené sítivosti (jas je obvykle možné řídit i ručně, včetně možné inverze). Pokud by měl použitý generátor znaků větší kapacitu, bylo by možné vytvářet alfanumerické znaky jednodušeji, pouze dvěma pochody v jednom cyklu. V takovém případě by ovšem musela mít paměť ROM (bez registru Z) minimální kapacitu $64 \times 20 = 1280$ bitů (při dvacetibitovém slově).

Úsečkové bodové vytváření znaků.

Úsečkové bodové generování znaků je značně jednodušší proti předcházejícímu způsobu. Při tomto druhu znázorňování se znaky vytvářejí tak, že veskeré svíslice písma – pokud jsou spojité – jsou úsečky; zbývající, tj. vodorovné či šikmě části znaku, jsou vytvořeny body (tedy obdobně jako u dle popsaného maticového generování). Ukázka písma vytvořeného tímto způsobem je na obr. 38 a 39, z něhož je tvar úseček jasné zřejmý.

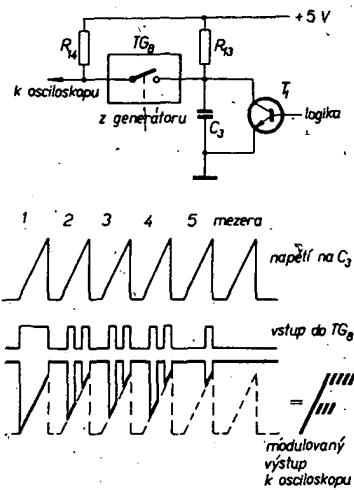

Obr. 39. Úsečkobodové vytvořené písma (úsečky vodorovné)

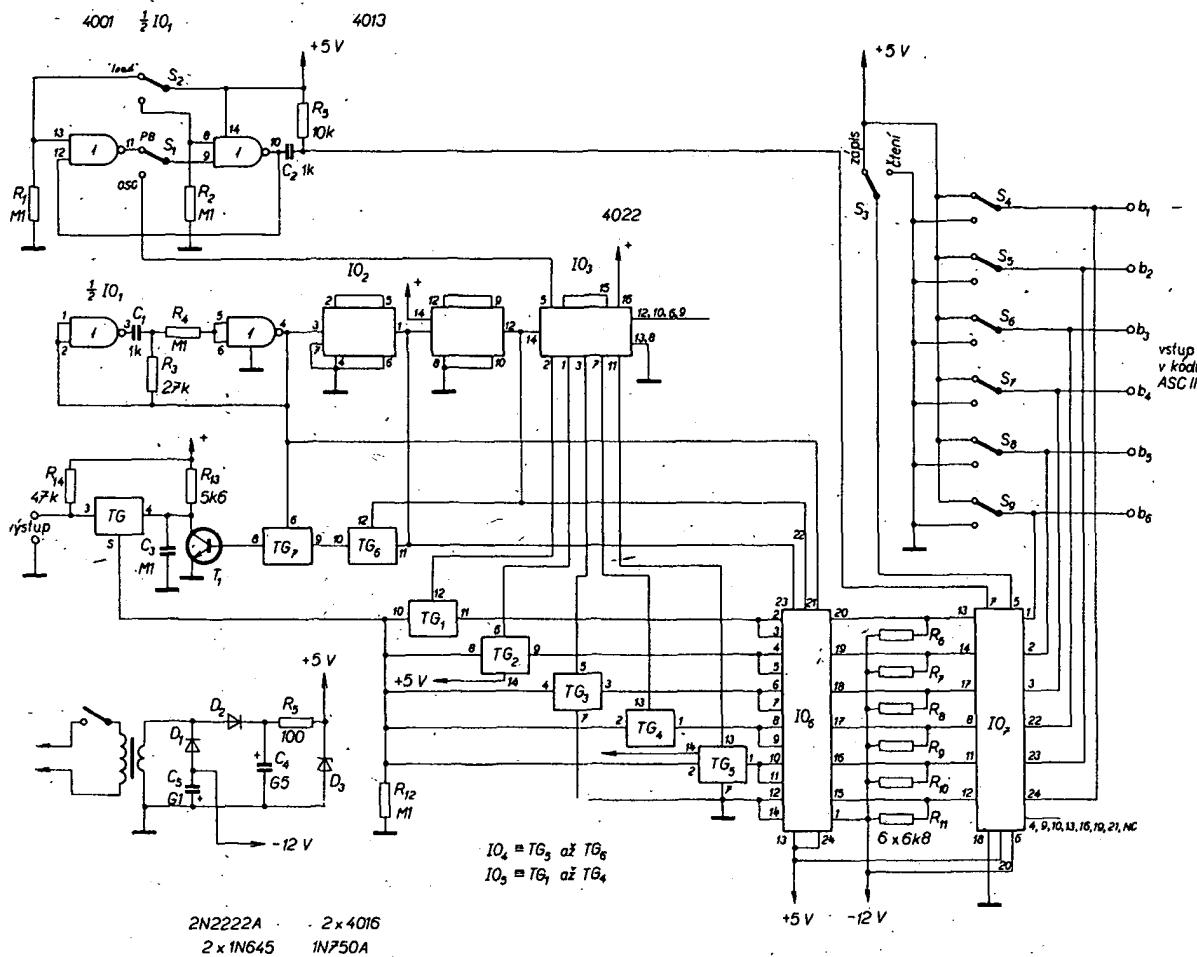

Kombinace úseček a bodů vyplývá z principu generování, který je naznačen na obr. 40. Zapojení ukazuje, jak vzniká řízeným přepínáním generátoru znaků např. písma F.

Zapojení pracuje takto: kondenzátor C_3 se nabíjí přes odpor R_{13} na úrovni přiloženého napětí +5 V přibližně lineárně, čímž vzniká (při opakování) charakteristický pilovitý průběh. Logickými obvody systému je otvíráno podle potřeby spinaci tranzistor T_1 , který napětí na kondenzátoru zkratuje na zem; tím vzniká strmá negativní hrana, uzavírající pilovitý impuls. Kmitočet spinání se volí asi 25 kHz, což vyhovuje setrvačnosti luminoforů běžných obrazovek. Z kondenzátoru C_3 se odeberá napětí pilovitého průběhu např. pro vstup vertikálního zesilovače osciloskopu přes elektronicky ovládaný spínač TG (transmission gate). Je-li tento spínač otevřen, nachází se elektronový paprsek obrazovky v „horní“ části stínítka, odpovídající úrovni +5 V, na niž je připojen přes odpor R_{14} . Je-li však spínač sepnut, pak se na obrazovce znázorní určitá část náběhové hrany pilovité-

Obr. 40. Princip přepínání pro vznik úseček a bodů, vytvářejících znak

Obr. 41. Zapojení k vytvoření 32 znaků v jednom řádku

ho impulsu. Velikost této části je dána okamžíkem a dobu sepnutí TG, čímž může pilovitý signál vůbec postoupit na obrazovku. Činnost spínače TG je ovládána signálem z čítáče, jenž je ovládán generátorem hodinových impulsů synchronně s generátorem znaků. Z obr. 40 vyplývá, že pro vytvoření jednoho znaku se používá šest pilovitých impulsů, přičemž pět z nich je pracovních, zatímco šestý vytváří mezeru.

Během prvního impulsu propustí logika celou nábežnou hranu – tím vznikne zmíněná vertikální úsečka písmene F. V dalších pěti periodách (impulsesch) jsou ovládány číslicovým signálem z čítáče IO₃ (obr. 41) další spínače TG₁ až TG₅, které svým otevřením umožňují přístup kódového signálu z generátoru znaků IO₆ na hlavní spínač TG a tak vytvořit body definující horizontální či vertikální prvky generovaného znaku – v daném případě tedy písmena F.

Z uvedeného vyplývá, že úsečkové bodové generování souvisí především s vertikálním vychylováním paprsku obrazovky. Svislé vychylování, které není třeba synchronizovat s hodinami, má pochopitelně též pilovitý průběh jako u časové základny běžného osciloskopu. Jeho kmitočet se volí takový, aby úsečky či body se jevily ve znaku uzavřené (vlivem setrvačnosti luminiforu a lidského oka tedy jakoby současně vzniklé), čímž je znak čitelný. Totéž se týká i celé řádky znaků, která vzniká též sekvenčně.

Charakteristické pro tento způsob je, že (vlivem současného generování nespojité čáry odpovídající úrovni +5 V) se znaky v rádce jeví jakoby „zavěšené“, dále pak, že vyhovuje pro jednoduché vytváření alfanumerické víceznamkové informace jednoho řádku. Pro generování více řádků by bylo nutné – jak ostatně z principu vyplývá – volit napájecí napětí T₁ stupňovitě přepínatelné (a větší než +5 V) s odpovídajícím děličem.

Celkové zapojení obvodu pro vytváření 32 alfanumerických znaků v jednom řádku je na obr. 41. Dvě hradla NOR ve spojení s C₁, R₃ a R₄ tvoří generátor hodinových impulsů s kmitočtem 25 kHz (IO₁). Z výstupu oscilátoru je řízen klopny obvod IO₂ (dvojitý), z jehož výstupu se získává (spolu s vstupním) tříbitový signál, jímž je řízen generátor znaků. (Řízení je horizontální, takže použity generátor znaků IO₆, TMS2501, generuje pět sedmibitových slov na jeden znak). Generátor pilovitého napětí je realizován tranzistorem T₁, kondenzátorem C₃ a odporrem R₁₃. Báze T₁ je řízena párem přenosových hradel TG₆ a TG₇, zapojených jako součinová hradla AND. Tento pář je řízen tříbitovým signálem. Napěti na C₃ se v jednom cyklu postupně zvětšuje až do zkratu tranzistorem T₁ při osmé periodě tříbitového čítáče. Pak se cyklus generování napěti pilovitého průběhu opakuje.

Výstup posledního klopného obvodu IO₂ budi osmičkový dělič IO₃, který je zapojen tak, že se může při sedmém impulsu, čímž vlastně pracuje v módě 6. Pět z jeho vstupů ovládá postupně bezkontaktní spínače TG₁ až TG₅, které jsou zapojeny v pěti vystupech generátoru znaků IO₆, čímž vzniká výstupní signál jednoho sloupu znaku. Šest výstupu IO₆ je napájeno signálem odebíráným z posuvného registru IO₇. Odpory R₅, R₆ až R₁₁ obstarávají správné přizpůsobení posuvného registru. Tento registr má kapacitu 6 × 32 bitů; představuje paralelně šest uspořádaných registrů, z nichž každý má kapacitu 32 bitů. Lze tedy do něj uložit 32 hexád = 32 alfanumerických znaků.

S příchodem hodinového impulsu na IO₇ zaznamená výstup každého dílčího registru 1 bit (s úrovní L či H), zatímco na výstupu 1 bit vystupuje. Je-li S₃ v poloze „zápis“ (write), je výstup každého dílčího registru připojen k odpovídajícímu vstupu, takže není ztracen ani jeden bit (vložená informace cirkuluje).

Hodinové impulsy přicházejí z děliče šesti IO₃ přes S₁ a 1/4 IO₁ v okamžicích, kdy je kompletován znak. Hodinové impulsy je možné odebrat též přes S₂ přes filtrační (debounce) obvod (dvě sekce IO₁). S₂ se používá tehdy, zapisuje-li se informace (spínače S₄ až S₉ v poloze pro kód ASCII či přímo z klávesnice s paralelním výstupem, svorky b₁ až b₆, vždy po jednom znaku).

Pamat se může takto:

- nastaví se vstupní slova b₆ až b₁ v bitech 100 000,
- nastaví se S₁ do polohy OCS,
- nastaví se S₃ do polohy WRITE,
- přepne se S₁ do polohy PB.

Do paměti se informace ukládají takto:

- nastaví se vstupní slovo spínači S₄ až S₉ (či přímo z klávesnice),
- stiskne se tlačítka LOAD.

Ctení z paměti:

- přepne se S₃ do polohy READ,

- přepne se S₁ do polohy OCS.

Výměna chybějícího znaku v zobrazované informaci:

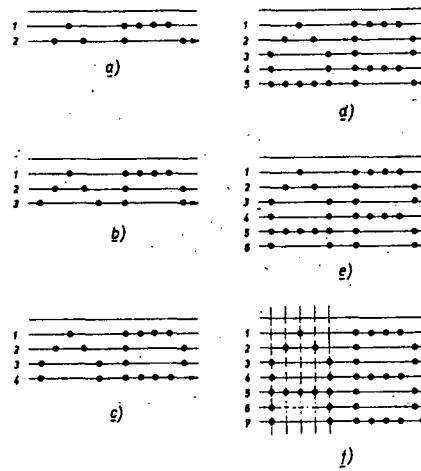
- nastaví se S₁ do polohy PB (na obrazovce se objeví jeden znak opakován),
- opětovně se stlačí tlačítka LOAD až se objeví znak, který má být přepsán,
- nastaví se správné vstupní slovo,
- přepne se S₃ do polohy WRITE,
- zápis stisknutím tlačítka LOAD,
- přepne se S₃ na READ, přepne se S₁ na OSC.

Uvedené postupy naznačují též současně, jakým způsobem tento poměrně jednoduchý způsob generování několika znaků pracuje. Vzhledem k tomu, že jak posuvný registr, tak i generátor znaků (třebaž v omezené formě) lze realizovat u nás dostupnými obvody TTL, lze předpokládat, že zapojení z obr. 41 se stane předmětem zájmu některých aplikátorů (znaky lze zobrazovat na každém běžném osciloskopu!). A to je i další důvod, proč v tomto případě je popsáno podrobně i ovládání.

Maticové (mozaikové, bodobré) vytváření znaků

Pro metodu „bodové matice“ odpovídající maticovému vytváření znaků lze použít běžný či „modifikovaný“ televizor; generování je též možné na zobrazovacích panelech složených z bodových jednotek diod LED. Při znázornování znaků na stínítku osciloskopu či modifikovaných televizorech je zpravidla vynecháno půlsnímkování (tzn. prokládání řádků), takže rastrový řádek je z 312 řádků, což požadovaněm účelu zcela vyhovuje.

V diskutovaném případě se znaky vytvářejí

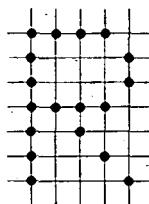

Obr. 43. Postupné vytváření znakové informace v jednom řádku na TV obrazovce (znázornování televizním rozkladem)

na, vytváří se 16 informačních řádů s osmdesáti znaky v jedné řadě. Kterýkoli z 64 znaků (podle obr. 12) je vytvářen generátorem znaků, což v daném případě pro matici 5×7 vyžaduje 6 vstupů v kód ASCII a 3 přidavné vstupy pro selekci jednoho ze sedmi bodových řádků (linek).

Na obr. 43 je znázorněno postupné vytváření alfanumerické informace v jedné řadě, tzn. v sedmi řádcích televizního rastru (= 312 řádků s obrazovým kmitočtem 50 Hz, tj. jeden snímek za 20 ms). Body vytvářející jednotlivé znaky jsou obvykle modulovány zvýšeným jasem (tj. světlé písmo na tmavém pozadí). Celkový čas jednoho řádku je 64 μs, z čehož 12 μs je čas pro zpětný běh. Šířka jednoho znaku je zmiňovaných pět bodů, zatímco mezezy mezi znaky je dlouhá čtyři časové intervaly pro vykreslení jednoho bodu. A protože doba jednoho řádku je 52 μs, pak při 80 znacích v řádku je doba pro jeden znak 52/80 = 650 ns včetně mezery. Časový interval jednoho bodu je tedy 650/9 = 72 ns. Z toho vyplývá, že pro danou hustotu znaků musí mít použity generátor znaků přistupový čas menší než 650 ns (FDR116Z/1, Philips: acc.t. = 600 ns). Protože sedm řádků tvoří jednu řadu znaků, data pro tuhoto řádu musí být prezentována v posuvném registru pro sedm řádkových intervalů, cirkulujících každých 64 μs.

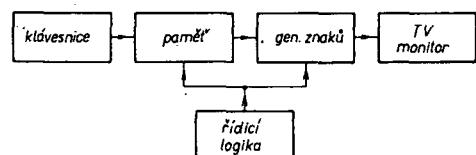
A protože dle pro každý znak je zapotřebí šestibitové slovo a řádek má 80 znaků, posuvný registr musí mít kapacitu

Obr. 42. Znak v rastru 5×7 bodů

jí v rastru 5×7 bodů – viz obr. 42 – i když zásadně je možná i jiná hustota matice (min. 3×5 = 15 bodů). Při znázornování televizním rozkladem je tudíž zapotřebí sedmi řádků elektronového paprsku pro vytvoření jedné znakové informace v řadě. Pro kompletaci jedné řady znaků se obvykle používá osm řádků (= linek!!), z nichž sedm slouží vlastní informaci, osmý pak pro mezeru. (Tam, kde není zapotřebí využít maximálně plochu obrazovky pro co největší počet znaků, jsou tvořeny „linky“ svažky řádků, čímž se dosáhne sice menšího celkového počtu znaků, znaky však mají větší rozdíly).

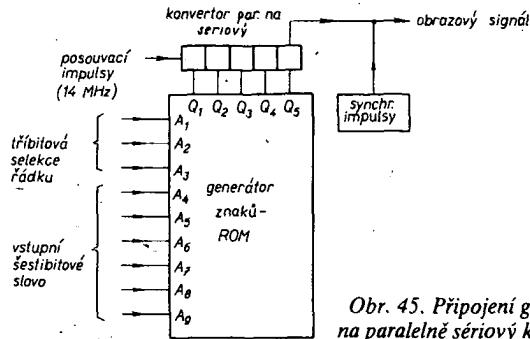
V případě obrazovkového panelu (displaye), na němž bude tato metoda dále vysvětlena,

Obr. 44. Řetězec jednoduchého systému pro generování znaků

6×80 = 480 bitů, které musí být dostupné na výstupu v čase 52 μs. Odtud požadovaný řídící kmitočet: 480/52 = 9,2 MHz.

Blokové schéma na obr. 44 znázorňuje popisovaný systém. Skládá se z klávesnice (z níž jsou zakódované znaky vkládány do paměti, z paměti, z generátoru znaků s řídící logikou a ze zobrazovacího zařízení (TV monitoru či polovodičového panelu apod.). Paměť – pokud není statická – musí být pravidelně obnovována (refresh memory).

Obr. 45. Připojení generátoru znaků na paralelně sériový konvertor (registr)

Zpravidla je tvořena posuvnými registry. Řídící logika ovládá ukládání a vybavování informace, rovněž tak zavádí do výstupního signálu synchronizační směs, čímž – v případě modifikovaného TVP – vytváří úplný obrazový signál. Při použití běžného TVP je zakončena vstupním s modulátorem; tato část je propojena souosým kabelem s anténním vstupem TV přijímače.

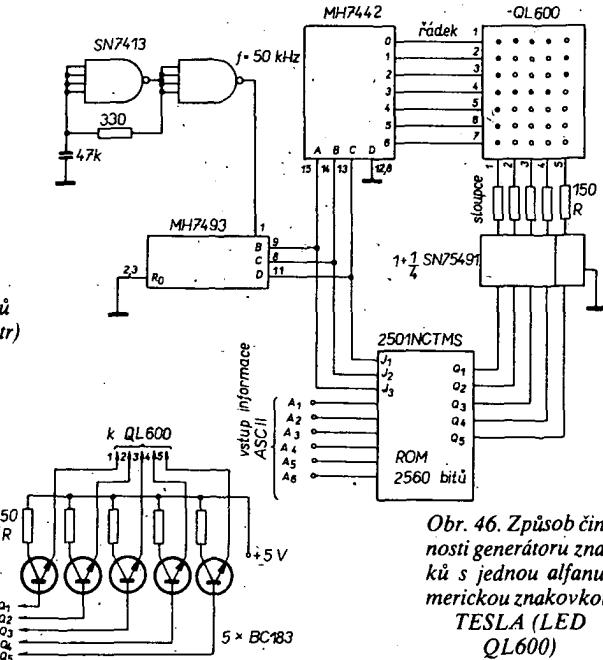
Generátor znaků (obr. 45) je pevná paměť ROM, která má pro 64 znaků šestibitový vstup A_4 až A_9 , tříbitový vstup pro selekci jedné z sedmi řádků A_1 až A_3 , a pět paralelních výstupů Q_1 až Q_5 , které se připojují k paralelně sériovému převodníku (konvertoru). Aby se zajistilo generování znaků jednoho rádu textu, je zakódována informace přiváděna sekvenčně do ROM, zatímco první ze sedmi řádků (linek!) a současně i první ze sedmi (popř. osmi) strobovacích period je vytvářena a vypisována. Strobovací čítač pak pokročí o jeden krok k pozici druhého řádku a vstupní sekvence je opakována, čímž produkuje druhý řádek bodů – obr. 43. Pochod se opakuje až do vytvoření sedmého řádku (linky) – popřípadě osmého – pro mezeru, čímž je vytvořena jedna řádku textové informace.

ROM zde tedy pracuje jako převodník kódu (převádí totiž šestibitové slovo na 35bitové, odpovídající jednomu alfanumerickému znaku v rastrovi 5×7 bodů), přičemž časovaně – v taktu strobovacích impulsů – se na jeho výstupech objevují pro jeden znak postupně ($7 \times$) pětibitová slova.

Pro snazší pochopení způsobu práce generátoru znaků je na obr. 46 ukázka konkrétního zapojení jedné polovodičové znakovky (TESLA QL600) s ovládací logikou.

Na vstupy A_1 až A_6 paměti ROM vstupuje šestibitová informace, kterou v paralelní formě můžeme snímat ke kontrolním účelům z ověřeného zařízení. Informace, odpovídající určitému znaku, se nyní řádek po řádku indikuje na diodové matici 5×7 znakovky QL600. Činnost je řízena hodinovými impulsy, přicházejícími ze Schmittova klopného obvodu SN7413. Jím je buzen osmikrový čítač MH7493, z jehož výstupů B, C a D se tříbitovým slovem budí jednak dekodér MH7442 (spínací diod řádku matice), jednak se předává adresa řádku matice do paměti ROM. Adresaci řádků se tak postupně vybaňuje informační obsah sloupců příslušející právě zapnutému řádku diod ve znakovce QL600. Spínací signál z dekodéru MH7442 má úroveň L, čímž jsou uzemňovány (a tudiž rozsvěcovány) diody vždy jednoho řádku a to právě ty, které jsou výstupním slovem Q_1 až Q_5 z ROM uvolněny. Avšak protože výstupní proudy z ROM jsou příliš malé pro přímé řízení matic LED, je zaomezujícími odporry R zařazen jako interface IO SN75491, popř. 5 tranzistorů.

Na obr. 47 je další příklad konkrétního zapojení generátoru znaků a nezbytných logických obvodů pro generování maticovou

Obr. 46. Způsob činnosti generátoru znaků s jednou alfanumerickou znakovkou TESLA (LED QL600)

metodou. Pro žádaný znak se přivádí šestibitové slovo v kódu ASCII na vstupy I_1 až I_6 generátoru I, který má sedm paralelních výstupů Q_1 až Q_7 . Po pěti taktech čítače sloupců VI se objeví úplný znak. Volba sloupců není u této paměti zakódována binárně, ale dekadicky. Protože z časového hlediska je vždy zobrazován jen jeden bod v rastrovi v relativně krátkém intervalu s vysokým opakovacím kmitočtem, musí být sedmice paralelních výstupů paměti převedena pomocí multiplexera II v sériovou informaci. Výstupní signál multiplexera je řízen počítacem řádků IV, pracujícím v módu 7; současně je informace tohoto binárního čítače přiváděna přes převodník D/A (číslicově-analogový) v sedmi krocích v odpovídající napětí pro vychylování ve směru osy y. Po každém sedmém kroku, tj. když je sejmuta informace jednoho sloupce, obdrží čítač řádků VI jeden impuls. Tento binární čítač v módu 5 volí přes dekodér VII další sloupec. K vytvoření odpovídajícího stupňovitého (schodovitého) vychylovacího napětí ve směru osy x jsou opět přivedeny výstupy čítače přes oddělovací a přizpůsobovací invertory VIII na převodník D/A (X). Celkem je řízen generátorem hodinového kmitočtu IX s opakovacím kmitočtem asi 7 kHz (100 35 bodových znaků za sekundu). Jemu je podřízen již zmíněný čítač řádků, který současně ve funkcích dělící logickou vazbu ovládá zatmívání paprsku při přechodu z bodu na bod, který by jinak byl viditelný a zhoršoval by čítelnost.

Pro vytváření víceznakové a víceřádkové informace bylo nutno doplnit zapojení jednak obvody pro posuv v obou osách, jednak vstupní paměti pro žádanou informaci (RAM).

Princip vychylování k vytvoření znaku na stínítku obrazovky v nikoli televizním rozkladu znázorňuje obr. 48. Vychylovací napětí ve směru osy x musí být stupňovité, přičemž počet stupňů odpovídá počtu sloupců rastrovu vytvářeného (jednoho) alfanumerického znaku. Vychylovací napětí osy y má obdobně stupňovitý průběh, každý stupeň odpovídá jednomu ze sedmi bodů sloupců, přičemž pro jeden znak se tento průběh pochopitelně opakuje 5 ×. Při znázorňování několika znaků na stínítku (např. 16 řádků po 32 znacích) se základní průběhy z obr. 48 opakují 512 ×, ovšem po sumaci příslušné posuvující stejněnosměrné složky odpovídající jejich polohám 3.

Samotná informace je dotvořena zatmíváním elektronového paprsku (signálem U_b na

obr. 47); má-li vzniknout kterýkoli bod zmíněného rastrovi 5×7 je třeba, aby byl jeho signál propuštěn příslušným hradlem III na obrazový zesilovač T₁.

Výše uvedené příklady segmentového, úsečkového bodového a bodového vytváření alfanumerických znaků podávají částečný pohled na problematiku znázornování. Pro hlubší ujasnění je třeba ještě uvést příklady pro generování víceznakových informací.

Jak již bylo řečeno, využívá se při bodovém vytváření např. znakovék s třiceti pětibodovým rastrem (obr. 49), u nichž je možné volit jednak sloupce, jednak řádky. Analogicky k tomu se používá periodické snímání, jaké je známé z TV techniky. Na rozdíl od ní však může být nejen vertikální (tj. po řádcích), ale i horizontální (tj. po sloupcích – vodorovně, směrem zleva doprava). Při obou způsobech je jeden řádek nebo jeden sloupec diod připojen k napájecímu napětí pro určitý relativně krátký časový interval, a ve výná paměti ROM, obsahující informace o daném počtu znaků, určuje, které z diod řádku či sloupců mají svítit. K vytvoření znaku se tedy odebírá z paměti ROM (při rastrovi 5×7) informace o třiceti pěti bitech. Zvolený znak se adresuje v šestibitovém (sedmibitovém) kódu ASCII. Při šesti bitech lze vyvolat 64 znaků, při sedmi bitech pak 128 znaků. Paměť má pak kapacitu $64 \times 35 = 2240$ bitů (popř. větší); podle způsobu snímání je na výstupech paměti po adresaci k dispozici buď:

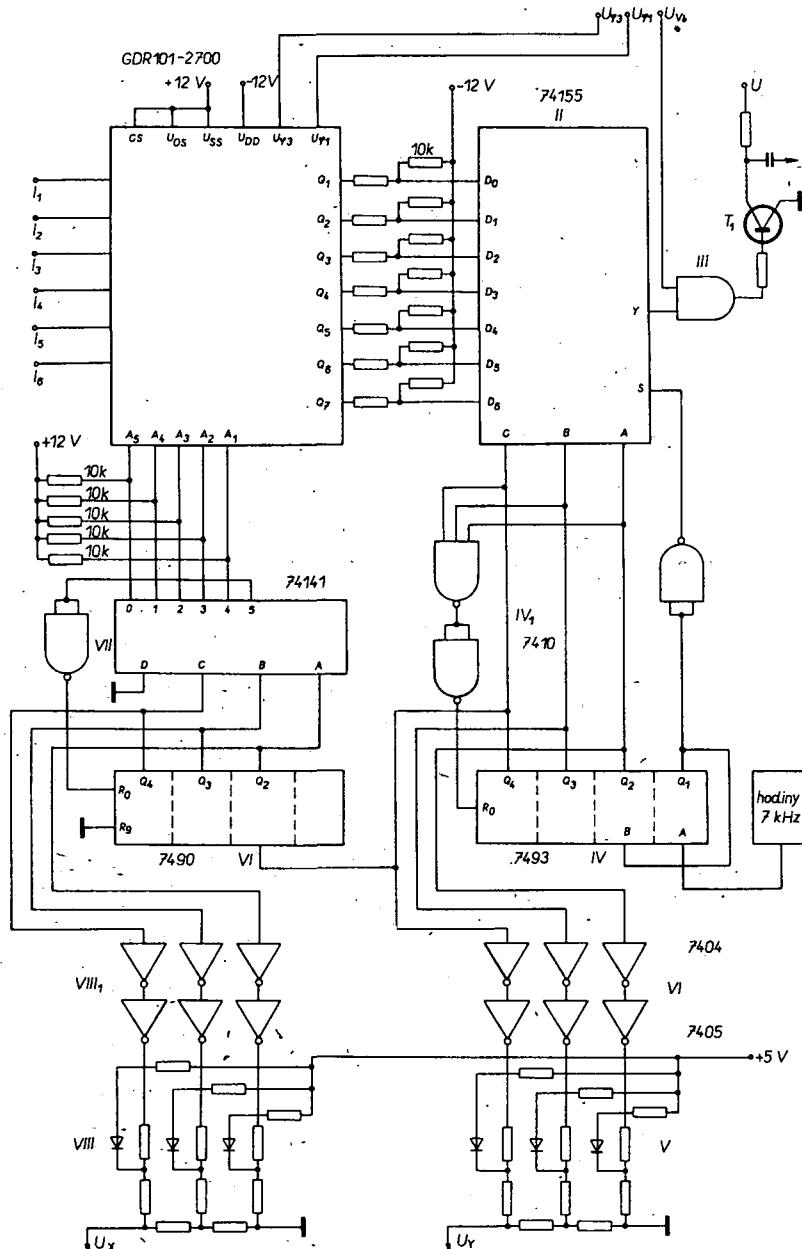
a) sedmibitové slovo jednoho sloupuce $5 \times$, nebo

b) pětibitové slovo jedné řádky znaku $7 \times$.

Obou způsobů si zajisté čtenář všimne u předcházejících příkladů. Pro generování víceznakových informací používá se ten či onen způsob v závislosti na druhu zobrazovacího prostředku.

Druhy spínání

Obr. 49a znázorňuje sekvenční vznik písmena R při horizontálním snímání. První impuls budiče aktivuje (přes počítac sloupců) první sloupec diod. Podle tvaru zvoleného znaku (R) zásobí paměť přes řádkové budiče znakovku signálem, který nechá svítit všechny sedm diod. Po určitém intervalu, v němž diody svítí, vypne druhý impuls první sloupec a zapne druhý; současně se mění informace v paměti – je vyvoláno druhé sedmibitové slovo, které rozsvítí první a čtvrtou diodu druhého sloupuce (počítáno shora dolů). Ten-

Obr. 47. Činnost generátoru znaků k vytvoření číslicového obrazového signálu – znázornění na obrazovce; I – generátor znaků; II – multiplexer, III – zatmívání paprsku, IV – měnič D/A, V – převodník D/A, VI – čítač sloupců, VII – dekódér, VIII – převodník D/A, IX – generátor hodinových impulsnů, U_x – horizontální vychylovací napětí, U_y – vertikální vychylovací napětí

to běh – se změnami odpovídajícími tvaru daného znaku – pokračuje až do pátého taktu, po jehož ukončení cyklus znova započíná, zpravidla však již s jinou 35bitovou informací.

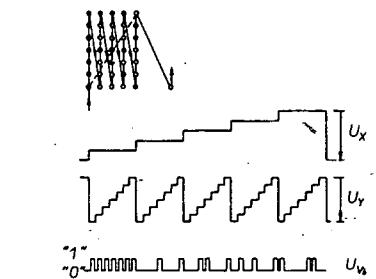
Obr. 49b znázorňuje sekvenční vznik písmena R při vertikálním spínání. Rozdílně je zde to, že se z paměti odebírá pětibitové paralelní slovo do řádkového budíče, a že se periodické přepínání volby nyní tyká rádků.

Systém pro generování víceznačkové informace se při obou druzích spínání skládá z těchto funkčních jednotek:

- 1) vstupní paměť s kapacitou kolika znaků, kolik jich má být indikováno,
- 2) generátor znaků,
- 3) výstupní paměť (měnič sekvenční informace ROM v paralelní informaci – je potřebná jen při vertikálním spínání),
- 4) řídicí obvody – pro periodický průběh spínání a znázornování,
- 5) řádkové a sloupcové budíče čítačů.

Na obr. 50 je zapojení pro horizontální spínání vícemístného displeje s bodovou maticí $4 \times 5 \times 7$. Nejprve je přes vstupní obvod I uložena vstupující informace do

paměti II. Na začátku celého pracovního cyklu aktivuje paměťový čítač III z paměti II obsah místa „1“, tím přepne odpovídající informaci na vstupy pevné paměti, čímž je připravena na výstupech Q 35bitová informace/znak. Čítač budíči sloupců je v tomto okamžiku v pozici 1 a zapne přes sloupcový

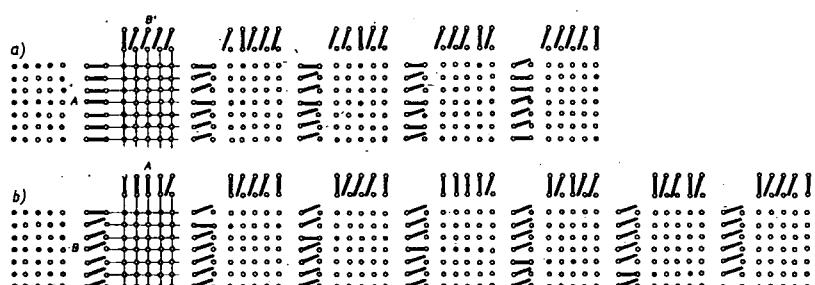

Obr. 48. Princip jiného způsobu vytváření znaků na TV obrazovce (srovnej s obr. 43)

budič IX první sloupec. Čítačem volby VI je přes vstupy A paměti IV z připravené 35 bitové informace vybráno sedmibitové slovo prvního sloupce. Toto paralelní slovo vyvolá za budíč řádků VII rozsvícení příslušných diod. Při opakovacím kmotu 100 Hz při čtyřech znacích (tj. při 20 sloupcích) je jeden sloupec zapnut po dobu 0,5 ms. Po této době přepne generátor taktu VIII čítač budíč sloupců V a čítač volby VI o jeden tak dál, čímž se rozsvítí diody druhého sloupce. Paměťový čítač III přepne při každém pátém sloupci o jeden tak dál a aktivuje tak místo „2“. Tímto způsobem jsou postupně všechny čtyři znaky rozsvcovány a kontinuálně opakovány. Během pracovního cyklu je zapojen vždy jen jeden sloupec, a to po dobu rovné 1/20 pracovního cyklu (duty cycle = 5%). Počítáme-li při středním jasu s jmenovitým proudem světelné diody LED 5 mA, pak při přepínání diod v multiplexu [3] protéká diodou proud 100 mA. Protože proud 100 mA je při multiplexním provozu již mezním proudem, je při horizontálním snímání více než čtyř znaků dosaženo horní hranice. Výhodnější tedy je – pro displeje LED – spinání vertikální, i když je poněkud nákladnější.

Na obr. 51 je zapojení pro vertikální spínání (po rádcích), a to vícemístného displeje matricového, realizovaného opět z LED. Proti horizontálnímu spínání je zde zapotřebí ještě vyrovnávací výstupní paměť VIII.

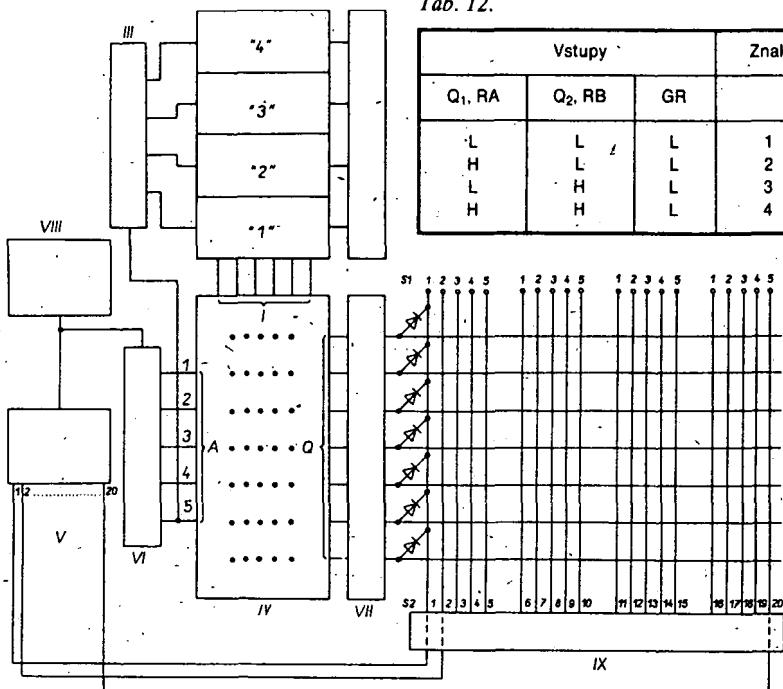
Jako při horizontálním spínání je přes vstupní obvod I naplněna vstupní paměť II; jejím obsahem je určena indikovaná informace. Na rozdíl od předcházejícího způsobu odebírá se z ROM z výstupů Q, jen pětibitová paralelní informace pro vytvoření jednoho řádku ($7 \times$). Na začátku pracovního cyklu stojí čítač volby v pozici „1“. Přes budíč řádků V je vybuzen celý první řádek informace. Současně čítač IV volí přes vstupy volby rádků A pevně paměti III první řádek prvního znaku. Pomocí řídicího obvodu VI a generátoru hodinových impulsů VII je těchto pěti bitů uloženo do výstupní paměti VIII a přes budíč sloupců IX rozsvíceny příslušné diody. V příštích taktech jsou první řádky znaků (tj. pozic „2“, „3“ a „4“) převzaty do výstupní paměti, takže po ukončení ukládacího průběhu prvního řádku byly postupně rozsvíceny

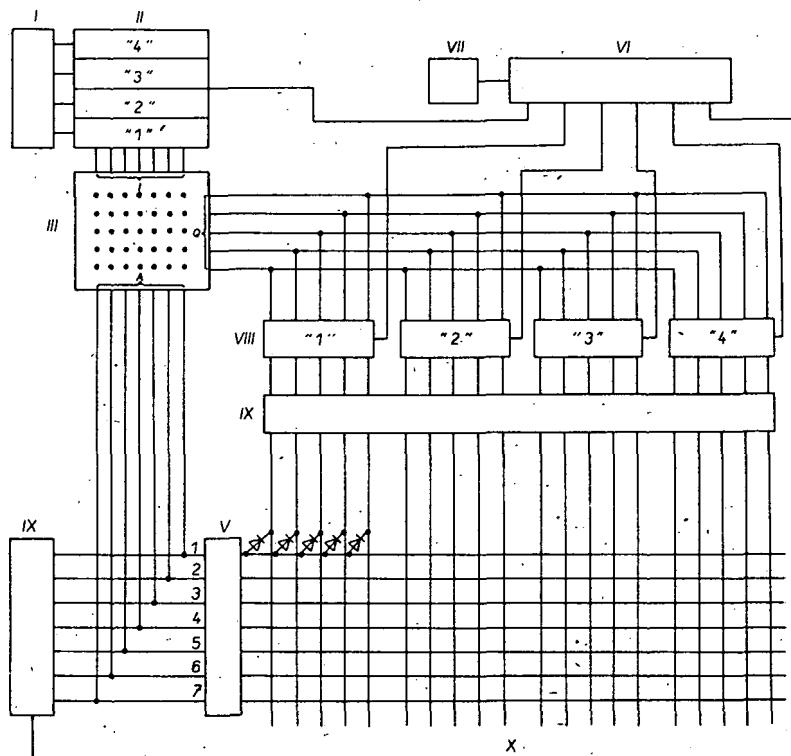
Obr. 49. Sekvenční vytváření znaku horizontálním (a) či vertikálním (b) spínáním

Tab. 12.

Vstupy			Znak
Q ₁ , RA	Q ₂ , RB	GR	
L	L	L	1
H	L	L	2
L	H	L	3
H	H	L	4

Obr. 50. Základní zapojení pro horizontální spinání čtyřznakového panelu s bodovou maticí LED 5 × 7. I – vstup, II – vstupní paměť, III – čítač paměťových buněk, IV – generátor znaku, V – čítač budeč sloupců, VI – čítač volby sloupců, VII – rádkový budeč, VIII – hodiny, IX – budeč sloupců, X – čtyřmístná matici LED

Obr. 51. Základní zapojení pro vertikální spinání čtyřznakového displeje s bodovou maticí LED 5 × 7; I – vstup, II – vstupní paměť, III – generátor znaku, IV – čítač rádků, V – rádkový budeč, VI – řídící obvod, VII – hodiny, VIII – výstupní paměť, IX – sloupcový budeč, X – matice LED

odpovídající diody. Ukládací průběh je ve srovnání s dobou celkového svícení velmi rychlý (pod 10 % doby svitu). Po ukončení indikace prvního rádku přepne čítač rádkové volby IV o jeden takt dálé, tj. pro druhý rádek. Jako předmíti jsou z ROM vyvolány obsahy druhých rádků znaků a po uložení ye

výstupních pamětech indikován svitem LED. Po znázornění sedmého rádku se celý cyklus opakuje.

Výhodou vertikálního spinání je, že každý rádek je zapojen jen 1/7 doby trvání cyklu. Tato konstantní doba způsobuje, že proud každé diody LED může být nezávisle na počtu znázorňovaných znaků omezen na pouhých 35 mA. Na počtu indikovaných znaků závisí pak jen – podle přepínací rychlosti použitého systému – jak relativně

rychle se dostane informace ze vstupu do výstupních pamětí.

Čtyřznačkový alfanumerický displej

Na obr. 52 je schéma aplikace čtyřmístného displeje, pracujícího s vertikálním spináním, který lze podle potřeby rozšířit i na více míst. Jako generátor znaku je zde použit typ GDR 101-2500 (Siemens).

Vstupní informace pro jeden znak se ukládá do vstupní paměti (vstupy D₁ až D₆), kterou tvoří dva 16bitové IO typu FLQ131 (= SN74170). Protože jsou pro čtyř znaky třeba pouze 4 × 6 = 24 paměťová místa, je jedna polovina IO nevyužita. (Tento paměťové IO se vyznačuje jednoduchým zápisem a čtením; pro rozšíření kapacity mají výstupy s otevřenými kolektory, umožňujícími zapojení „wired OR“). Vstupní informace se dostávají do paměti 74170 pomocí řídicích obvodů II₁ (čítač zápisu a monostabilní klopný obvod) a II₂. Při rozšíření slouží vstup GR k selekci odpovídajícího paměťového bloku. Zádaná informace (o znaku), binárně zakódovaná, je na vstupech RA a RB vyvolána a je pak k dispozici na výstupech Q₁ až Q₅.

Na všech vstupech a výstupech A_i, I_i a Q_i pevné paměti jsou pro správné přizpůsobení k logice TTL hradla NAND (obvody IV₁, IV₂ a IV₃). Z výstupů Q₁ až Q₅ se vydělují výstupní pětibitová slova. Vstupy A₁, A₂ a A₃ jsou určeny pro binárně kódovanou volbu rádku 1 až 7. Tato forma volby umožňuje zásadně redukovat vstupní vodiče; při signálu 0 na vstupech A₁ až A₃, tj. při dvojkovém signálu 000 vybavuje prázdný dekodér. Při jeho vybavení lze z dekodéru V₁₂ odvodit synchronizační impuls U_{syn}, který obnovuje zadání. Zkrácení pracovního cyklu na 12 % je v tomto případě nepodstatné a lze je vyrovnat malým zvětšením proudu diodami. Výstupní paměti VI₁ a VI₂ se skládají z pěti čtveřic klopných obvodů D (MH7475 = FLJ51) a vzorkují v určitém okamžiku rádkovou informaci z pevné paměti. Sekvenčně vystupující rádkové informace (pětibitová slova) – tedy v sérii – jsou ve čtyřech taktech přeměněny v paralelní informaci. Výstupy vzorkovacích (výstupních) pamětí jsou vyvedeny na sloupcové budeče VII₁ až VII₄ (SN7417).

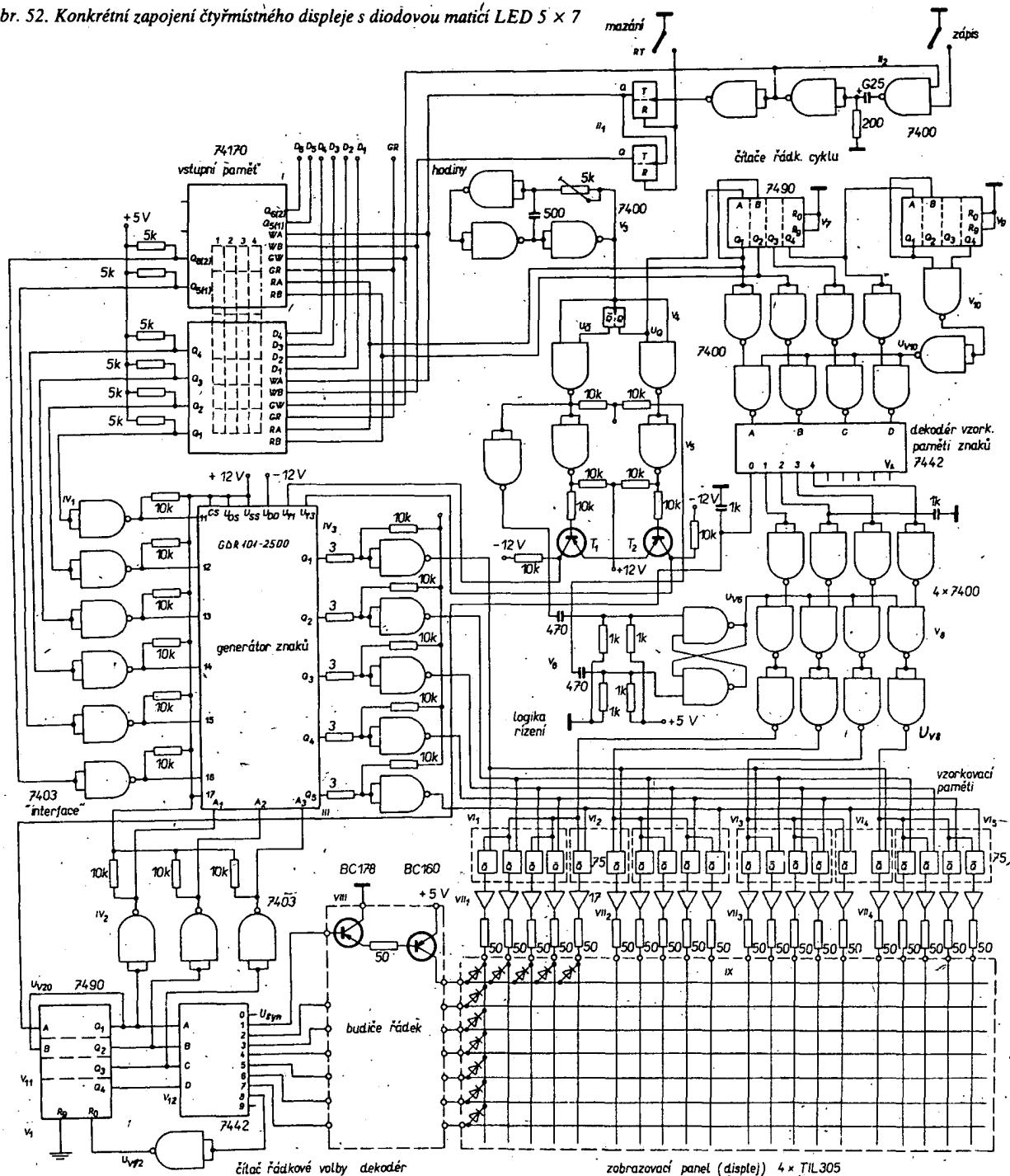
Řídící obvod tvoří členy V₁ až V₉. Čítač volby rádek V₁ je buzen hodinovým impulsem z výstupu Q dekodéru V₂ (na vstup A čítače MH7490). Generátor hodinových impulů V₃ generuje impulsy s dobovou trvání 5 µs (f = 200 kHz), které přepínají klopný obvod V₄ (FLJ111 = SN7473). Jeho výstupy Q a Q jsou připojeny na dvouvstupová hradla V₄, na jejichž druhé vstupy přichází hodinový signál z V₃. Výstupy z hradel V₄ jdou na přizpůsobovací invertory V₅ (FLH291u), které spolu s tranzistory T₁ a T₂ generují dvojici hodinových signálů U_{q1} a U_{q3} pro dynamické buzení pevné paměti III. Mimoto je z dynamicky buzeného klopného obvodu V₆ odvozován dotazovací impuls U_{q6}, jímž je výstupní rádková informace z pevné paměti přebírána ve správných okamžicích vzorkovacími pamětími VI₁ až VI₄. Hodinovým impulsem z výstupu Q obvodu V₄ je též přepínán dekadický čítač V₇. Signály na výstupech Q₁ a Q₂ tohoto čítače vybírají ze vstupní paměti znakové informace 1 až 4 podle tab. 12.

Stejně kombinace signálů s úrovněmi „L“ a „H“ platí i pro zápis, ovšem s tím, že za RA, RB a GR se dosadí WA, WB a GW.

Impulsy na výstupech 1 až 4 dekodéru V₂ slouží ve spojení s hradlovou sítí V₈ a impulsem U_{q6} ke klíčování vzorkovacích pamětí VI₁ až VI₄.

Po čtyřech taktovacích impulsech U_{q8} nachází se ve vzorkovacích paměťích kompletní rádková informace (tj. i tří informace jednoho rádku celého displeje!). Desítkový

Obr. 52. Konkrétní zapojení čtyřmístného displeje s diodovou maticí LED 5×7

čítač V_9 přepíná po každém hodinovém impulu U_0 o jeden krok. Při každém stém impulu je otevřeno hradlo V_{10} , čímž jsou přes dekódér V_2 přivedeny další čtyři impulsy k novému uložení obsahu jednoho kompletного řádku. Nultým impulsem $U_{2,0}$ – předcházejícím zmírněné čtyři impulsy – je přepnut desítkový čítač $V_{1,1}$ na následujícím řádku. Každý osmý impuls $U_{1,2}$ nuluje čítač $V_{1,1}$. Okamžik přepnutí na nultý – prázdný – řádek je možné využít k novému uložení dat do vstupní paměti.

Na obr. 53 jsou průběhy diskutovaných hodinových a pomocných impulsů, které objasňují pracovní cyklus. Z těchto grafů vyplývá, že čas zápisu jednoho řádku (čtyři impulsy $U_{1,2}$) je pouze 4 % přepinacího času jednoho celého řádku (takt 1 až 100), daleko pak (obr. 53b) osmi impulsů $U_{1,2}$ celého pracovního cyklu.

Řádkové budiče VIII se skládají pro každý řádek z dvojic tranzistorů p-n-p a zajišťují

proud asi 40 mA pro každou diodu, tj. asi 0,8 A, svítí-li diody jednoho celého řádku. Naproti tomu budiče sloupců VII₁ až VII₄ poskytují pouze proud jedné diody, neboť při daném principu snímání může v každém sloupci svítit vždy jen jedna dioda.

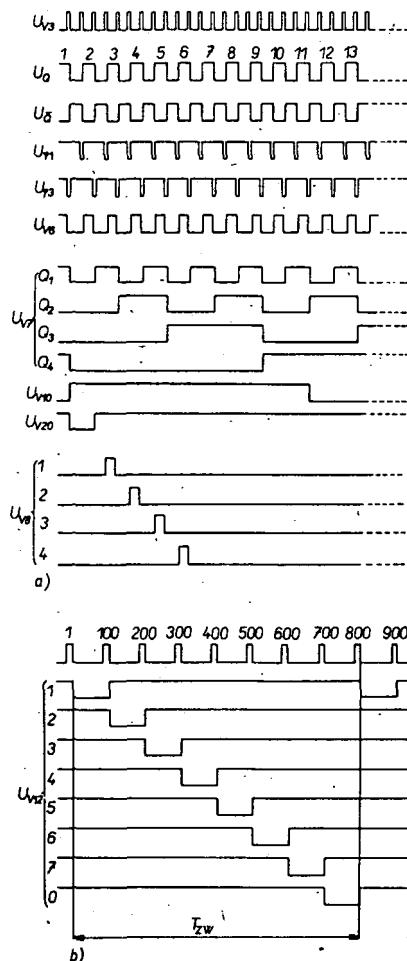
Sestnáctiznakový alfanumerický displej

Složitost zapojení alfanumerického displeje je dána jednak počtem znaků, jednak typem použitych paměti a dalších IO. Při použití obvodů LSI zdánlivá složitost mízí, čímž se současně (menším počtem pájecích míst) zvětšuje spolehlivost systému. Ukázkou moderní a jednoduché konцепce je zapojení šestnáctimístného displeje na obr. 54.

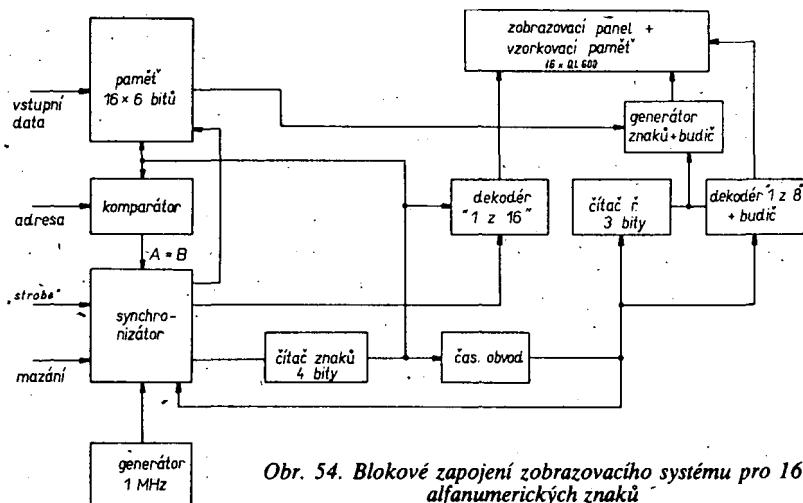
Jako v předcházejícím případě se tento zobrazovací systém skládá z paměti (pro 16 znaků po 6 bitech), komparátora, generátoru znaků (TSM2501NC), budiče, dekódérů,

znakového a řádkového čítače, jakož i z řídící sítě (monostabilní klopný obvod, synchronizátor a logika).

Pomocí zadané adresy je označeno místo, na němž má být umístěn daný znak odpovídající vstupnímu kódu ASCII. Strobovací signál („strobe“, obr. 55) ovládá synchronizovaný zápis do vstupní paměti. Při kmitočtu hodinových impulsů 1 MHz a impulsu 100 µs z časovacího obvodu musí být strobovací signál alespoň 116 µs, jinak by nemohl být vyhodnocen. Zapojení je koncipováno tak, že je zapojováno za sebou postupně sedm celých řádků všech šestnácti znaků – tedy opět ve vertikálním snímání. K tomu přísluší sloupcové informace, které jsou opět odebírány z generátoru znaků a ukládány do vzorkovacích pamětí.

Obr. 53. Průběhy hodinových a pomocných impulsních signálů z obr. 52

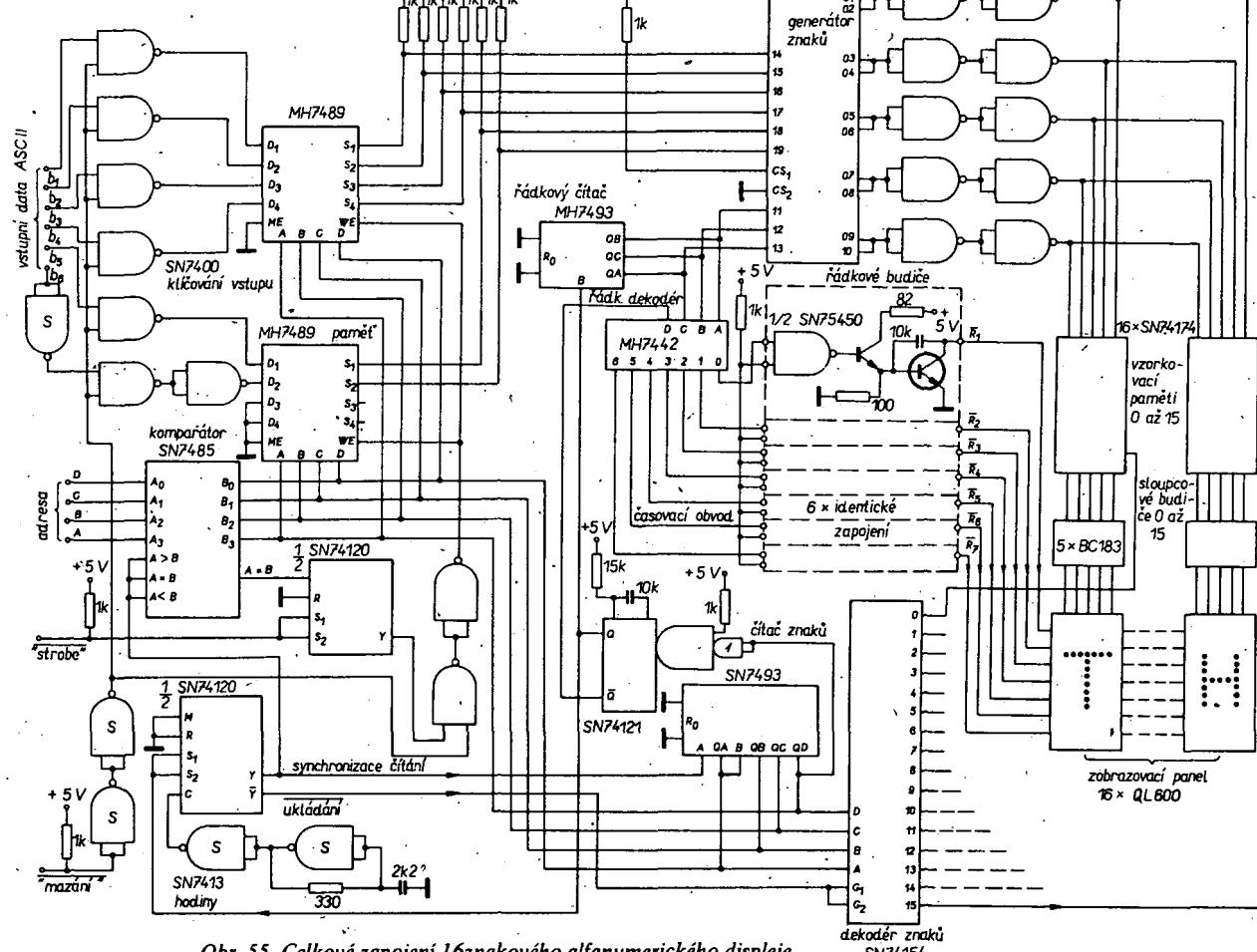
Obr. 54. Blokové zapojení zobrazovacího systému pro 16 alfanumerických znaků

Synchronizátor vybavuje během jednoho celého pracovního cyklu postupně za sebou čteci (jen ve spojení se signálem „strobe“), ukládací a čítací signál. Ukládacím signálem je vybuzen znakový dekódér MH74154, jehož výstupním signálem (1 z 16) se vzorkuje právě čtený znak, tj. pětibitové slovo z generátoru znaků do výstupní paměti SN74174. Čitací impuls přepne čítač znaků o jeden takto daleko (MH7493) a ukládací pochod se opakuje. Po šestnácti čítacích impulsech je zapsána informace celé jedné řádky (tj. všech šestnácti znaků); časovací obvod je aktivován a vyleze signál „inhibit“, který se přepne následující řádek. Tento signál má délku 100 µs. Současně se řádkový čítač naplní o jedničku; tím je vlastně dán prepnutí na následující řádek jak generátorů

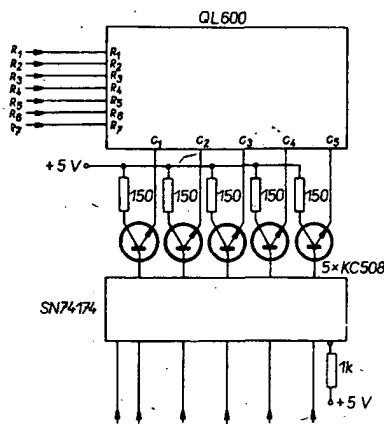
znaků, tak i – po projití řádkovým dekódérem MH7442 – řádkového budíče (1/2 SN75450 a výkonový tranzistor BD135 – 7x). Děj se opakuje osmkrát, tzn. pro sedm aktivních řádků a jeden nulový.

Z délčího poměru řádkového čítače tedy vyplývá pro indikaci spinaci poměr 1 : 8 (duty cycle 12 %). Má-li být některý znak zrušen, pak se toto zrušení může realizovat, jen během čítacího cyklu. Souhlasí-li vstupní adresa s adresou čítače znaků, vydá komparátor signál A = B na synchronizátor. Při současně probíhajícím signálu „strobe“ je pak za signálem pro zápis převzata informace na datovém vstupu a uložena do paměti jako nový (změněný) znak.

Celá informace na zobrazovacím panelu může být zrušena mazacím (nulovacím) signálem.

Obr. 55. Celkové zapojení 16znakového alfanumerického displeje

Obr. 56. Zapojení sloupcových budičů znakovky QL600 (viz obr. 55)

náleží tak, že se do všech buněk paměti uloží slovo 100 000 (space – viz obr. 12), při němž nesvití žádná z diod displeje. Mázací signál musí být dlouhý minimálně 116 μ s, tzn. musí trvat po celý čítací cyklus, aby byl přepsán celý obsah paměti.

Sloupcové budiče jsou na obr. 55 znázorněny jen schematicky; jejich konkrétní zapojení je v obr. 56.

Zobrazovací systémy pro víceznakovou a víceřadkovou informaci pracují obdobně; zpravidla však používají jako displej obrazovku, která – spolu s nutnými obvody – je levnější než srovnatelný (co do celkového počtu znaků) hybridní polovodičový displej.

Generátory znaků

Jak již bylo uvedeno, nejsou generátory znaků nic jiného než pevně nedestruktivní paměti ROM, jejichž bitová kapacita odpovídá zpravidla součinnu bodů použitého rastru a počtu zobrazitelných znaků. Přehled významnějších výrobců a typů generátorů jimi vyráběných je v tab. 13.

V uvedených typech význačnějších výrobků jsou představitele obou druhů snímání, tj. jak sloupcového, tak i řádkového. Z hlediska napájení se jeví jako optimální výrobky firmy Monolithic Memories Inc., které jsou vyrobeny bipolární technologií, a jsou proto slučitelné s obvody TTL i co do napájení (+5 V). Navíc nevyžadují přizpůsobovací obvody, které z hlediska odlišných napěťových úrovní integrovaných obvodů MOS a CMOS jsou jinak bezpodmínečně nutné. Naproti tomu jejich vybavovací (přístupový) čas je poněkud delší. Při této příležitosti je nutné zmínit se o zásadách správného přizpůsobení.

Interface TTL – MOS (přizpůsobení)

Vzhledem k velké paměťové kapacitě obvodů MOS při malém příkonu se obvody MOS používají stále častěji ve spojení s integrovanými obvody bipolárními (TTL). Kromě některých nových obvodů C-MOS (COS-MOS), které mají velmi malé prahové úrovně, nejsou obvody MOS a obvody TTL přímo slučitelné (kompatibilní). To např. znamená, že výstupy obvodů MOS nemohou být

Tab. 13. Generátory znaků

Typ	Výrobce	Rastr	Snímání	Poznámka
TMS2501NC	TI	5x7	64 znaky	+5, -12 V
TMS4103NC	TI	5x7	64 znaky, sloup., kód ASCII	± 12 V
TMS4177NC	TI	7x10	64 znaky, řádk., kód ASCII	± 12 V
TMS4178NC	TI	7x10	64 znaky	
RO-1-2240	GI	5x7	64 znaky	
MK2002P	MOSTEK	5x7	64 znaky, sloup., kód ASCII	± 14 V
MK2302P	MOSTEK	5x7	64 znaky, sloup., kód ASCII	+5, -12 V
MK2408P	MOSTEK	5x7	64 znaky, řádk., kód ASCII	+5, -12 V
MM4230	NS	7x9	64 znaky, sloupc., kód ASCII	± 12 V
MM4240	NS	5x8	64 znaky, řádk.	± 10 V
MM5240	NS	5x8	64 znaky, řádk., kód ASCII	EBCDIC (5240 ABZ) (5240 ACA) HOLLERITH (5240 ABU)
2503	Sig	5x7	64 znaky, řádk., kód ASCII	
GDR101-2500	S	5x7	64 znaky, řádk., kód ASCII	± 12 V
GDR101-2700	S	5x7	64 znaky, sloupc., kód ASCII	± 12 V
EÀ3513	EA	5x7	64 znaky	
TMS2403	TI	5x7	64 znaky, řádk.	
S8163	AMI	5x7	64 znaky, řádk.	
FDR106Z1	P	16 segm., po 9 bit.,	256 slov	$\pm 12, -14$ V
FDR116Z1/1	P	5x7	64 znaky, řádk.	
FDR146Z	P	7x9	64 znaky (512 slov po 10 bitech)	2 ks
FDR146Z	P	10x14	64 znaky	2 ks
FDR116Z2	P	5x7	128 znaků, ASCII	
MM6056	MM	5x7	64 znaky, sloupc., kód ASCII, bipol.	+5 V
MM6061	MM	5x7	128 znaků, řádk., kód ASCII, bipol.	+5 V
MM6062	MM	5x7	128 znaků, sloupc., kód ASCII, bipol.	+5 V
MM6071	MM	7x9	64 znaky, řádk., kód ASCII, bipol.	+5 V
MM6072	MM	7x9	128 znaků, řádk., kód ASCII, bipol.	+5 V
MM6073	MM	7x9	128 znaků, sloupc., kód ASCII, bipol.	+5 V
5297/6297	MM	7x9	128 znaků, řádk.	+5 V
5299/6299	MM	9x9	128 znaků, řádk.	znamy podle volby záklazníka (azbuke)
MM5241	NS	6x8x64, 12x8x32		znamy podle volby záklazníka
MM5227	NS	16x12x16 8x12x32	kód ASCII	tyto typy se používají ve zdvojení nebo ztrojení ke generování znaků malé a velké abecedy
MM5228	NS	16x12x16 8x12x32		v rastrech 7x9, 8x10, 8x12, 12x16 apod.

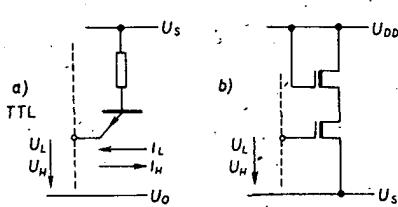
Pozn. Výrobci: TI – Texas Instruments, GI – General Instrument, NS – National Semiconductor, Sig – Signetics, S – Siemens, EA – Electronic Arrays, P – Philips, MM – Monolithic Memories. Na obr. 12 a v tab. 14 jsou znázorněny tvary 64 a 128 znaků v rastru 5x7 v kódu ASCII včetně příslušných 7bitových adres tak, jak je generátory vyžadují.

přímo vstupy obvodů TTL a opačně. Pro návrh přizpůsobovacích členů je tedy nutná znalost vstupních a výstupních parametrů obvodů, které mají být spojeny v jeden funkční celek. V tab. 15 jsou uvedeny typické napěťové rozsahy běžných typů obvodů.

Vzhledem ke vztazným hodům U_o u TTL a U_{ss} u MOS má bipolární technika kladné, unipolární (MOS) technika záporné napájení napětí. Obvody MOS se dělí na vysokouúrovňové a nízkouúrovňové; k tomu se ještě dále řadí obvody C-MOS v komplementární technologii, které získávají pro standardní účely stále více na významu. Nízkouúrovňové obvody MOS (vývojově mladší) se dají snadněji přizpůsobovat k obvodům TTL. Podle toho, zda se v daném obvodu MOS pracuje se zatěžovacím tranzistorem v nasyceném či

nenasyceném stavu [2], má tento obvod mimo vztazný parametr U_{ss} jeden (U_{dd}) nebo dva další (U_{dd} a U_{gg}) parametry. Obvod MOS pracující v nasyceném stavu může mít provozní napětí mezi -10 a -28 V. Všeobecně lze říci, že se napájecí napětí může odchylovat o $\pm 15\%$ od uvedených údajů.

Na obr. 57 je typické zapojení vstupů a) u hradla logiky TTL, b) u obvodu MOS s nasyceným zatěžovacím tranzistorem. Vstupní parametry obvodů jsou v tab. 16. Podstatný rozdíl je v tom, že bipolární

Obr. 57. Typické zapojení vstupu u hradla logiky TTL (a), u obvodu MOS s nasyceným zatěžovacím tranzistorem (b)

Tab. 14. 128 znaků v kódu ASCII, rastř 5 × 7

Tab. 15. Typické napěťové rozsahy

Parametr	TTL	MOS (VPU) (větší úroveň)	MOS (NPU) (menší úroveň)	C-MOS
U_0 [V]	0	-	-	0
U_S [V]	+5	-	-	+3 až +15
U_{SS} [V]	-	0	0	-
U_{DD} [V]	-	-13	-5	-
U_{GG} [V]	-	-27	-10 až -15	-

Tab. 17. Výstupní parametry

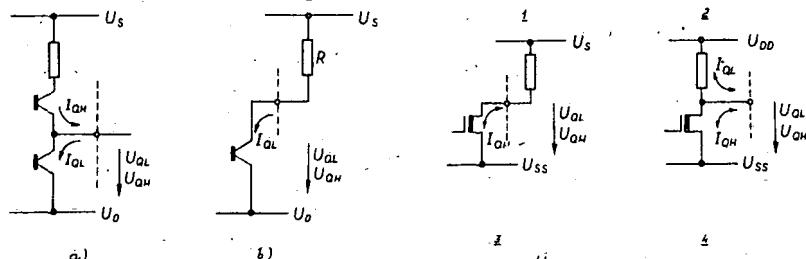
Parametr	TTL		MOS						
	a	b	1	2	3	4	5		
Proud I_{OL} [mA]	> 16	> 16	-	0,5	< 0,5	< 1	< 2		
Proud I_{OH} [mA]	> 10	-	< 10	< 10	typicky < 3				
Napětí U_{OL} [V]	< 0,4	< 0,4	<-10 u VPU		<-3 u	NPU			
Napětí U_{OH} [V]	> 2,4	-	+2 u VPU		>-1,5 u	NPU			
Zkratový proud	-	-	<4		< 10				
ζ [mA]	asi 25	-	<4		< 10				
Výstupní odpor	-	-	> 300		10^3				
R_{OL} [Ω]	asi 15	asi. 15	> 300		> 300				
R_{OH} [Ω]	asi 120	-	> 100		větší než 100				

Tab. 16. Vstupní parametry

Parametr	TTL	MOS (VPU)	MOS (NPU)	C-MOS
Proud I_L [mA]	1,6	-	-	-
Proud I_H [mA]	40	-	-	-
Napětí U_L [V]	0,8	10	6	$< 0,3 U_S$
Napětí U_H [V]	2,4	2	-1	$> 0,7 U_S$
Prahouvá úroveň U_T [V]	asi 1,4	asi -3,5	asi -2	asi 0,5 U_S
Dynamicky vstupní odpór				
R_L [Ω]	asi $4 \cdot 10^3$			
R_H [Ω]	asi $2 \cdot 10^6$			
R_{pech} [Ω]	asi $1 \cdot 10^3$	větší než		10^8

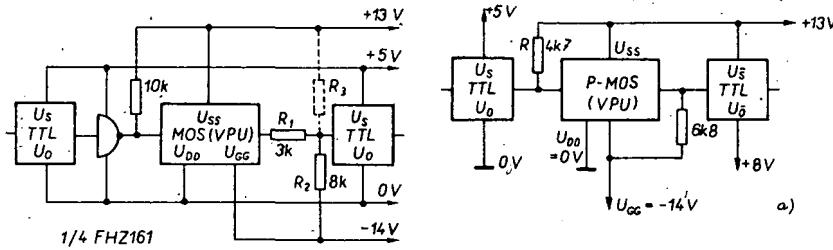
Vstupní kapacita obvodů TTL je asi 5 pF.

vstupy při úrovni L protéká nezanedbatelný proud, zatímco vstupy obvodů MOS mají při obou logických stavech velkou impedanci.

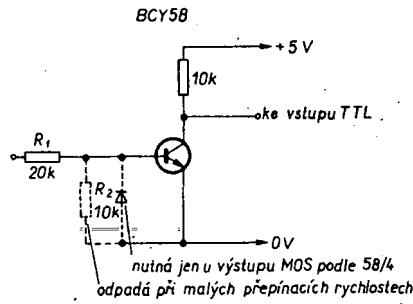

Obr. 58. Varianty výstupu logických obvodů:
a) TTL, dvojčinný stupeň, b) otevřený kolektor, TTL, c) MOS s otevřenou elektrodou D (1), jednočinný s difundovaným odporem (2), jednočinný s nasyceným zatěžovacím tranzistorem (3), jednočinný s nenasyceným tranzistorem (4), dvoučinný výstupní stupeň (5)

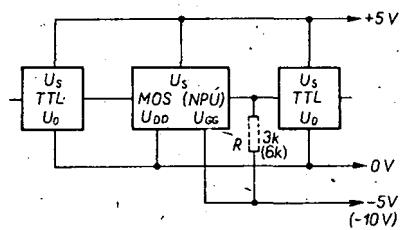
Na obr. 58 jsou varianty výstupů logických obvodů. Jak TTL, tak i obvody MOS mají dvojčinné výstupy a výstupy s otevřeným kolektorem. Dvojčinný výstup má malou

Obr. 59. Interface mezi TTL a P-MOS, P-MOS s velkou úrovni

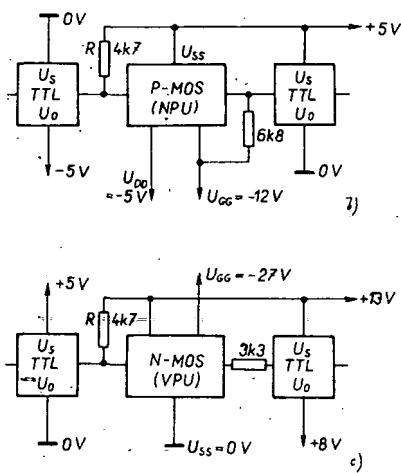

Obr. 60. Interface mezi P-MOS a TTL, přizpůsobovací stupeň s tranzistorem

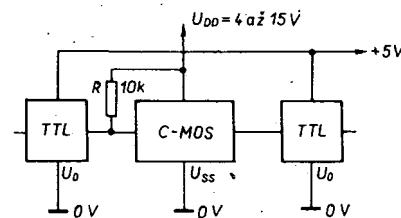

Obr. 61. Interface mezi P-MOS a TTL, P-MOS s malou prahovou úrovni

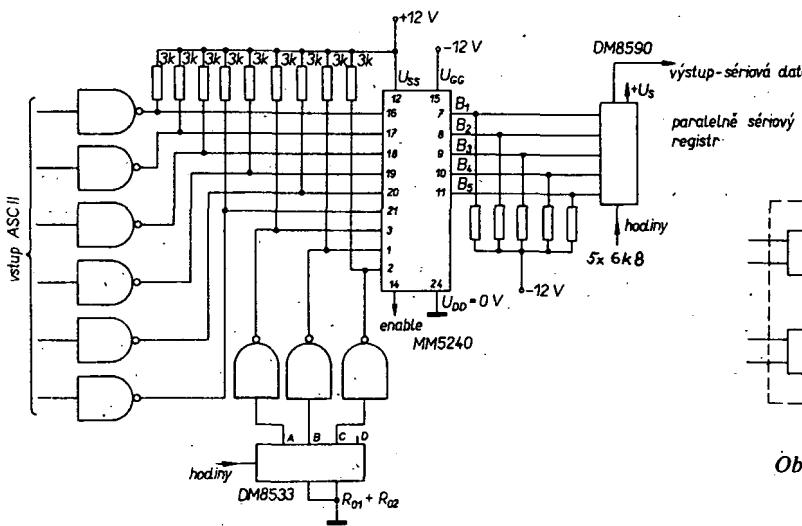
výstupní impedance při obou logických stavech, otevřený kolektor je vhodný pro logická spojení wired-AND a wired-OR i pro připojení úrovňového měniče. Zásadní rozdíl mezi bipolárními a unipolárními obvodům spočívá v tom, že u TTL může těci výstupní proud jen jedním směrem (I_{OH} z výstupu, I_{OL} do výstupu), zatímco u obvodů MOS jsou možné pro I_{OH} a I_{OL} oba směry. K výstupním parametrům z tab. 17 je třeba poznamenat, že výstupy MOS mají – z důvodu úspory plochy – velkou impedance. Při přizpůsobení výstupu MOS a bipolárnímu vstupu je třeba tedy dávat pozor, aby napěťový spád

Obr. 62. Interface mezi obvody TTL a P-MOS; a) P-MOS s velkou úrovni, b) P-MOS s malou úrovni; interface mezi TTL a N-MOS, c) N-MOS s velkou a d) s malou úrovni

Obr. 63. Interface mezi TTL a C-MOS

Obr. 64. Zapojení generátoru znaků MM5240 spolu s interface

(úbytek napěti na výstupním odporu), který je vyvolán bipolárním vstupním proudem I_L , nebyl větší než přípustné vstupní napěti U_L na bipolárním vstupu!

Dále uvedená schéma zobrazuje vstupní a výstupní interface mezi obvody TTL a MOS (VPU či NPU). Na obr. 59 je typické zapojení interface: TTL – MOS (VPU) – TTL. Má-li použitý obvod MOS výstupní odpor $R_{OH} = 1 \text{ k}\Omega$, vystačí se s odpory děliče R_1 , R_2 uvedenými v obrázku. Při dvojčinných výstupech s menší impedancí $R_{OH} = 200 \Omega$ a $R_{OL} = 1 \text{k}\Omega$ je vhodné použít děliče s $R_1 = 360 \Omega$ a $R_2 = 300 \Omega$ (R_2 je původní). Udaje však platí jen pro jeden bipolární vstup obvodu TTL. Pro větší zatížení pro výstupy MOS s velkou impedance je třeba zařadit tranzistorový mezistupeň podle obr. 60.

Mnoho novějších obvodů MOS (NPU) a C-MOS s dvojčinnými výstupy je plně kompatibilní s obvody TTL, takže přizpůsobovací obvody nejsou nutné. Často však mívají tyto obvody výstupy s nasycením (viz obr. 58/3), tedy jen s jedním napájecím napětím U_{DD} . Výstupní napětí (vztaveno na U_{SS}) = +5V bývá typicky -5 až -10 V. Při otevřené elektrodě D (obr. 58/1) vystačí se s externím odporem $R = 3$ až $6 \text{k}\Omega$, viz obr. 61. Při výstupech s velkou impedance a při velké zatížení TTL je opět nutno zařadit tranzistorový mezistupeň.

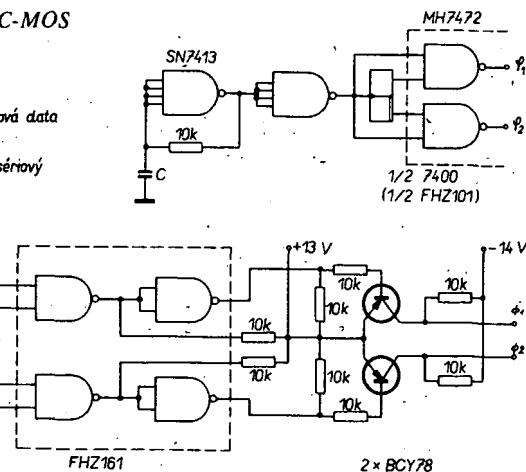
Při přechodu z logiky TTL na MOS (P-MOS) je použito hradlo (1/4 FZH161) s otevřeným kolektorem (obr. 59).

Uvedené příklady zahrnovaly interface pro obvody MOS, provedené technologií kanálu p, což je nejčastější případ. Někdy se kladná napětí logiky TTL převádějí na záporná pro logiku P-MOS (s kanálem p) NPU i VPU, tak i pro řídceji se vyskytující obvody N-MOS (s kanálem n). Též u N-MOS se pro buzení použije hradlo TTL s otevřeným kolektorem, přičemž – jako v předcházejícím případě – se volí takové hradlo, jehož výstupní tranzistor má dostatečně velké průrazné napětí. Externí odpór R (pull-up resistor), který se připojuje na U_{SS} , upravuje potřebné vstupní napěti pro obvod MOS.

Při spojování kompatibilních obvodů C-MOS s logikou TTL lze jako řídící hradlo použít jednak typ se standardním výstupem, jednak s otevřeným kolektorem, obr. 63.

Je-li napájecí napětí U_{DD} obvodu C-MOS rozdílné od napájecího napětí logiky TTL, pak se volí opět hradlo s otevřeným kolektorem, s vyhovujícím průrazným napětím.

Ná výstup obvodů MOS lze obvykle připojit jen jedno hradlo TTL (fan out = 1).

Obr. 65. Generátory dvoufázových hodinových impulsů

Použije-li se jako výstupní hradlo obvodu TTL obvod typu 74135 či 74137 (čtyř nebo šestinásobný Schmittův obvod se vstupem s velkou impedancí), pak vstupní impedance jednoho takového obvodu představuje pouze 1/4 zatížení, zatímco výstup má zatížitelnost 20 při stavu H a 10 při stavu L.

Na obr. 64 je příklad zapojení generátoru znaků MM5240 spolu s obvody interface, koncipovanými podle výše uvedených zásad.

Generátory dvou hodinových kmitočtů

Některé obvody MOS - generátory znaků - požadují ke své funkci dvojí hodinový kmitočet, fázově se lišící (obr. 52). Pro tento účel uvádí dve ověřená zapojení. První, obr. 65, ukazuje, jak lze jednoduše získat dva signály dvěma IO, a sice SN7413 (jako oscilátor) a MH7472 (jako fázovač). Protože však obvody MOS s velkou prahovou úrovni vyžadují hodinové impulsy též o velké úrovni, je nutno impulsy za výstupy klopného obvodu MH7472 ještě zesilít. Tato alternativa je též zřejmá z obr. 65, kde za klopným obvodem MH7472 jsou místo běžného hradla MH7400 (1/2) připojena vysokoúrovňová hradla FZH161 spolu s předpeťovými odpory a zesilovacími tranzistory 2 × BCY78.

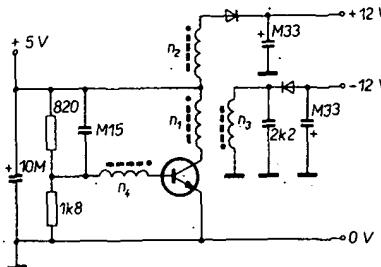
Napěťový transverzor pro napájení obvodů MOS

Je-li v dané jednotce třeba napájet obvody MOS napětím jiným, než jaké se v ní používá k napájení ostatních obvodů a je-li v daném zařízení např. pouze jeden obvod MOS, bylo by zbytečné konstruovat samostatný zdroj; pak se s výhodou použije napěťový transverzor, který s poměrně dobrou účinností generuje z provozního napětí +5 V dvě inverzní napětí, +12 V a -12 V. Jeho zapojení je na obr. 66. Je poměrně jednoduché, neboť se jedná o oscilátor s jedním tranzistorem, kde se požadovaná napětí získávají ze sekundárních vinutí n₂ a n₃ transformátoru. Je-li k napájení obvodu MOS třeba jiné napětí než ±12 V, lze změnit počty závitů vinutí n₂ a n₃, která jsou navinuta na kostrice, umístěné ve feritovém hrnečku s velkou permeabilitou.

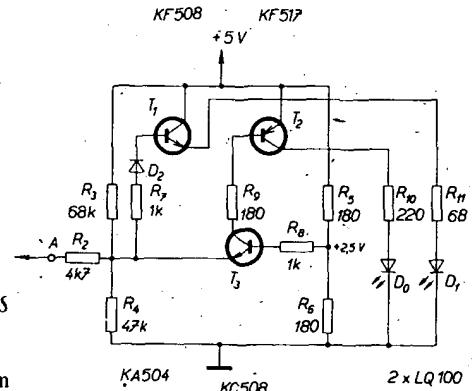
Zkoušečka integrovaných obvodů se světelnou indikací stavů

Zkoušečky, které indikují výstupní či vstupní stavu integrovaných obvodů, jsou v praxi velmi výhodnými pomocíkami. Jsou realizovány obvykle ve tvaru tlustých „tužky“, opatřené delším dotykovým hrotom a jednou až třemi luminiscenčními diodami, které spolehlivě indikují napěťové úrovny v prověřovaném bodě. Zkoušečky se zpravidla napájejí z prověřované soustavy, ačkoliv jsou známa provedení, která mají vestavěný zdroj. V tomto druhém případě je však nutné, aby „zem“ zkoušečky byla při práci spojena zemnicím kablíkem se „zemí“ prověřovaného přístroje.

Mezi zkoušečkami rozeznáváme takové, které indikují výstupní stavu ve statickém režimu, tj. takovém, při němž jsou výstupní stavu IO stálé a případně se mění jen relativně pomalu. Tyto zkoušečky využívají pro celou řadu úloh, nelze s nimi však prověřovat integrované obvody pracující v dynamickém režimu, např. buzené vysokým hodinovým kmitočtem (např. 1 MHz), u nichž se výstupní stav relativně rychle mění. Proto bývají pro tento účel vybavovány zpožďovacími či paměťovými obvody, které rychlé impulsy (či rychlý impuls) prodlouží, čímž je jejich registraci vlastně vůbec možné. (Při přímém pozorování např. impulsu 1 μs je jím vyvolané rozsvícení diody LED tak „krátké“, že ho nelze okem postřehnout).

Obr. 66. Měnič napětí pro obvody MOS ($\pm 12 \text{ V}$) z provozního napětí $+5 \text{ V}$

Obr. 67. Zapojení jednoduché zkoušečky stavů IO

První typ zkoušečky IO pro statický režim je na obr. 67. Je osazen pouze třemi tranzistory, diodou, dvěma diodami LED a deseti odpory. Jeho činnost spočívá ve využití můstkového zapojení odporů R₁, R₄, R₅ a R₆. Můstek – vzhledem k odchylným hodnotám odporů – je v klidovém stavu nevyvážen. V jeho úhlopříčce je zapojen přechod E-B tranzistor T₃, jehož kolektor je připojen k bázi tranzistoru T₂, který budi diodu D₀. K emitoru T₃ je dále přes odpor R₇ a diodu D₂ připojen svou bázi tranzistor T₁, v jehož emitorovém obvodu je za ochranným odporem R₁₀ zapojena dioda D₁. Vstup zkoušečky je navázán přes odpor R₂ na úhlopříčku můstku.

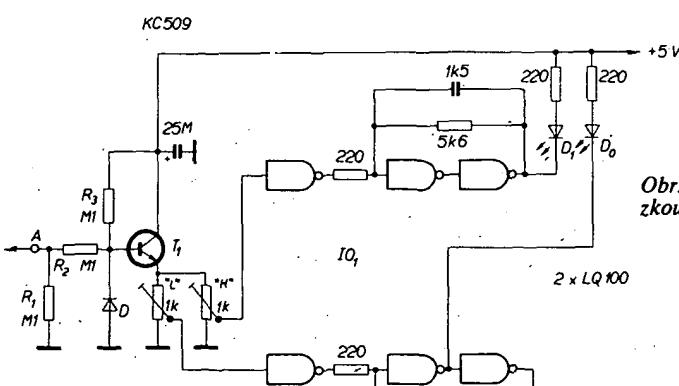
Přivedeme-li na vstup signál s úrovní L, pak je emitor T₃ záporný proti bázi, která je přes odpor R₈ připojena na střed napěťového děliče R₅ + R₆, tj. k napětí +2,5 V, T₃ tedy vede. Tím je otevřen též tranzistor T₂ a svítí dioda D₀. Tranzistor T₁ je však uzavřen.

Je-li na vstupu signál s úrovní H (log. 1), otevře se tranzistor T₁ a rozsvítí se dioda D₁. Tranzistor T₃ se však uzavře, neboť na jeho emitoru je nyní proti bázi „kladněji“ napětí.

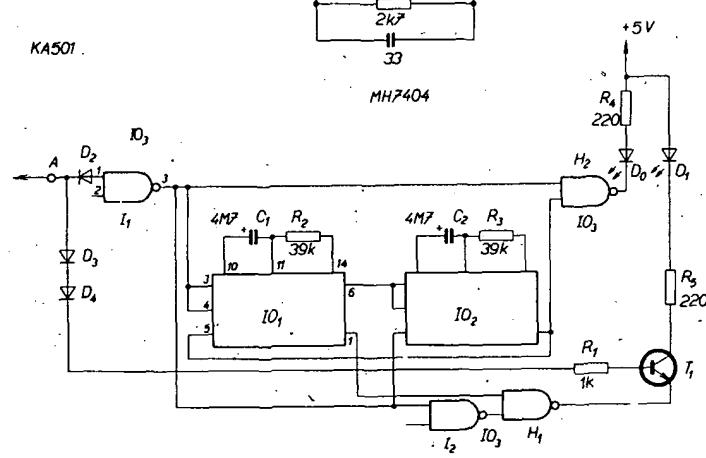
Je-li hrot zkoušečky volně ve vzduchu, či dotýká-li se místa s napěťovou úrovní 0,9 V až 2 V, pak jsou uzavřeny oba tranzistory T₁ a T₃, takže nesvítí ani jedna z diod. Dotýká-li

se hrot zkoušečky vývodu IO s napětím impulsového charakteru, pak se obě diody rozsvěcují střídavě; při vyšším kmitočtu svítí obě diody. Podle intenzity svitu každé z diod lze usuzovat na střidu impulsního signálu. Jednotlivé krátké impulsy však zkoušečka neindikuje.

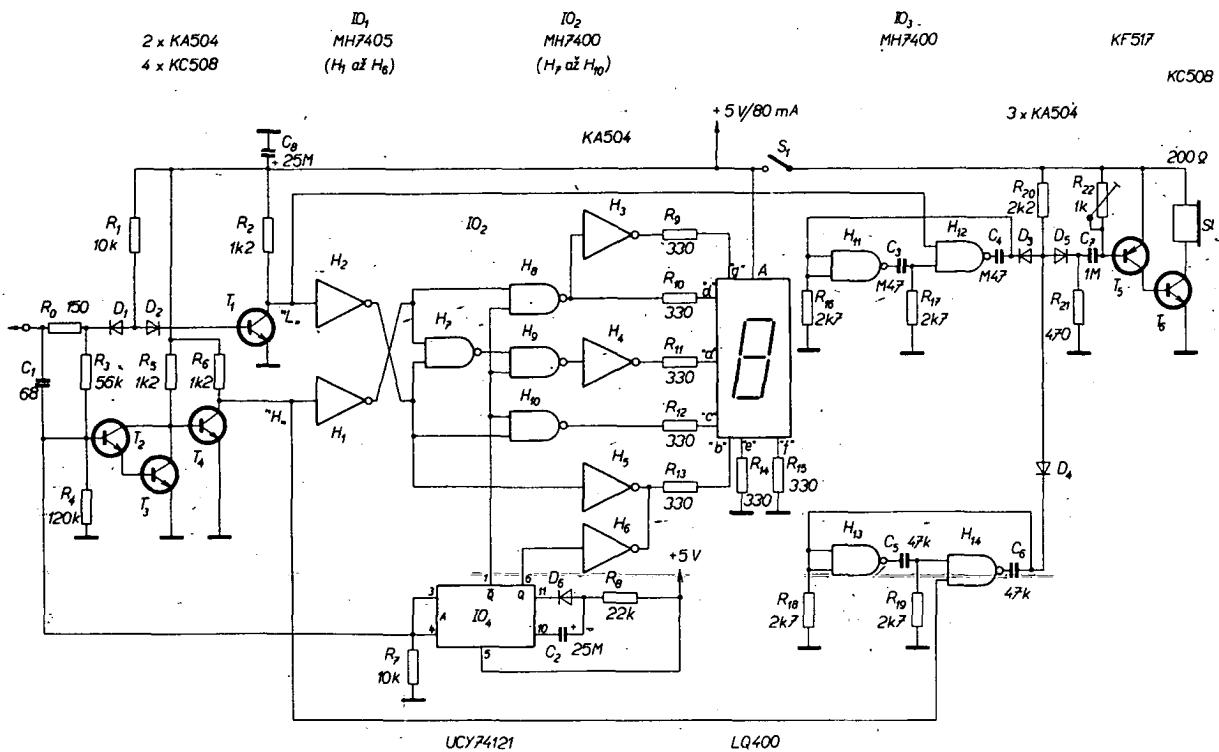
Připojení zkoušečky logických stavů do měřeného místa může – je-li vstupní impedance zkoušečky příliš malá – nezádávě ovlivnit výsledky měření. Proto je výhodné, zatěžuje-li zkoušečka měřený obvod co nejméně. Na obr. 68 je zapojení zkoušečky, která pracuje podobně jako předchozí zkoušečka. Zkoušečka má na vstupu emitorový sledovací (tranzistor T₁), který zvětšuje její vstupní odpor. Stejně výhodný je i vstupní dělič z odporu 0,1 MΩ. Z voltampérové charakteristiky vstupu sondy vyplývá, že její vstupní proudy jsou řádu desítek μA, přičemž při úrovni H je sonda zdrojem (asi +25 μA), při úrovni L pak spotřebičem (asi -15 μA).

Obr. 68. Zapojení zkoušečky stavů s jedním IO

Obr. 69. Zkoušečka stavů IO se zpožďovacími obvody pro dynamický režim

Obr. 70. Zapojení dynamické zkoušecky stavů s akustickooptickou indikací

Úrovně napětí pro dva klopné obvody z invertoru integrovaného obvodu MH7404 jsou nastaveny odporovými trimry, které tvorí emitorový odpor tranzistoru T_1 . Klopné obvody se překlápejí při dosažení maximální úrovni L (tj. při $+0,8$ V) a minimální úrovni H (tj. při $+2,2$ V), čímž se rozvíti vždy příslušná dioda LED. Mezi oběma definovanými úrovňemi nesvítí ani jedna z diod. Stejně je tomu, není-li hrot sondy přiložen k měřenému místu.

Obě uvedené zkoušecky jsou velmi jednoduché; tím je částečně dán i to, že nejsou způsobilé pro dynamické zkoušky. Na obr. 69 je zkoušecka s třemi integrovanými obvody, která výše uvedený požadavek splňuje. Její činnost je jednoduchá. Je-li v bodě A (hrot sondy) signál o úrovni L, je tato úroveň indikována rozsvícením diody D_0 . V napěťovém rozsahu 0,8 až 2 V nesvítí žádná z obou použitých diod; teprve po překročení úrovni 2 V začne svítit dioda D_1 . Signál s úrovni L uzemňuje přes diodu D_2 vstup 1 invertoru I_1 , jehož výstup otvídá hradlo H_2 . Tím prochází diodou D_0 proud a ta svítí. Je-li na vstupu kladný impuls kratší než 100 ms, pak D_0 krátce pohasne (asi 0,2 s), anž by se však rozsvítla dioda D_1 . Ta začne svítit teprve tehdy, je-li kladný impuls delší než 100 ms a má-li úroveň větší než 2 V (diky činnosti invertoru I_1 , I_2 a hradla H_1). V tomto případě je též přes diody D_3 a D_4 otevřen tranzistor T_1 , jehož kolektorový obvod se uzavírá právě přes diodou D_1 . Není-li na hrotu zkoušecky napětí, pak se tranzistor T_1 uzavře a dioda D_1 zhasne.

Vyskytnou-li se v měřeném bodě záporné impulsy (vzhledem k úrovni H) kratší než 100 ms, pak D_1 na okamžik pohasne, anž by se však rozsvěcovala D_0 . Mají-li vstupní impulsy kmitočet výši než 10 Hz, počnou obě diody blikat střídavě s kmitočtem asi 5 Hz. Toto blikání indikuje sled impulsů ve zkoušeném místě až do kmitočtu 5 MHz, přičemž příslušné zpoždění způsobuje dvojice monostabilních klopných obvodů IO_1 a IO_2 .

Zkoušecka odebirá v klidu proud asi 40 mA, při indikaci pak nepatrně větší. Jejím vstupem je zatížen proměňován IO tak, že při stavu H odebirá zkoušecka 0,5 mA, při

stavu L pak 1,7 mA; proto může ovlivnit stav hradla s otevřeným (tj. nepřipojeným) vstupem.

Zkoušecka s akusticko-optickou indikací

Kromě zkoušecek s optickou indikací, s nimiž jsme se seznámili, se konstruují i zkoušecky stavů integrovaných obvodů s akustickou indikací. Ty jsou výhodné tím, že při jejich použití není nutné sledovat zrakem indikační diody. Nevhodou zkoušecek s akustickou indikací je užší rozsah využití; prakticky bylo ověřeno, že vystačí ke sledování impulsů až do kmitočtu asi 15 kHz.

Dále popsaná zkoušecka využívá kombinace obou způsobů. Umožňuje tedy indikovat stavů jak akusticky, tak i opticky (a to bez ohledu na pracovní režim) až do kmitočtu 10 MHz. Opticky – pomocí sedmisegmentové číslicovky LED – lze zjistit spolehlivě i jednotlivý impuls délky 100 ns, a sice krátkodobý rozsvícení písmene „P“. Ostatní stavů jsou opticky indikovány stylizovanými znaky „L“, „H“ a „O“, z nichž poslední ukazuje napětí v zakázané zóně či rozpojení (otevřený, nepřipojený vstup či výstup, nebo nedokonale uměnný). Akustická indikace je průkazná pouze do kmitočtu asi 15-kHz, i když tón zní i při vyšších kmitočtech.

Celkové zapojení je na obr. 70, skládá se z šesti tranzistorů, šesti diod, čtyř integrovaných obvodů, jedné číslicovky LED a pasivních součástí.

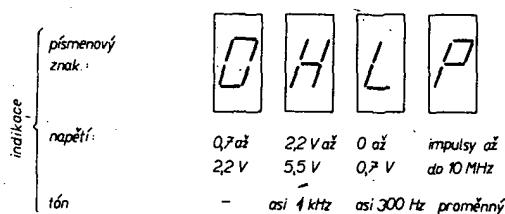
Cínnost zapojení: řídící obvod na vstupu je osazen tranzistory T_1 až T_4 . V klidovém stavu je tranzistor T_1 otevřen (předpřeti na bázi přivádí přes odpor R_1 a diodu D_2), na kolektoru je napětí blízké nule a oscilátor s H_{11} , H_{12} nemůže kmitat (je to tzv. oscilátor start-stop, který je klíčován logickým signálem). Tranzistory T_2 a T_3 jsou uzavřeny, a proto – přes T_4 – nepracuje ani druhý oscilátor s H_{13} , H_{14} . Při přiložení hrotu zkoušecky do měřicího bodu, v němž je signál s úrovní menší nebo rovnou 0,7 V, se uzavře T_1 a rozkmitá se oscilátor s H_{11} , H_{12} , což se projeví akustickým signálem nízkého kmitočtu (asi 300 Hz), reprodukoványm – po zesílení tranzistory T_5 , T_6 – sluchátkem Sl.

Při vstupním napětí větším než 0,7 V se otevře T_1 a oscilátor s H_{11} , H_{12} je zablokován signálem L. Zvětší-li se však napětí na hrotu zkoušecky až na asi 2 V, povedou oba tranzistory T_2 , T_3 a tranzistor T_4 se uzavře, čímž se změní úbytek napětí na jeho kolektorovém odporu R_6 . Napěťová úroveň (proti zemi) se změní na H, tím se odblokuje druhý oscilátor s H_{13} , H_{14} . Ten kmitá značně vyšším kmitočtem (asi 4 kHz), což logicky odpovídá i úrovni indikovaného signálu (H, log. 1).

Diody D_3 , D_4 spolu s odporem R_{20} tvoří hradlo NEBO, které odděluje výstupy obou oscilátorů. Koncový stupeň s tranzistory T_5 , T_6 má relativně malý příkon při ještě postačující hlasitosti (asi 10 mA při 5 V). Hlasitost (odběr proudu) se nastaví jednou provždy odporovým trimrem R_{22} . Protože se signál z oscilátorů vede na koncový zesilovač přes kondenzátor C_7 , je nutno použít odpor R_{21} , uzemňující oddělovací diodu D_5 .

Při dynamickém provozu, tj. tehdy, měnilo se v prověrovaném místě měřené úrovni relativně rychle, je akustická indikace méně spolehlivá, ne-li dokonce nemožná. (Reprodukovaný signál je totiž závislý nejen na kmitočtu, ale i na střídě a periodicitě indikovaného průběhu, což se například při stejném kmitočtu projevuje různým charakteristickým „zabarvením“ zvuku, tremolem apod.): Z toho důvodu je zapojení doplněno další logickou částí, umožňující optickou indikaci.

Pomocí sedmisegmentové číslicovky, u níž trvale svítí několik segmentů, jsou indikovány čtyři stavů – viz obr. 71 – odpovídajícími písmeny „L“, „H“, „O“ (= open) a „P“ (= puls). Odpor R_9 až R_{15} omezují proud segmenty číslicovky, invertory H_1 až H_6 a hradla H, až H_{10} vytvářejí vlastní logickou síť spolu s monostabilním klopným obvodem IO_3 . Odpor R_{14} a R_{15} uzemňují vývody segmentů, které jsou společně pro vše zmíněné stylizované písmenové znaky, čímž způsobují jejich stálé rozsvícení. Ostatní segmenty jsou ovládány logikou. Pro relativně pomalé změny stavu na

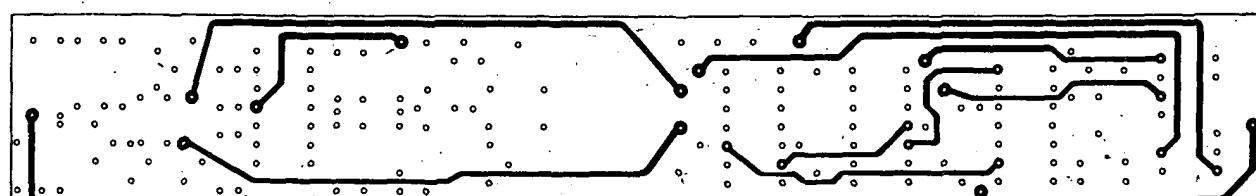
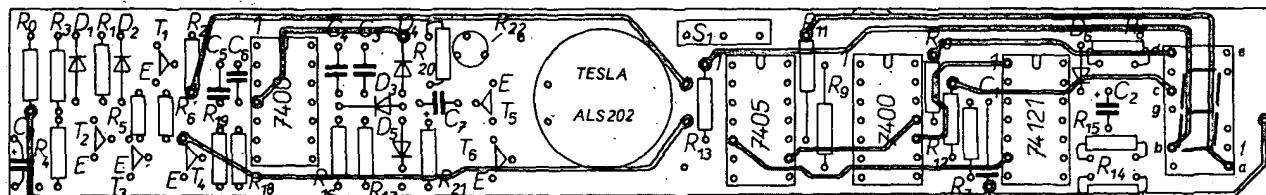

Obr. 71. Tvary písmeno-vých znaků odpovídají prověřovaným stavům

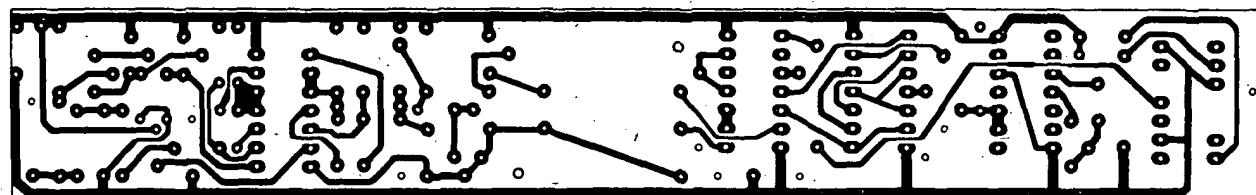
Pro případnou aplikaci je na obr. 72 deska s plošnými spoji a na obr. 73 rozmištění součástí na desce s plošnými spoji.

Omniskop - sonda pro ověřování činnosti IO

Ověřování činnosti číslicových obvodů v hotových přístrojích přináší obvykle celou řadu potíží, neboť je třeba současně sledovat jak stavy na vstupech, tak i na výstupu. Pro měření tohoto druhu vyuvinula firma Hewlett-Packard násuvnou sondu (obr. 74), připomí-

Obr. 72. Rozložení součástí zkoušečky z obr. 70 a plošné spoje lice desky M210

Obr. 73. Plošné spoje rubu destičky z obr. 72

vstupu jsou hradla H_8 až H_{10} průchozí (úroveň H na vývodu 6 IO₃). Při vstupní úrovni L svítí (mimo „e“ a „f“) segment „d“, při vstupní úrovni H svítí (mimo „e“ a „f“) segmenty „b“, „c“ a „g“, v zakázané oblasti pak segmenty (mimo „e“ a „f“) „a“, „b“, „c“ a „d“. Při jednotlivém impulu nebo rychlém stridání stavů, tj. při sledu impulsů se projeví vliv IO₃ na řízení. Na jeho vstupu A přichází impulz či impuls přes kondenzátor C₁. Jejich sestupnou hranou (týlem) se monostabilní obvod překlopí, doba překlopení je dána časovou konstantou $0,6 C_1 R_8$ – v daném případě asi 0,3 s. Tehdy bude na výstupu 6 úroveň L , již se zablokuje hradla H_8 až H_{10} . Současně bude na výstupu 8 úroveň H , která

přes invertor H₆ způsobí rozsvícení segmentu „b“! A protože na výstupech zablokovaných hradel H_8 až H_{10} je úroveň H , rozsvítí se dále segmenty „g“ a „a“, které – spolu se stále svíticími „e“ a „f“ – vytvoří písmeno P. A protože IO₃ je monostabilní obvod, jsou jeho výstupy v popsaném stavu, pokud perioda impulsů je kratší než zvolená časová konstanta prodlevy. Stavy svíticích segmentů, jakož i úrovni hradel a invertorů jsou v tab. 16.

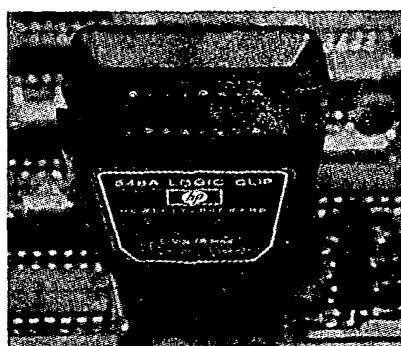
Kapacitou kondenzátoru C₁ je určen kmitočet, při němž je počítána střídavá indikace L a H a nahrazena indikací písmenem P. Při kapacitě 68 pF je to již 1 kHz. Zvuková indikace slyšitelným tónem zůstává pochopitelně daleko v činnosti, pokud ji – nechceme-li rušit své okolí „pisáním“ – nevypneme spínačem S₁ (dvoupólovým, jímž odpojíme i napájení integrovaného obvodu IO₃ – v obr. nezakresleno).

nající svým provedením količek na prádlo, jehož spodní část se svými 16 pozlacenými kontakty svírá při zkoušení prověřovaný obvod v provozu. Ve své horní části má sonda ve dvou řadách po osmi diodách LED, indikujících svitem stav H a přítomnost napájecího napětí.

Sonda nemá vlastní zdroj; potřebné napájecí napětí odebírá ze zkoušeného obvodu. Vnitřní logikou zapojení (celkové schéma je na obr. 75) je automaticky po nasazení rozpoznán jak zemnický, tak i napájecí spoj/vývod, přičemž lze z těchto vývodů napájet jednotlivé zesilovače.

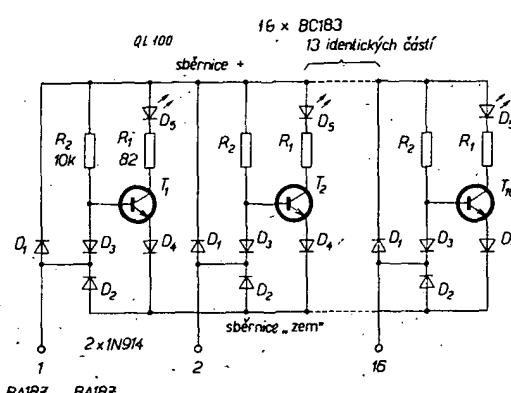
Na každém stupni za diodovou logikou je zesilovač, jehož vstupní uspořádání odpovídá obvodům TTL či DTL. Výstup každého zesilovače řídí diodu LED, která svítí jen tehdy, je-li na odpovídajícím vstupu signál s úrovni H .

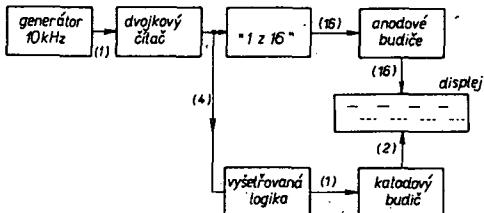
Jak je ze zapojení patrné, „vyhledávají“

Obr. 74. Sonda pro ověřování stavů IO (Hewlett-Packard 548A)

Obr. 75. Zapojení sondy pro ověřování stavů IO

Obr. 76. Blokové zapojení logického analyzátoru

diody D_1 a D_2 zemnici a napájecí vývod. Při sledování činnosti zapojení se vychází z toho, že na přívodu napájecího napětí je největší kladné a na zemnicím vývodu nejmenší záporné napětí. Je-li tedy např. na vývodu 16 napětí $+5\text{ V}$, pak je dioda D_1 otevřená a přes ní je napájena celá sběrnice $+$. Všechny ostatní diody D_i leží tedy na vstupech či výstupech ověřovaného obvodu, které mají menší kladné napětí, takže diody jsou uzavřeny. V obráceném směru pak pracují diody D_2 , z nichž opět jen jedna zásobuje proudem sběrnici „zem“.

Vzhledem k napěťovému spádu na diodě D_2 má zemnicí sběrnice napětí $0,7\text{ V}$, vztaženo k nulovému potenciálu přístroje s ověřovaným IO. Aby tranzistor T_1 (až T_{16}), tvorící zesilovač pro příslušnou diodu, vedl, musí být na jeho bázi napětí minimálně $0 \times 0,7\text{ V}$ kladnejší – vzhledem k emitoru. Proto na katodě diody D_3 musí být napětí $U_1 = 1,4\text{ V}$ (vztaženo k zemi přístroje), které odpovídá zhruba prahové úrovni číslicových obvodů TTL a DTL.

Pokud jde o kolektorové a bázové odpory, lze je snadno vypočítat ze vztahů:

$$R_1 = (U - U_{D1} - U_{D2} - U_{CE\text{ sat}} - U_{D4} - U_{D2}) : I_{D5},$$

a po dosazení pro $I_{D5} = 10\text{ mA}$ tedy

$$R = (5 - 0,8 - 1,6 - 0,3 - 0,7 - 0,8) : 0,01 = 82\Omega.$$

Bázový odpor R_2

$$R_2 = (U - U_{D1} - U_{BE} - U_{D4} - U_{D2}) h_{21E} : I_C;$$

pro h_{21E} větší či rovno 50 tedy obdržíme

$$R = (5 - 0,8 - 0,7 - 0,7 - 0,8) : 50 : 0,01 = 10\,000\Omega = 10\text{ k}\Omega.$$

Vstupní proud každého vývodu (mimo napájecí a zemnicí) je menší než $200\mu\text{A}$; proto zkoušební sonda nezatěžuje podstatně ověřovaný IO.

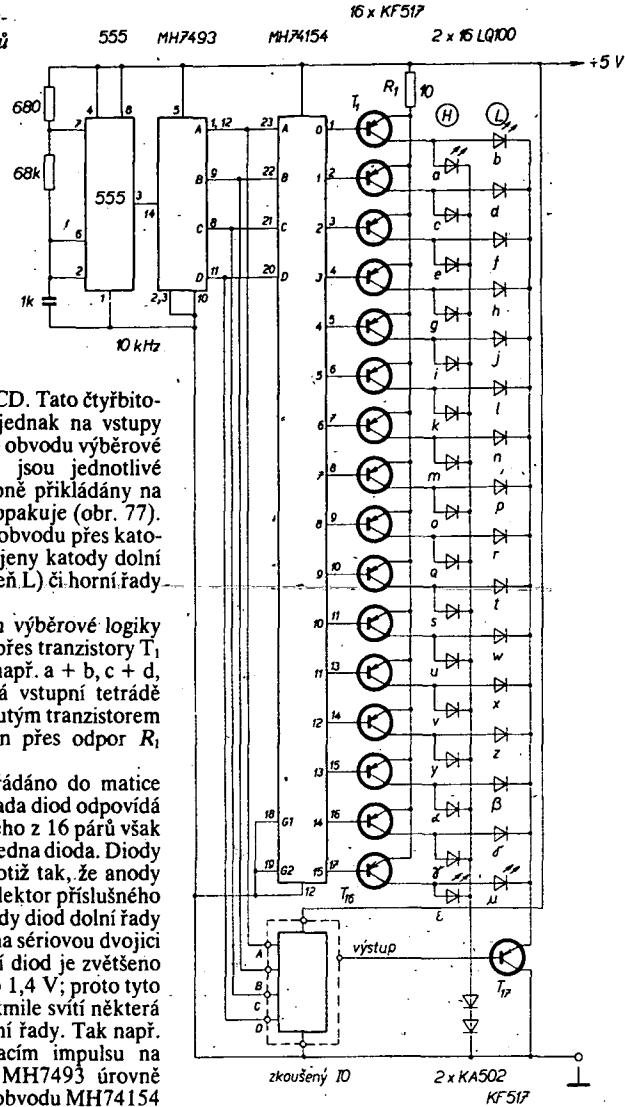
Sonda se v zahraničí velmi osvědčila. Proto ji začala vyrábět též i většina výrobců měřicích přístrojů, k nimž např. patří Rohde-Schwarz apod. Přitom ovšem byla různě zdokonalována, byla vybavena např. indikací přepětí, přepínacem napájecích a měřených úrovní – pro logiku C-MOS, MOS atd. Rovněž tak i její tvar je v některých případech upraven (vlastní sonda je spojena kabelem s indikační a logickou částí; na ni lze nasouvat pro snadnější orientaci o vývodech průhlednou destičku s gravírovanou vnitřní strukturou zkoušeného číslicového IO).

Logický analyzátor – zkoušec kombinačních IO

Ke zkoušení funkcí kombinačních logických integrovaných obvodů není vždy nutné používat osciloskop. Jedná-li se pouze o funkční přezkoušení kombinačních IO, postačí, zjistíme-li shodu s danou pravidlostní tabulkou. Použitím dvou řad diod LED, umístěných nad sebou, se získá jednoduchý displej, který – s přídavným řízením – přehledně znázorní výstupní stavy zkoušeného IO se spolehlivým rozlišením úrovní H a L.

Na obr. 76 je blokové zapojení tohoto jednoduchého analyzátoru. Generátor poskytuje hodinové impulsy s kmitočtem asi 10 kHz , které se čítají ve dvojkovém čítači (MH7493), na jehož výstupech se postupně

Obr. 77. Celkové zapojení analyzátoru stavů

objevují tetrady v kódu BCD. Tato čtyřbitová slova jsou přiváděna jednak na vstupy zkoušeného IO, jednak do obvodu výběrové logiky (MH74154). Tak jsou jednotlivé vstupní kombinace postupně překládány na výstupy, což se periodicky opakuje (obr. 77). Výstupem ze zkoušeného obvodu přes katódový budík T_{17} jsou připojeny katody dolní řady diod (označující úroveň L) či horní řady (úroveň H).

Simultánně je obvodem výběrové logiky (demultiplexerem) buzen přes tranzistory T_1 až T_{16} ten páár diod LED (např. a + b, c + d, až e + μ), který odpovídá vstupní tetrádě z dvojkového čítače. Sepnutým tranzistorem je pak tento páár připojen přes odpor R_1 k napětí $+5\text{ V}$.

32 diod LED je uspořádáno do matice 2×16 , přičemž „horní“ řada diod odpovídá úrovni H, dolní L; u každého z 16 páru však při provozu svítí vždy jen jedna dioda. Diody v matici jsou propojeny totiž tak, že anody každého páru vedou na kolektor příslušného spínacího tranzistoru, katody diod dolní řady na emitor T_{17} , horní řady na sériovou dvojici křemíkových diod. Dvojicí diod je zvětšeno spínací napětí horní řady o $1,4\text{ V}$; proto tyto diody jsou bez proudu, jakmile svítí některá z odpovídajícího páru dolní řady. Tak např. jsou-li po třetím taktovacím impulsu na výstupech DCBA čítače MH7493 úrovne LLHH, je vybrán logikou obvodu MH74154 ten páár diod, který je svými anodami připojen přes tranzistor T_4 k vývodu 4 (pro desítkovou 3!). Má-li výšetřovaný obvod pro vstupní kombinaci LLHH ve svém výstupu úroveň L, pak je uzemněna dolní řada diod b až μ. Z 32 diod se tedy rozsvítí dioda „h“. Je-li však na výstupu výšetřovaného obvodu úroveň H, pak je dolní řada odpojená, připojena je horní řada přes diody $2 \times KA502$ a tudíž pro danou tetrádu svítí dioda „g“.

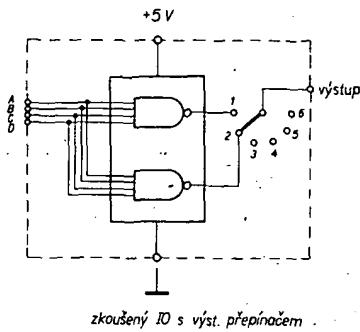
Během jednoho cyklu čtyřbitového binárního (dvojkového) kódu svítí za sebou postupně 16 diod, a to každá vždy 1/16 doby cyklu. Aby při tomto multiplexním rozsvěcování diod byla indikace zřetelná, musí být špičkový proud asi 100 mA . Tím se dosáhne stejně svitivosti jako při stejnosměrném napájení proudem $100 \times 1/16 = 10\text{ mA}$. (V koeficientu 1,5 je zahrnut 50% světelný zisk, daný dynamickým provozem). A protože je kmitočet multiplexera relativně vysoký, diody nebleskají. Proud ze zdroje omezuje odpor R_1 , který nemá být menší než 10Ω .

Diodový displej lze sestavit z 32 běžných diod LED, popřípadě lze použít 8 kusů sedmisegmentových číslicovek, z nichž však budou využity pouze segmenty „e“ a „f“ (pro horní řadu) a segmenty „c“ a „b“ (pro dolní řadu). Tím se obdrží impulsový diagram připomínající záznam na stínítku osciloskopu, u něhož jsou strmé (svislé) čelní a týlové hrany stejně potlačeny. Výsledný impulsový diagram šestnácti taktů spolu se čtyřmi diagramy, odvozenými z tetrád kódu BCD pak připomíná průběhy pětikanálového osciloskopu, viz obr. 78. Na obrázku jsou vyznačeny i průběhy 33 kombinačních číslicových obvodů.

Vstupní signály pro obvody TTL	A	B	C	D	01 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14	
budíčko	1	07, 17				
invertor	1	04, 05, 06, 14, 15				
NAND	2	00, 01, 03				
	3	10, 12				
	4	13, 20, 22, 40				
AND	2	08, 09				
NOR	2	02, 28, 33, 128				
	3	27				
	4	25				
OR	2	32				
X-OR	2	86, 136				
inv-ANDOR	4	50, 51				
wired OR	4	7403				

Obr. 78. Impulsový diagram šestnácti hodinových impulsů pro různé logické obvody

Při eventuální aplikaci je možné nahradit u nás nedostupný generátor hodinových impulsů 555 generátorem, sestaveným z několika málo součástí a MH7400. Pro realizaci se jeví jako výhodné opatřit panel analyzátoru-zkoušeče šesti, čtrnácti či šestnáctivodovými objímkami (přísluš-

Obr. 79. Zapojení zkoušeného dvojitěho hradla MH7420 s přepínačem výstupů

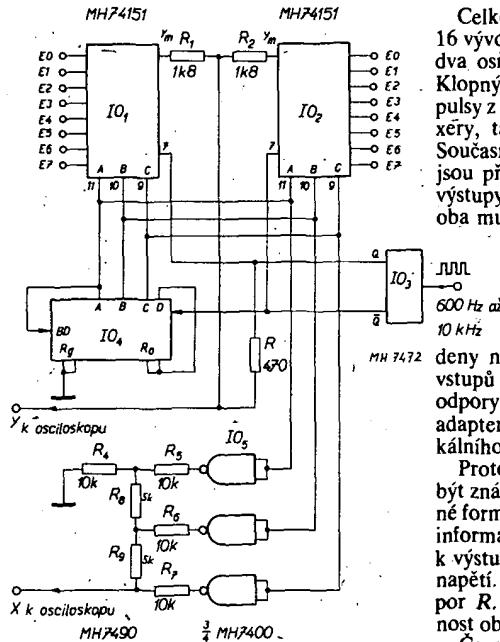
ně propojenými pro typy hradel s odpovídajícími vývody) a jedním přepínačem výstupů (viz obr. 79). Zapojení patic IO nalezne zájemce v katalogu IO.

Adapter k osciloskopu pro dynamické zkoušení IO v zařízení

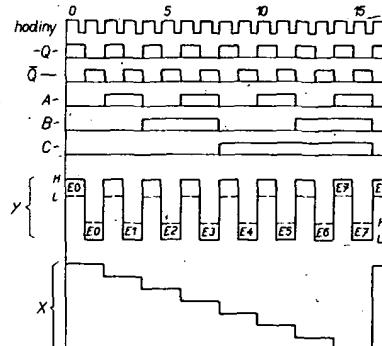
Pomůckou popsanou na str. 71 je možné zkoušet a prověrovat funkci kombinačních a sekvenčních obvodů tak, že svit příslušných diod indikuje úroveň H na příslušných vstupech či výstupech. Využitím stínítka osciloskopu – s odchylnou logikou řízení – lze znázornit úrovně H a L simultánně pro všechny vývody.

Při konstrukci se využívá obou zesilovačů osciloskopu, tj. vstupů X, Y; výsledek je zobrazen jako 16 svíticích bodů, jejichž poloha určuje příslušnou úroveň – viz obr. 80. Na prověrovací obvod se připojí kontaktná svorka (s 2×8 kontaktními poli), která je spojena 16žilovým kablikem s adaptérem. Vlastní adaptér je možné vestavět do osciloskopu, či umístit do samostatné skřínky.

Sestnáct bodů, které jsou na stínítku obrazovky, se zásadně objevuje ve dvou řadách (tedy tak, jak jsou ve dvou řadách i vývody pouzdra DIL integrovaných obvodů), přičemž v každé řadě mohou zajmout dvě různé polohy, odpovídající úrovni H (horní poloha) nebo L (dolní poloha). Na obr. 81 je zachycena situace, která nastane např. při snímání signálů desítkového čítače MH7490 (čítač nečítá!). Je-li kmitočet změn úrovní prověrovaných obvodů relativně nízký, pak

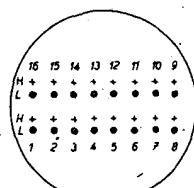

Obr. 82. Celkové zapojení adaptoru pro dynamické zkoušení

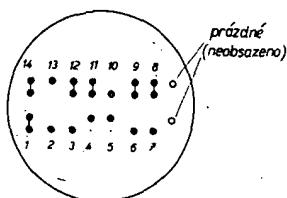

Obr. 83. Impulsní diagram funkce adaptoru

je jasné patrný skok příslušného bodu (příslušných bodů) z jedné polohy do druhé. Při vyšších kmitočtech pak se projeví tyto změny úrovní jako dva vedle sebe ležící body (ve svíslém směru). Pokud má ověřovaný IO menší počet vývodů (tj. např. 14), než je počet kontakt svorky, pak se volné kontakty „projeví“ na stínítku obrazovky vlevo či vpravo (podle nasazené svorky!) jako body, indikující vždy úroveň H.

Obr. 80. Znázornění stavů dynamicky zkoušených IO na stínítku obrazovky osciloskopu

Obr. 81. Výstupní stav čítače MH7490, znázorněný adaptorem na stínítku osciloskopu

Celkové zapojení adaptoru je na obr. 82; 16 vývodů z kontaktů svorky je přivedeno na dva osmivstupové multiplexery MH74151. Klopny obvod IO₃ buzený hodinovými impulsy z generátora řídí střídavě oba multiplexery, takže je vždy v provozu jen jeden. Současně z výstupu tohoto klopného obvodu jsou přiváděny impulsy na čítače IO₄, jehož výstupy A, B a C paralelně řídí (tj. adresují) oba multiplexery. Tak jsou postupně přive-

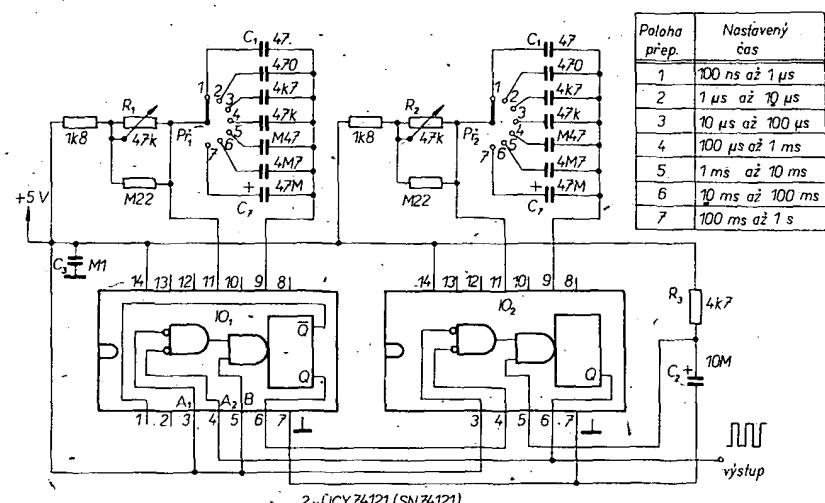
deny na výstupy Y_m všechny informace ze vstupů multiplexerů. Výstupy jsou spojeny odpory R₁ a R₂ a pokračují až k vývodu adaptoru, který je připojen ke vstupu vertikálního zesilovače Y.

Protože šestnáct napěťových úrovní musí být znázorněno na obrazovce ve výše uvedené formě, je třeba po převedení první osmice informaci z jednoho multiplexera přidat k výstupnímu signálu Y ještě další přídavné napětí. To zajišťuje klopny obvod IO₃ a odpór R. Odpór R určuje vzájemnou vzdálenost obou řad.

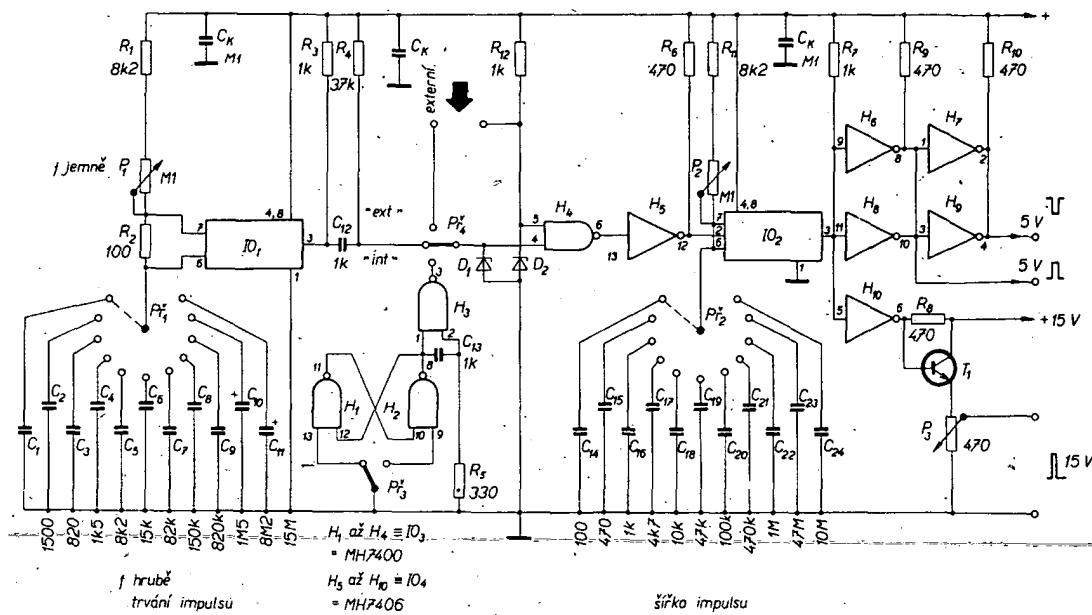
Casové znázornění obstarává vychylování ve směru osy x. Jednoduchý převodník D/A generuje napětí schodovitého průběhu u osmi stupních. Je tvořen obvodem IO₅ a příslušným odpory R₄ až R₉. Vstupy tří hradel NAND zapojených jako invertory jsou připojeny k výstupům A, B, C čítače IO₄, z něhož je dobré patrná funkce adaptéru (obr. 83). Je v něm vyjádřen průběh výstupních signálů Q a Q klopného obvodu v závislosti na hodinových impulsech, jakož i výstupní signály čítače IO₄ a tvar signálu Y. Z něj je zřejmé, že polohy H a L v obou řadách závisí na napěťových úrovních ověřovaného integrovaného obvodu. Vzhledem k poměrně značné rychlosti elektronového paprsku není nutné zatímnit zpětné běhy.

Kmitočet generátoru hodinových impulů má být proměnný; jeho změnou se totiž zabrání tomu, aby snímání informací z ověřovaného IO probíhalo synchronně s jeho vlastní činností, čímž by mohla vzniknout nesprávná odezva na obrazovce. Proto je vhodné volit hodinový kmitočet v rozmezí 600 Hz až 10 kHz. Při kmitočtech pod 600 Hz by již rušilo bližání.

Na vývodech zkoušených IO, pracujících v dynamickém režimu, mohou být napětí s kmitočtem až 10 MHz. Při těchto vysokých kmitočtech se místo dvojice bodů objeví na stínítku obrazovky krátká úsečka, která indikuje spolehlivě pro daný vývod trvalé střídání napěťových úrovní a tím i činnost zkoušeného IO.

Obr. 84. Zapojení generátoru impulzů s proměnnou střídou a kmitočtem

Obr. 85. Zapojení generátoru impulsů s dvěma časovači typu 555

Generátor impulsů s proměnnou střídou i kmilosekundou

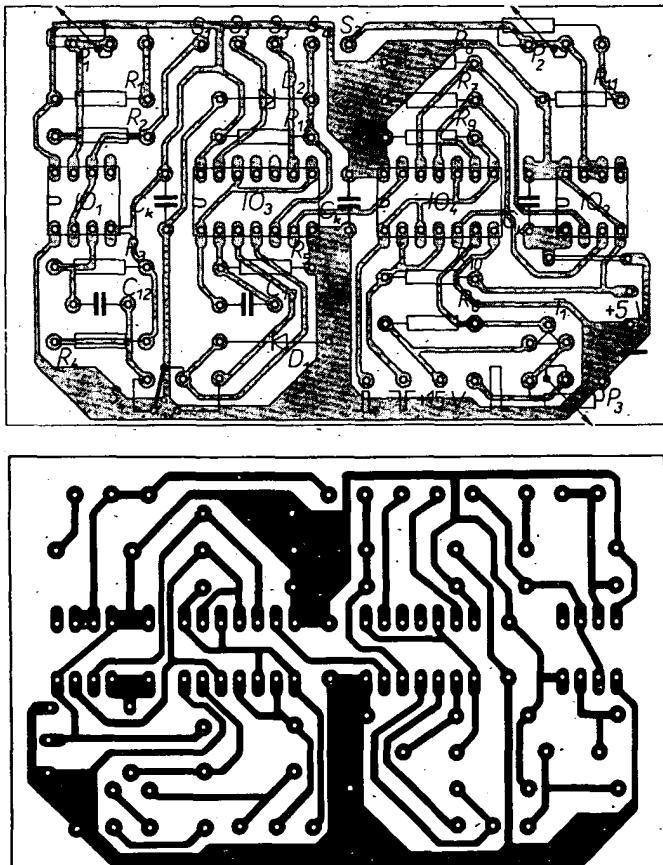
Generátor signálu obdélníkovitého průběhu je mnohdy velmi potřebný zařízením pro zkoušení a ověřování funkce sekvenčních obvodů. Předpokladem ovšem je, aby bylo možné volit jak kmitočet sledu impulsů, tak i středu, tj. poměr doby trvání impulsu (při úrovni H) k době mezery (při úrovni L).

Níže uvedené zapojení je osazeno dvěma integrovanými obvody – velmi stabilními monostabilními klopovými obvody typu UCY74121, které jsou vyráběny v PLR a v rámci RVHP k nám dodávány prostřednictvím obchodního podniku TESLA. Jsou to srovnatelné obvody s výrobky Texas Instruments SN74121.

V daném zapojení je možno nezávisle nastavit střidu generovaných impulsů, a to jednak hrubě v sedmi stupních přepínáním kondenzátorů C_1 až C_7 přepínači P_1 či P_2 , jednak jemně – v poměru 1:10 potenciometry R_1 a R_2 . Tím se mění časová konstanta členu RC , zařazeného mezi vývody 14 (napájení), 11 a 9 každého z obou integrovaných obvodů.

Zapojení generátoru je na obr. 84 spolu s tabulkou dosažitelných časů pro každou ze sedmi poloh přepínačů. Funkce generátoru je následující: dva monostabilní obvody jsou zařazeny za sebou. Změní-li se výstupní úroveň IO_1 na vývodu 6 na L, je přes vstup 4 „nahoven“ druhý monostabilní obvod IO_2 , který setrvá ve svém stavu po dobu určenou nastavenou časovou konstantou R_2C_1 až R_2C_7 ; pak se změní jeho výstupní úroveň opět na L. Tím je ovšem spuštěn přes vstup 4 první monostabilní obvod IO_1 , který se překlopí a setrvá ve svém stavu po dobu určenou časovou konstantou R_1C_1 až R_1C_7 . Při návratu do výchozí polohy spustí IO_2 , takže uvedený děj se periodicky opakuje.

Aby generátor po připojení napájecího napětí pracoval podle popisu, je mu třeba dodat pomocný impuls. To zajišťuje článek C_2R_3 , jehož střed je vyveden na vstup 5 IO_2 . Po připojení napájecího napětí se napětí na C_2 pozvolna zvětší ze základní úrovni L na H; při dosažení úrovni H je IO_2 poprvé „nahoven“. Dále pak pokračuje přepínání děj již automaticky. Kmitočet zvoleného sledu impulsu je pochopitelně závislý na nastavené střidě. Tak např. při jednom z extrémních případů nastavení dostává generátor impulsy 100 ns každou vteřinu, apod.

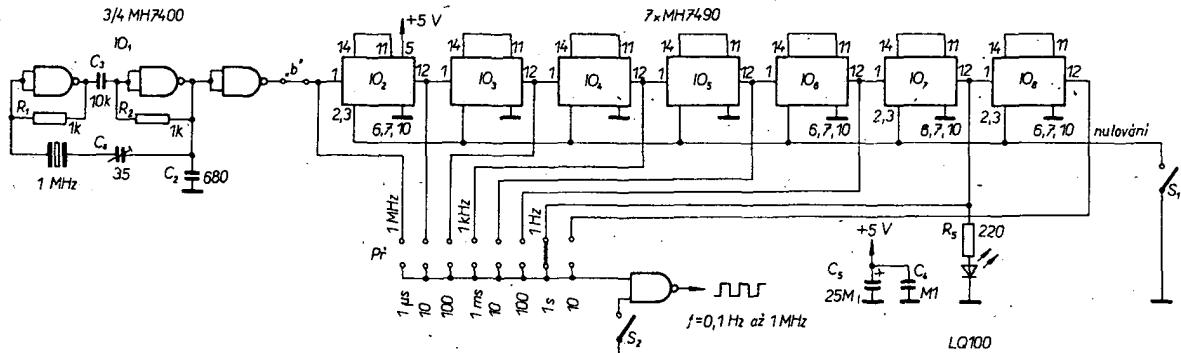

Obr. 86. Rozložení součástí a deska s plošnými spoji generátoru impulsů z obr. 85 (M211)

Jiný generátor impulsů využívá čtyř integrovaných obvodů, jednoho tranzistoru a dvou Zenerových diod včetně dalších součástí. Tento generátor – proti předcházejícímu – umožňuje odebrat napětí obdélníkovitého průběhu v přímé či inverzní (negované) formě a to v úrovních logiky TTL. Dále pak má ještě třetí výstup, z něhož lze odebrat kladné impulsy s nastavitelnou amplitudou (až 15 V).

Integrovaný obvod IO_1 (obr. 85) pracuje jako astabilní multivibrátor, který generuje impulsy, jejichž kmitočet závisí na odporech

R_1 , P_1 , R_2 a kapacitě kondenzátoru C_1 až C_{11} , zvoleného přepínačem P_1 . Výstupní impulsy z IO_1 budí přes hradlo H_4 a invertor H_5 integrovaný obvod IO_2 , který pracuje jako monostabilní obvod. Délka jím formovaných impulsů závisí na odporech R_{11} , P_2 a kapacitě kondenzátoru C_{14} až C_{24} , zvoleného přepínačem P_2 . Diferenční člen $C_{12}R_4$ zajišťuje, že

Obr. 87. Zapojení univerzální časové základny k ověřování a zkoušení logických obvodů a sítí

impulsy na vstupu 10₂ nemohou být nikdy delší než výstupní impulsy z 10₁ (tim by se totiž nežádane měnil nastavený kmitočet!).

Zenerovy diody D₁ a D₂ na vstupech hradla H₄ zkratují nežádane impulsy (hazardy) a chrání hradlo před případným přetížením. Přes vstup 5 tohoto hradla může být přerušen sled generovaných impulsů, a to přivedením signálu s úrovni L. Je-li přepínač Pr v nastavení „int“, pak po stisknutí tlačítka Pr je generován pouze jeden impuls. V postavení „ext“ je možné přivádět impulsy z externího zdroje. Kondenzátor C₁ (47 až 100 nF) musí být připájený co nejbliže k napájecím vývodům integrovaných obvodů; slouží k potlačení vzájemného rušení (mžikovým kolísáním napájecího napětí). Tento požadavek je respektován při rozložení součástí a vedení plošných spojů – viz. obr. 86.

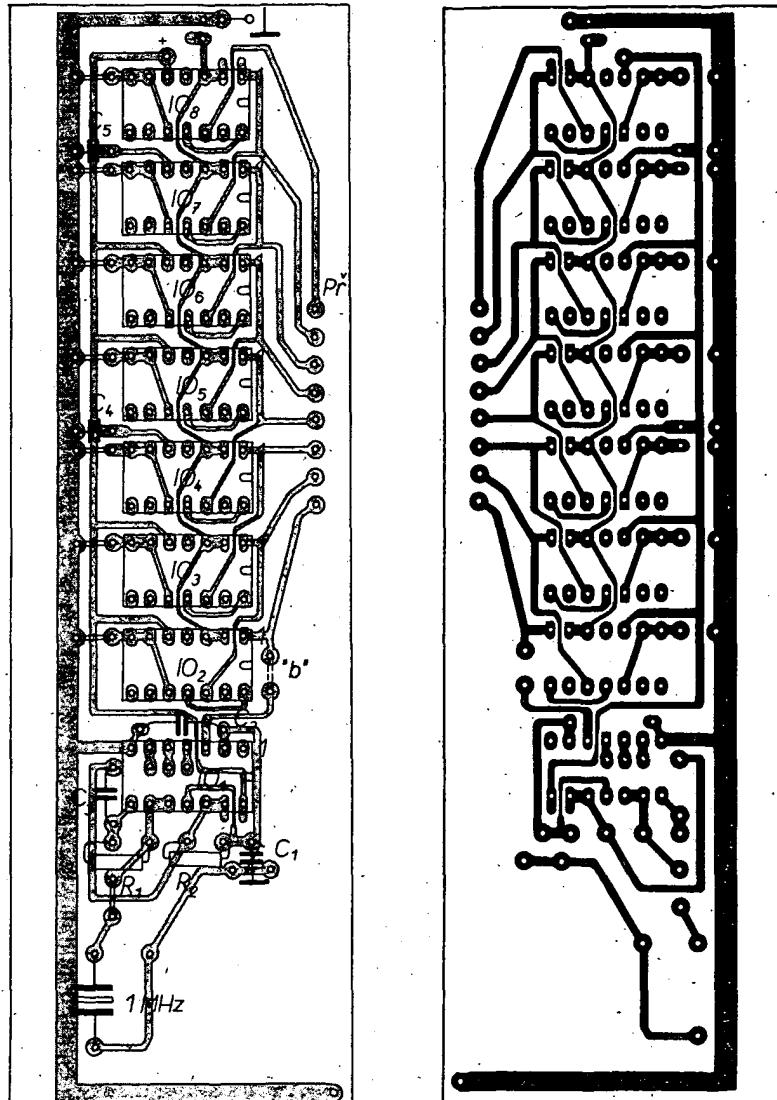
Jednoduchost zapojení je vykoupena jednou nevýhodou (tak, jako u předcházejícího příkladu), a sice nutností vybrat kondenzátor u přepínače, neboť přesnost kmitočtu i doby trvání impulsu závisí na přesnosti jejich kapacit a na jejich teplotním součinitele. Z tohoto důvodu se též doporučuje použít odpor s kovovou vrstvou.

Popisované zapojení impulsního generátoru je velmi jednoduché; využívá v zahraničí oblíbeného (a poměrně levného) velmi stabilního časovače (timer) typu 555. Při uvážené koncepci je však možné v daném zapojení oba 555 nahradit kombinací dostupných hradel MH7400 a MH7403, zapojených ve funkci monostabilního a astabilního klopného obvodu.

Univerzální časová základna

Při vývoji a ověřování některých číslicových zařízení je zapotřebí zdroj obdélníkovitého napětí, jehož kmitočet lze volit alespoň v hrubých mezích. Pro takovéto práce je ideální generátor impulsů, který může být i tě nejjednodušší koncepcí – jak již bylo ukázáno v předcházející kapitole. Pokud ovšem potřebujeme ověřovat zařízení signálem přesného kmitočtu, pak předcházející zařízení vyhoví jen orientačně. V tom případě je vhodné použít časovou základnu, jejíž základní kmitočet je stabilizován oscilátorem a krystalem.

Dále popsané zapojení (obr. 87) splňuje vše uvedenou podmínu, přičemž kmitočet výstupního signálu lze volit v rozsahu od 0,1 Hz do 1 MHz, a sice ve stupních 0,1 Hz, 1 Hz, 10 Hz, 100 Hz, 1 kHz, 10 kHz, 100 kHz, 1 MHz. Současně umožňuje klíčovat výstupní sled impulsů hradlem H₄, a to uzemněním jeho jednoho vstupu spínačem S₂. Signál zvoleného kmitočtu je na výstupu pouze tehdy, je-li tento spínač rozpojen. Hradla H₁ a H₂ tvoří oscilátor, hradlo H₃ pak oddělovací stupeň, který částečně vylepšuje strmost stran impulsů.

Obr. 88. Rozmístění součástí a deska s plošnými spoji časové základny (M212)

Protože časová základna má být univerzální, nejsou nulovací vstupy dekad uzemněny přímo, ale přes spínač S₁. IO₂ až IO₈ jsou ve funkci – tzn. dělí – pouze tehdy, je-li spínač S₁ sepnut. Pak lze děličku používat i pro jiné účely, např. pro prototypové konstrukce čítačů či měřicích, v takových případech je ovšem třeba odpojit oscilátor (přerušit spojku „b“).

Vzhledem k tomu, že při zkoušení impulsy se mnohdy požaduje signál se střidou 1 : 1, nejsou integrované obvody děliček propojeny obvyklým způsobem (tj. nejdříve samostatný klopny obvod dělící v poměru 1 : 2 a po něm trojice klopnych obvodů s hradlem, dělící v poměru 1 : 5), ale obráceně. Tim je

zajištěno, že z výstupu klopného obvodu J-K se odebírá při kterémkoliv zvoleném kmitočtu signál o střídě 1 : 1 a nikoli o střídě impuls-mezera = 1 : 4, přičemž celkový dělící poměr každého IO zůstává 1 : 10.

Obr. 89. Pohled na časovou základnu, vestavěnou v generátoru impulsů

Rozmístění součástí a tvar plošných spojů je na obr. 88. Detailní pohled na vestavěnou časovou základnu v programovatelném generátoru je na obr. 89.

Generátor hodinových impulsů

V celé řadě aplikací integrovaných číslicových obvodů je zapotřebí generátor hodinových impulsů, jejichž sledem je řízena vlastní činnost zařízení, jako je např. doba integrace, otevření hradla pro čtení či vzorkování, změna rozlišovací schopnosti apod.

Generátor hodinových impulsů je tvořen buď oscilátorem LC nebo RC – multivibrátorem. V případě, že se požaduje kmitočtová stálost lepší než 10^{-3} , používá se generátor stabilizovaným křemenným krystalem.

a) Generátory osazené diskrétními součástkami

Nejsnáze lze realizovat generátor jako astabilní multivibrátor se dvěma tranzistory, čtyřmi odpory a dvěma kondenzátory – viz obr. 90. Multivibrátor je v podstatě dvoustupňový zesilovač s odporově kondenzátorovou-vazbou, z jehož výstupu je zavedena silná zpětná kladná vazba přes oba stupně. Vzhledem k kladné zpětné vazbě se zesilovač rozkmitá po připojení ke zdroji napájecího napětí, anž je třeba přivádět na jeho vstup cizí střídavé napětí. Použijí-li se stejně oditory a kondenzátory (tj. je-li $R_1 = R_2$, $R_3 = R_4$ a $C_1 = C_2$), obdržíme symetrické zapojení se střídou 1 : 1 (tj. poměr délky impulsu k déle prodlevy v jedné periodě kmitu je 1 : 1). Vzhledem k tomu, že u multivibrátoru střídavě vede vždy jeden tranzistor, zatímco druhý je uzavřen a opačně, a protože odchylky střídání (překlápení) jsou proti době vedení a uzávěř relativně velmi krátké, má napětí na kolektorech obdélníkový průběh. Kmitočet překlápení neboli tzv. opakovací kmitočet závisí na době vybijení vázebného kondenzátoru C_1 (C_2) přes odpor báze R_1 (R_2), tzn. na časové konstantě $\tau = R_1 C_1 = R_2 C_2$. Přibližný vzorec pro vyjádření závislosti mezi požadovaným kmitočtem a oditory $R_1 = R_2$ a kondenzátory $C_1 = C_2$ má tvar:

$$f_0 = 1/(4R_1 C_1) \quad [\text{kHz}, \text{k}\Omega, \mu\text{F}]$$

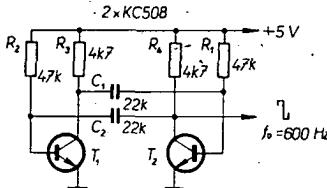
Pro součástky multivibrátoru na obr. 90 je $f_0 = 600 \text{ Hz}$.

Požaduje-li se lepší kmitočtová stabilita, nečiní obtíží doplnit multivibrátor krystalem. Zapojení se pak změní podle obr. 91. Krystal Q přijde na místo vázebného kondenzátoru C_1 . Kmitá na sériové rezonanci, přičemž jemně laděném umožňuje sériový kapacitní trimr C_1 (o kapacitě asi 80 pF – podle f_0). Pro snazší nasazení oscilaci se obvykle volí odlišné oditory R_1 a R_2 .

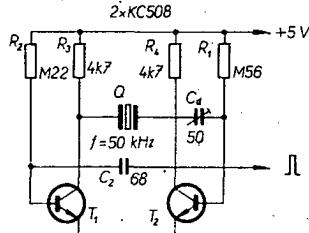
Jiný takový generátor s krystalem je na obr. 92. V tomto případě se již nejedná o multivibrátor, ale o stabilní Clappův oscilátor s tranzistorem T_1 s oddělovacím stupněm (T_2). Pro nasazení kmitů a co největší amplitudu je důležité dodržet poměr kapacit dělících C_3 / C_2 v mezích asi 2,5 : 1 až 2 : 1. Protože tvar kmitů je sinusový, jsou kmity dalším stupněm T_2 zesíleny a omezeny. Z toho důvodu je dosti důležitá volba pracovního bodu druhého stupně, který je dán oditory R_1 a R_2 . Proto se při uvádění do chodu – ve spojení s navázujícím číslicovým integrovaným obvodem TTL – doporučuje jako R_1 použít trimr 1,5 MΩ. Jím se nastaví žádaný průběh, blížící se požadovanému obdélníkovitému průběhu. (Tvarovací stupeň se doporučuje zařadit i za multivibrátor s krystalem).

b) Generátory s integrovanými obvody

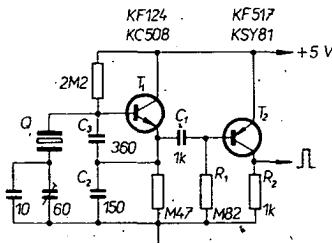
Zapojení velmi jednoduchého generátoru, který podle [1] pracuje na kmitočtu 5 kHz je na obr. 93. Je tvořeno spojením tří hradel, přičemž první dvě tvoří oscilátor, poslední pak tvarovací stupeň. Autorovi se však v praxi osvědčil iiný tvůr generátoru podle obr. 94.

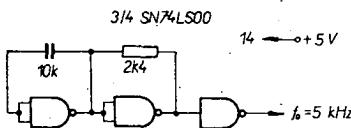
Obr. 90. Astabilní multivibrátor jako generátor hodinových impulsů

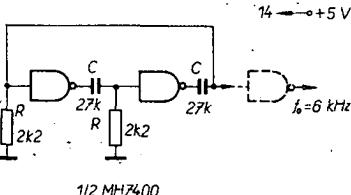
Obr. 91. Multivibrátor „stabilizovaný“ krystem

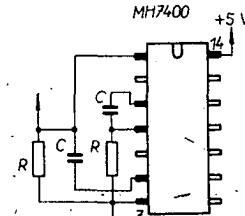
Obr. 92. Clappův oscilátor v tranzistorové verzi s tvarovacím stupněm

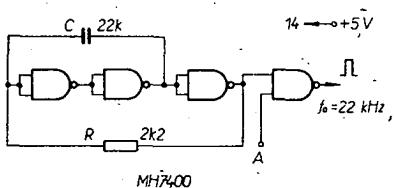
Obr. 93. Integrovaný generátor hodinových impulsů

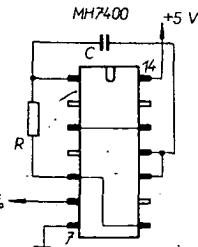
Obr. 94. Integrovaný generátor s obvodem MH7400

Obr. 95. Tvar spojů a rozložení součástí generátoru z obr. 94

Obr. 96. Jiné zapojení jednoduchého generátoru hodinových impulsů

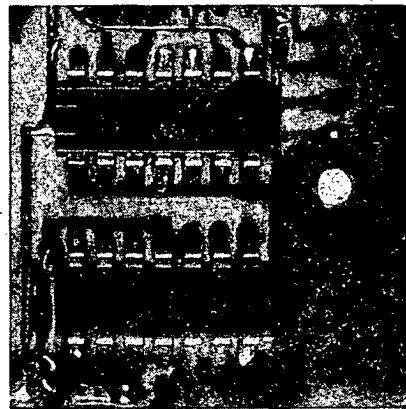
Obr. 97. Tvar spojů a rozložení součástí generátoru z obr. 96

Je osazen obvodem MH7400, přičemž jsou využita jen dvě hradla NAND. Odpor R se nemá měnit; je-li větší než 3,3 kΩ nebo menší než 2 kΩ, generátor „neochotně“ nasazuje. Výstupní napětí není sice dokonale obdélníkovité, pro některé účely však postačí. Z toho důvodu je vhodné zařadit za něj tvarovací obvod, např. Schmittův. Uspořádání vývodů použitého IO umožňuje přehledné a nekolidující umístění součástek při realizaci (obr. 95).

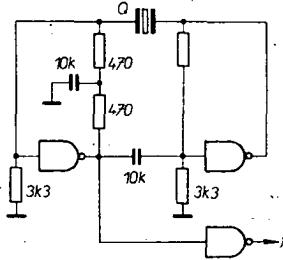
V praxi se často setkáváme se zapojením generátoru hodinových impulsů podle obr. 96. Oproti předcházejícímu typu vystačíme jen s jedním oditory a kondenzátorem. Úspora dvou součástí je však vykoupena nutností použít alespoň tři hradla NAND. Čtvrté hradlo tvoří oddělovací stupeň. Přivedeme-li na jeho druhý (nezapojený) vstup A signál s úrovní L, pak signál hradlem neprojde – tak lze generátor jednoduše klíčovat v módu „start-stop“.

Také u tohoto typu generátoru taktu lze rozložit součásti na jednovrstvové desce celkem snadno – viz obr. 97, skutečné provedení je na obr. 98, na němž je pohled na výsek vicemístné řídicí jednotky buzené uvedeným generátorem. Generátor kmitá na kmitočtu 22 kHz.

Další ukázkou zapojení generátoru hodinových impulsů je obr. 99; opět se, zde využívá ke stabilizaci křemenného výbrusu.

Obr. 98. Hotový generátor impulsů podle obr. 96 v displeji

Obr. 99. Integrovaný generátor hodinových impulsů s krystalem

S krystaly s nižším kmitočtem (asi 10 až 25 kHz) může se zapojení rozkmitit na lichých harmonických kmitočtech. Průběh výstupního signálu je obdělníkovitý.

Velmi jednoduchý generátor hodinových impulů lze vytvořit se zahraničním IO SN7413 – viz obr. 100. Třebaže kmitočtová stálost tohoto generátoru není velká (závisí v mezičích ± 20 % na toleranci použitých součástí a na kolísání napájecího napětí), přesto jej lze doporučit z hlediska minimálních nákladů a dosažitelného kmitočtového pásma (od 0,1 Hz až do 15 MHz). Střída výstupního signálu je 1 : 1. Odpor R obstarává zpětnou vazbu Schmittova klopného obvodu. Je-li na výstupu úroveň H , je kondenzátor C nabijen, až jeho napětí dosáhne horní meze. V tomto okamžiku se klopný obvod překlopí a kondenzátor se vybije přes odpor R až k dolní mezi, kdy výstup změní úroveň. Tento průběh se opakuje periodicky.

Protože na výstupu prvního obvodu (1/2 SN7413) je signál vlivem zatížení členem RC deformovan, je vhodné připojit za vlastní oscilační stupeň ještě jeden Schmittův obvod (1/2 SN7413), z jehož výstupu lze již odebírat signál o velmi dokonalém obdělníkovitému průběhu. Z diagramu na obr. 101 je možné přečíst kapacitu kondenzátoru C pro požadovaný kmitočet f_0 . Zde je nutno upozornit, že odpor $R = 390 \Omega$ nesmí být měněn!

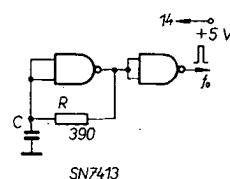
Použije-li se místo uvedeného obvodu typ SN49713, který má vstup s extrémně velkou impedancí, pak může být zpětnovazební odpor zvětšen až na $30 \text{ k}\Omega$. Při R větším než $5 \text{ k}\Omega$ lze druhý stupeň (1/2 SN7413) vynechat, anž byl na výstupní signál značně zkreslený – viz obr. 102.

Na obr. 103 jsou ověřena zapojení generátorů hodinových impulů, stabilizovaných krystalem, podle [2]. Zapojení a) je určeno pro krystaly s kmitočtem nižším než 1 MHz. Zapojení b) je vhodné pro kmitočty od 1 MHz do 5 MHz. Kmitočet výstupního signálu lze v jemných mezičích upravit trimrem C . Na obrázku je též tabulka s kapacitami kondenzátoru C , doporučenými pro daný kmitočet.

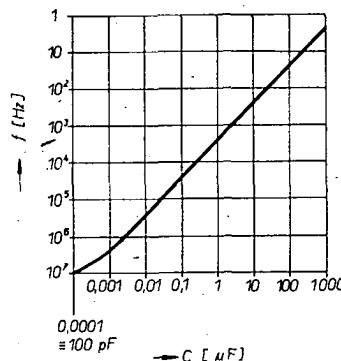
Osmikanálový přepínač vstupních signálů k osciloskopu

Při ověřování funkce číslivcového zařízení, či při ověřování činnosti číslivcového obvodu zajímá pozorovatele většinou nikoli velikost výstupních a vstupních napěti, ale vzájemná časová relace několika signálů.

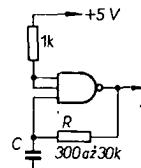
Zapojení na obr. 104 je vícekanálový elektronický přepínač, který umožňuje znázornit osm různých logických (číslivcových) signálů na jednom jednokanálovém osciloskopu. Zapojení je poměrně jednoduché a skládá se z malého počtu součástí. To se týká hlavně vstupních členů (bez napěťových

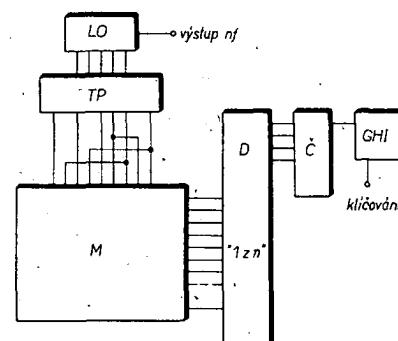
Obr. 100. Jednoduchý generátor hodinových impulů s SN7413

Obr. 101. Závislost mezi kapacitou kondenzátoru C a požadovaným kmitočtem f_0 pro generátor podle obr. 100

Obr. 102. Jednoduchý generátor s SN49713

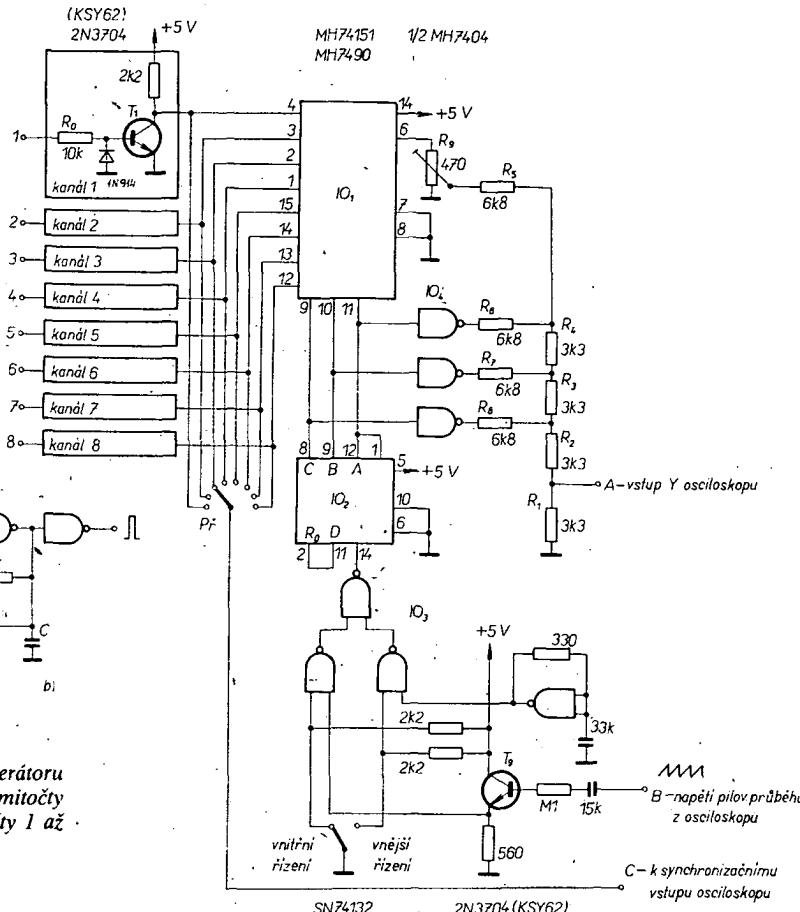

Obr. 105. Blokové schéma zdroje akustického signálu

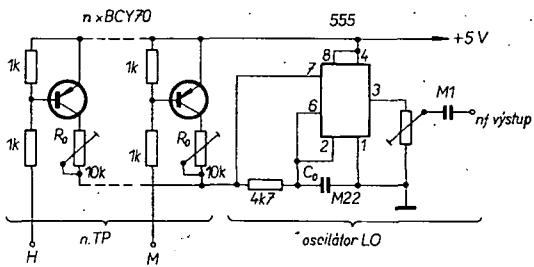
kompenzovaných děličů, což je v obvyklých případech nutné a nezanedbatelné).

Ovládáním prvkem je multiplexer IO₁ (MH74151), který je buzen tříbitovým signálem z binárního čítače IO₂ (MH7493 či MH7490). Čítač může být řízen buď signálem z vestavěného generátoru IO₃, nebo napětím odebíraným z časové základny osciloskopu. K vertikálnímu posuvu všech osmi signálů na stínítku osciloskopu slouží odpory R_1 až R_8 , na nichž se sčítají výstupní signály z čítače a multiplexera v odpovídajícím poměru. Napětí na výstupu (svorka A asi 15 V) musí být vedeno do vstupu osciloskopu s velkou impedancí. Potenciometrem R_9 se seřizuje poloha jednotlivých signálů vůči sobě, tj. jejich vzájemná vzdálenost tak, aby do sebe nezasahovaly.

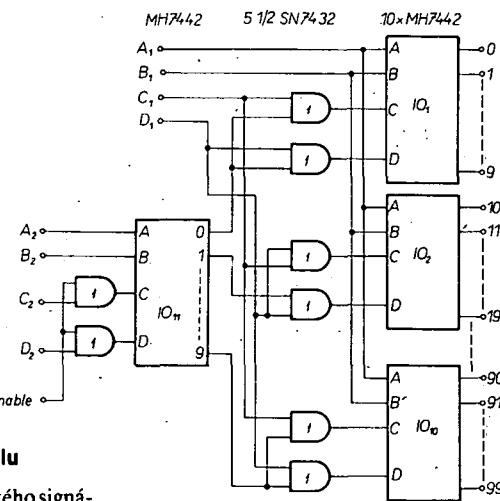
Vstupní členy přepínače jsou všechny identické. Odporem R_0 a tranzistorem T_1 se dosáhne vhodného přizpůsobení k logickým členům, a to ať již běžným z řady TTL či (u nás) vzácnějším C-MOS. Přepínačem P_1 lze volit jeden ze signálů pro potřebnou synchronizaci. Zapojení vyhoví až po kmitočty stovek kHz.

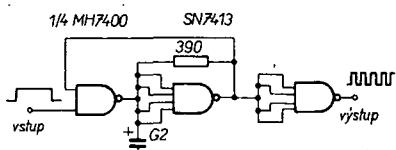
Obr. 104. Zapojení osmikanálového přepínače k osciloskopu

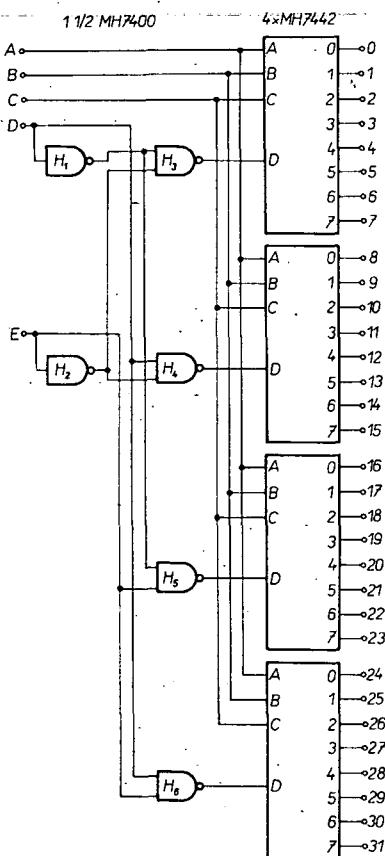
Obr. 106. Zapojení laditelného oscilátoru s časovačem typu 555

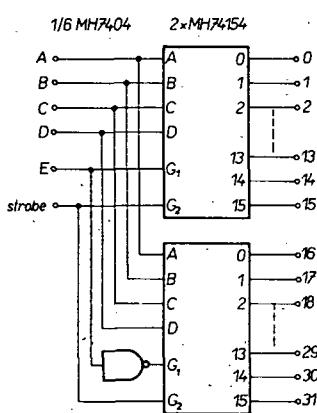
Obr. 110. Zapojení dekodéru pro kód 1 z 100

Obr. 107. Zapojení tzv. start-stop oscilátoru s IO SN7413

Obr. 108. Zapojení dekodéru pro kód 1 z 32

Obr. 109. Jednodušší zapojení dekodéru pro kód 1 z 32 se dvěma IO typu MH74154

Zdroj akustického signálu

Blokové schéma zdroje akustického signálu je na obr. 105. Skládá se z předátilného nf oscilátoru LO, elektronických přepínačů TP, diodové maticy M, určující pořadí přepínání, dekodéru D pracujícího v kódu 1 z n, čítače jej budícího Č a posléze z nezbytného generátora hodinových impulsů GHI. Výstup ze zdroje obsahuje již jednotónový nf signál, který se přivádí k nafrezovacímu zosilovači s příslušným reproduktorem.

Oscilátor LO kmitá na kmitočtu, který je dán časovou konstantou RC. Přepínáním jedné z těchto veličin, tj. C nebo R₁, se mění kmitočet v požadovaných mezích. V praktických aplikacích – protože se jedná o jednotónový zdroj – je třeba, aby jednak ladění jednotlivých stupňů (tónů) harmonicky „ladilo“, jednak aby byl rozsah ladění pro většinu melodii dosažující. Proto se ladí spíše změnou odporu než kapacity kondenzátoru, což lze lehce realizovat odporovými trimry. Počet tónů se volí kolem deseti, což zpravidla postačí. Jako oscilátor je možné použít i zapojení s IO typu MH7400. Na obr. 106 je laditelný nf oscilátor s IO 555.

Zdroj je řízen generátorem hodinových impulsů běžného zapojení, jehož výstupní signál o kmitočtu řádu Hz budi čítač, který čítá jednotlivé impulsy. Generátor je zapojen jako tzv. „start-stop“, např. podle obr. 107. Zapíná se tedy vnějším impulsem, přivedeným ze zařízení, které při vhodné události vytvárá akustický signál (např. z číslicových hodin, případně od zvonkového tlačítka apod.).

Podle toho, kolik taktů dané melodie má být hráno, odvodi se diodová matici, jejíž jedna každá dioda odpovídá čtvrtině či osmine taktu. Tím je ovšem dán i rozsah čítače (binárního či dekadického) a na něj navazujícího dekodéru, pracujícího pak v kódu 1 z n, kde n je počet kroků čítače. Možná zapojení dekodéru pro různá n jsou uvedena na obr. 108.

Tak na obr. 108 je dekodér pro kód 1 z 32. Skládá se z čtyř IO MH7442 a příslušných hradel. Dekodéry MH7442 jsou zapojeny tak, že pro svou činnost vyžadují na vstupu pětibitová slova. Vstupy D a E jsou přes hradla zapojeny tak, že tvoří spolu s hradly H₁ až H₆ dekodér v kódu 1 z 4, čímž – prostřednictvím vstupu D každého MH7442 – je dosaženo, že (cirkulující úrovní L) je z těchto čtyř obvodů vždy jen jeden v činnosti pro výstupy 0 a 7. (Při úrovni H na vstupu D bez ohledu na stav na vstupech A, B a C mají všechny výstupy 0 až 7 úroveň H – vstup D se tedy v tomto případě chová jako strobovací vstup, jímž mohou být výstupy 0 až 7 vypnuty). Stejný dekodér – s menšími pořizovacími náklady – lze realizovat s dvěma obvody MH74154 (obr. 109).

Poslední ukázkou dekodéru, vhodného pro uvedený účel, je zapojení pracující v kódu 1 z 100, jehož zapojení je na obr. 110. Tento dekodér však již nepracuje v čistém binárním (dvojkovém) kódu, ale v kódu BCD. Opět jsou použity dekodéry typu MH7442, u nichž je vytvořen – přidáním 1/2 obvodu SN7432 pátý aktivní vstup (enable). K sestavení dekodéru pracujícího v tak velkém cožasu se využije jedenáctého obvodu MH7442 na vstupy druhé dekády, jehož výstupy jsou vedeny na aktivní vstupy všech deseti IO. Celá tato dekódovací jednotka může být vyřazena z činnosti pomocí vstupu E u obvodu IO₁₁.

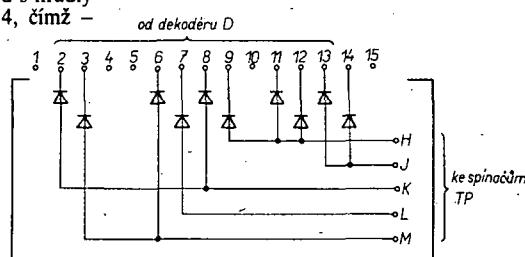
Závěrem uvádíme zapojení jednoduché matice pro dekodér 1 z 16, sestavené pro generování melodie „Colonel boogie“ – obr. 111.

Vhodnými sestavami číslicových integrovaných obvodů tedy je možné vytvořit zařízení s akustickou indikací, které se efektivně využívá např. u číslicových hodin.

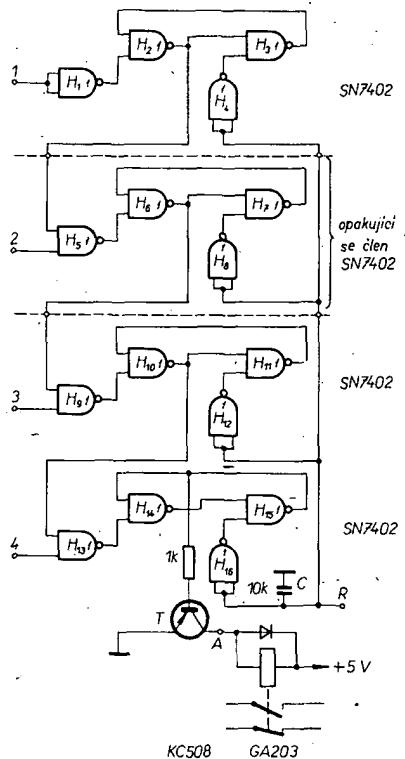
Elektronický zámek

Elektronický zámek najde použití jako dveřní zámek, zajištění vysílači stanice, zajištění pracoviště malé VT a jistě v celé řadě dalších případů. Zapojení jednoduchého zámku je na obr. 112. Mimo nezbytného relé a budicího tranzistoru jsou použity čtyři integrované obvody NOR typu SN 7402; přitom je možné rozšířit zařízení o další stupně vložením opakujícího se členu. Ten je vyznačen jak v celkovém zapojení, tak i v návrhu desky s plošnými spoji.

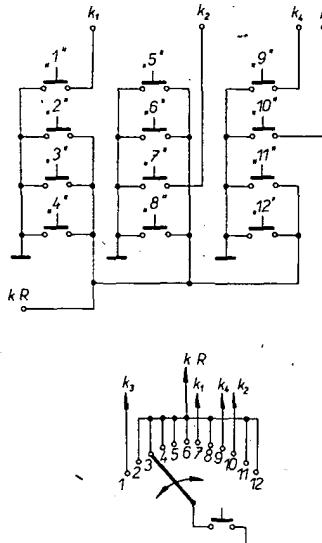
Každý stupeň zámku se skládá z bistabilního klopného obvodu, přičemž všechny klopné obvody mohou být překlopeny do původního stavu přes hradla H₄, H₈, H₁₂ a H₁₆. Klopny obvod 4 může být překlopen jen tehdy, je-li již překlopen předcházející obvod 3. Klopny obvod 3 může být překlopen, je-li již překlopen obvod 2 a klopny obvod 2, je-li již překlopen obvod 1. Tato vnitřní

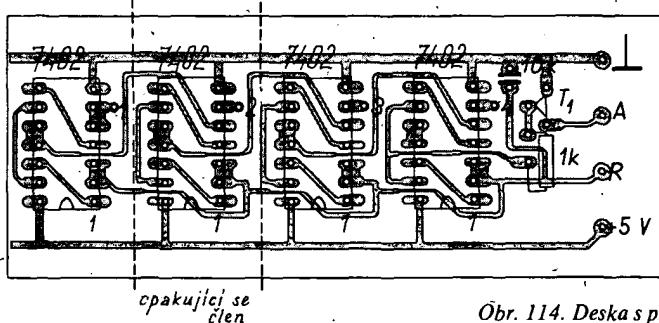
Obr. 111. Diodová matici pro dekodér 1 z 16

Obr. 112. Zapojení elektronického zámku

Obr. 113. Alternativní zapojení rotačního přepínače (místo tlačítek) pro kód zámku

Obr. 114. Deska s plošnými spoji a rozložení součástí elektronického zámku (deska M213)

vazba, která předpisuje sled zadání 1-2-3-4, je dána hradly H_5 , H_9 a H_{13} , přičemž hradlo H_1 pracuje pouze jako invertor. Klopné obvody jsou představovány dvojicemi hradel, a sice: $1 = H_2 + H_3$, $2 = H_6 + H_7$, $3 = H_{10} + H_{11}$, $4 = H_{14} + H_{15}$.

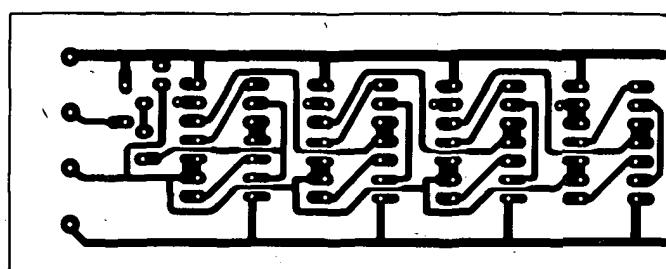
Potřebná tlačítková souprava musí mít minimálně devět tlačítek; pro zkomplikování pro nepovolanou osobu jich může být použito více, např. 12 (viz obr. 112). Čtyři z použitých tlačítek jsou připojeny na vstupní svorky 1 až 4. Jsou-li tato tlačítka stláčena ve správném pořadí, povede výstupní tranzistor T_1 . Zbyvající tlačítka jsou připojena k nulovacímu vývodu R. Stiskne-li se tedy jedno z těchto tlačítek, překlopí se všechny klopné obvody do výchozího stavu. To je důležité, neboť kdyby tomu tak nebylo, pak – bez nulování – by bylo možné vícenásobným stisknutím všech tlačítek otevřít zámek. Je-li však i po třech správných tlačítkách stisknuto jedno falešné, pak se všechny klopné obvody překlopí do výchozí polohy. Zámek se tedy zamýká jednoduše stisknutím jednoho z tlačítek vedoucích na R. Účinkem kondenzátoru C je zajištěno, že při přiložení provozního napětí je zámek uzamknut.

Vzhledem k tomu, že vícetlačítková klávesnice je poněkud dražší, je možné použít i vicepólový otocný přepínač s jedním tlačítkem. Pro otevření zámku je pak nutné nastavit přepínač na první správnou číslici a stisknout tlačítko. Pak se nastaví přepínač na druhou správnou číslici a opět stiskne

Již v roce 1973 na mezinárodní výstavě v Berlíně předváděla firma Blaupunkt přijímač, který – dokonce v barevném podání – indikoval číslo zvoleného kanálu na obrazovce a to čísla 1 až 8. Po volbě příslušného kanálu se objevilo číslo (žluté na černém pozadí o velikosti asi 5×7 cm) v pravém horním rohu obrazovky na dobu asi tří sekund, přičemž zobrazovaný děj nebyl nikterak rušen. Dále bylo možné kdykoliv toto číslo vyvolat dálkovým ovládáním a nechat jej zářit libovolně dlouho – např. pro informaci nové příchozího diváka.

Pro zobrazení (např. časového údaje, datumu či jen čísla zvoleného programu) na obrazovce TVP lze použít čísla v tvaru sedmisegmentových čísel; mnohem častěji se však dnes využívá čísla v rastrovi 5×7 bodů. Tehdy je číslice znázorněna množinou světlých čtverců (= bodů) v matici pěti bodů v sedmi řádcích, přičemž pod pojmem řádků se v tomto případě rozumí rádkové svažky, „body“ pak mají tvar čtverců.

Hlavní částí zařízení pro zobrazení čísel (čísel) je pevná paměť ROM, kterou – obvykle technologií MOS – vyrábí pro různé účely celá řada výrobců polovodičových integrovaných obvodů pod názvem generátor znaků. Takovéto generátory znaků mohou zobrazit nejen čísla, ale mnohy mimo písmena velké abecedy a diakritická znaménka též i písmena malé abecedy. Jedná-li se ovšem pouze o zobrazení čísel, byl by

Obr. 114. Deska s plošnými spoji a rozložení součástí elektronického zámku (deska M213)

tlačítko; uváděným způsobem se postupuje, až je celá kombinace vyčerpána. Po posledním stlačení tlačítka se zámek otevře po sepnutí tranzistoru T_1 , v jehož kolektoru leží čtyřpolové relé (s jedním rozpínacím a s jedním spínacím kontaktem). Proti napěťovým spíčkám, vznikajícím při sepnutí na cívce relé, je tranzistor chráněn diodou položovanou v závěrném směru vzhledem k polaritě zdroje. Zapojení (možné) přepínače číslicové kombinace s tlačítkem je na obr. 113, rozložení součástí (bez relé a diody) včetně tvaru plošných spojů je na obr. 114.

Zobrazení čísla přijímaného kanálu na obrazovce TVP

Každý, kdo si zapne televizní přijímač, zcela automaticky – ze zvuku – zjistí pohledem, který kanál (program) přijímá. Všimá si například pozice tlačítek či jiných odpovídajících knoflíků. U přijímačů novějšího provedení, vybavených senzorovými dotykovými poli, nevede takovéto pozorování k výsledku, nesvití-li současně u zvoleného pole kontrolka či přímo číslicový indikátor.

U přijímače s dálkovým ovládáním – ať již po kabelu či ultrazvukem – je podobná indikace pro větší vzdálenost diváka nevhodná. (Správná vzdálenost je asi pětinásobkem délky úhlopríčky obrazovky, což při dnešních velikostech obrazovek dává asi 3 až 3,5 m.) Vzhledem k tomu, že sama obrazovka TVP je určena k předávání informací, nabízí se možnost využít ji též k indikaci zvoleného kanálu v jednom rohu obrazovky.

takový generátor znaků (např. MM5240 fy National Semiconductor) zbytečným přepychem, neboť by nebyl zcela využit. Proto v níže popsaném případě bylo použito jednoduché paměti v konvenční diodové technice.

Na obr. 115 je diodová paměťová matica pro čísla 8, 7 a 1. Paměť pracuje takto: je-li např. spojen spínač S_7 , je tím zvolena číslice 7, neboť na propojené pevné vstupy pětičí hradel NAND H_1 až H_5 se dostane přes dělic R_2 , R_3 úroveň H. Na druhé vstupy této pětičí se dostane přes spínače V_5 až V_2 úroveň L. Hradlo H_1 – vzhledem k rozpojenému spínači V_1 má však na svém druhém vstupu též úroveň H – a tedy výstupní úroveň L. Tak se objeví program prvního sloupce na svazkových (rádkových) výstupech S_1 až S_7 . Avšak protože v prvním sloupci je připojena jedna dioda, má svazkový výstup S_1 úroveň L, zatímco ostatní mají úroveň H. Pak je spínač V_1 uzavřen a otevře se spínač V_2 . Tehdy se objeví na svazkových výstupech S_1 , S_2 a S_3 úroveň L, přičemž zbyvající mají (podrží) úroveň H. Nyní je uzavřen V_2 a otvírá se V_3 ($S_1 = S_2 = L$, $S_2 = S_3 = S_4 = S_5 = S_6 = S_7 = H$) a tak dále, až skončíme u spínače V_5 . Timto způsobem se sekvenčně objevuje na výstupních svorkách matice S_1 až S_7 obsah sloupců I až V zvoleného čísla kanálu (jeho odpovídajících pěti sedmibitových slov). Připojí-li se na výstupy S_1 až S_7 paralelní registr se sériovým výstupem, na nějž je navázán zesilovač vedoucí na katodu (či mřížku) obrazovky a je-li dále zajištěno, že jak „přepínání“ svazků registrem, tak i sloupčů spínači V_1 až V_5 bude probíhat ve správném rytmu a synchronně s obrazovým

a řádkovým kmitočtem TVP, pak se objeví v dané části obrazovky naprogramovaná číslice 7.

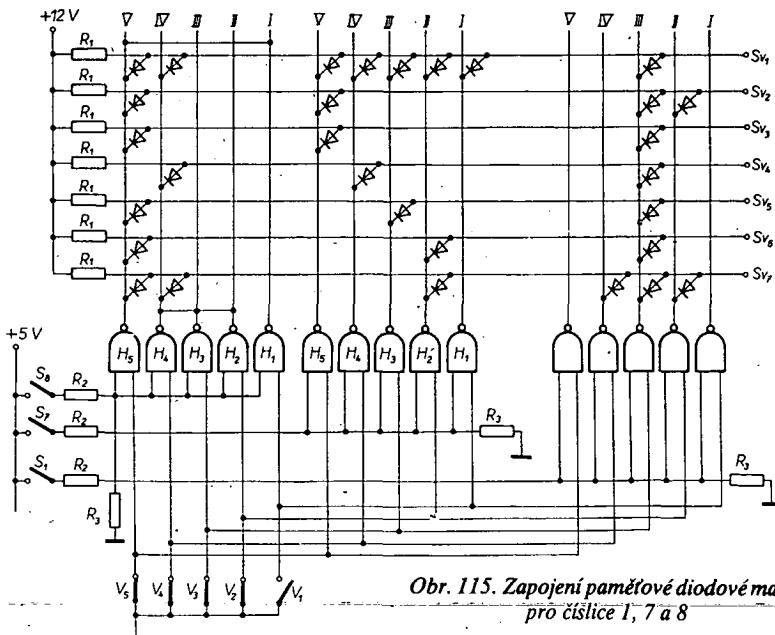
Podobná je i činnost při volbě čísla 8 – sepnutím spínače S_8 (při rozpojeném S_1 a S_1'). Z tvaru této číslice však je patrné (obr. 122), že postačí v diodové matici naprogramovat pouze dva sloupce ($I = V$, $II = III = IV$). A protože jsou v daném případě paralelně spojeny výstupy hradel H_1 a H_5 , jakož i H_2 , H_3 a H_4 , je tím kopirování obsahu shodných sloupců zajištěno. (Taková paralelní spojení mohou být realizována jak na výstupech hradel NAND s otevřeným kolektorem – tedy typu MH7403 – tak i na jejich vstupech, čímž se ušetří podstatný počet diod paměťové matice).

Uvedeným způsobem lze odvodit i zbývající část paměti pro číslice, které jsou na obr. 115 zakresleny; současně vhodným rozložením diod v matici 5×7 lze vytvořit i jakýkoli abecední znak.

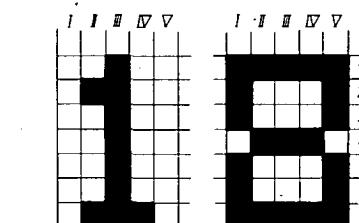
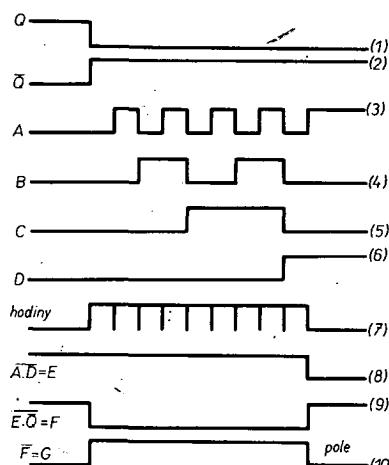
Pro vytváření čísel je nutná řídící logika. Ta obsahuje mimo jiné např. čítač a dekódér v módu 5, nahrazující spínače V_1 až V_5 , pro selekci sloupců; svazky Sv_1 až Sv_7 , přepíná posuvný registr – nebo multiplexer (MH74151 = osmibitový selektor dat) včetně čítače v módu 7. Spínače číslí S_1 až S_8 (volba kanálu) jsou v logice ovládání nahrazeny senzorovými dotykovými poli s příslušnými integrovanými obvody SAS560 a SAS570.

A nyní několik slov k vlastnímu řízení. Na obr. 117 je blokové zapojení logiky, zachycující sled synchronizačních impulů v návaznosti na přepínání sloupců, řádků (svazků), jakož i vytvoření pole, v němž se objeví namodulované číslo zvoleného kanálu. Řídící členy jsou zde řádkové a obrazové synchronizační impulsy. Ty jsou – každý jednotlivě – přiváděny na zpoždovací monostabilní klopné obvody 1 a 11, přičemž jejich nastavitele zpoždění určuje, v kterém místě stínítka obrazovky se daná číslice objeví. Výstup monostabilního obvodu 1 startuje generátor hodinových impulů 2 a uvolňuje čítač impulsů 3 (který během kvazistabilního času monostabilního obvodu byl uzavřen a vynulován). Obr. 116 zobrazuje příslušný impulsovy diagram. Týl impulsu Q monostabilního obvodu 1 zapíná generátor, který generuje impulsy. Nastavitelnou šířkou těchto impulů je určena šířka bodu (čtvrtců) matice 5×7 . Horizontální čítač impulsů 3 generuje vstupní impulsy v kódu BCD, a sice A (3), B (4), C (5) a D (6), které v dekódéru 7 jsou převedeny v signál 1 z 5, který se vede na matici ROM 8. Dekódér 7 tedy odpovídá spínačům V_1 až V_5 . Jakmile čítač 3 dočítá do osmi, je přes bistabilní klopný obvod 6 generátor 2 uzavřen. Obdobný děj probíhá i v vertikálním směru. Po odezvě monostabilního obvodu 11 je zapnut vertikální čítač řádků 12, a čítá impulsy přiváděné z čítače (děliče) 5. Obvody se nuluji analogicky přes klopný obvod 13. Podle dělicího poměru obvodu 5 je dána „výška“ bodů (čtvrtců – 2, 4, 8 nebo 16 řádků TV). Impulzy, z vertikálního čítače řádků jsou přiváděny na multiplexer 9, který je napojen na sedm výstupů (Sv_1 až Sv_7) paměti 8.

Pomocí matice pole 4 je ohrazen obdélníkový prostor, v němž se objevuje rastrový číslice kanálu. Z impulsového diagramu je

Obr. 115. Zapojení paměťové diodové matice pro číslíce 1, 7 a 8

Obr. 116. Úplný tvar číslíce 1 a číslíce 8 v rastru 5×7 a impulsní diagram řídící jednotky

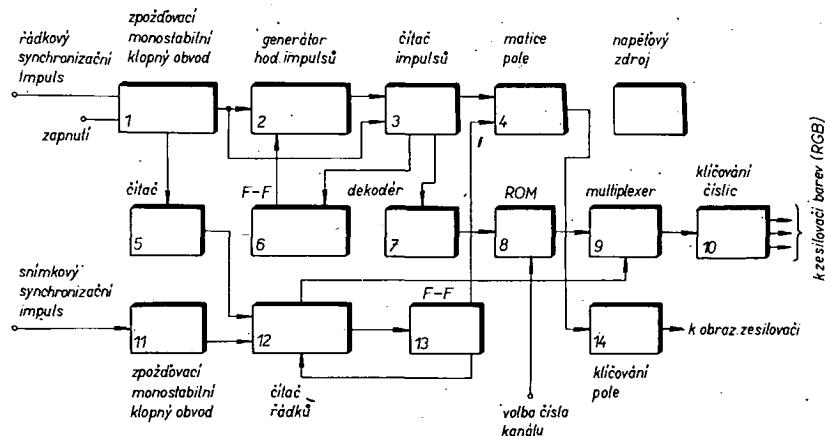
zřejmé, jak se získává pomocí signálů A a D čítače 3 impuls E (8) a dále z E a Q (1) impuls F (9) a G (10). Po dalším smislení obdobně získaných impulsů z vertikálního čítače 12 a obvodu 13 je obvodem 14 kločováno pole. Vzhledem k tomu, že blokové zapojení odpovídá barevnému TVP, není obvod 10 napojen přímo na obrazový zesilovač, ale na zesilovače barevných složek.

Zapnutí či vypnutí zobrazované číslice včetně podkladového pole – v jehož obrysech je potlačen obrazový signál – lze ovládat přes 1 signálem od senzoru, popřípadě přímo ultrazvukem.

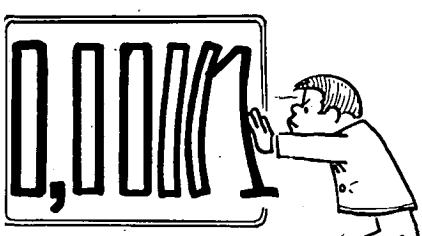
Aby se na stínítku obrazovky objevila číslice nerušící pořad, musí být nejprve obrazový signál místě rastru plně potlačen, pak mu přiřazena žlutá (černá) barva, do níž jsou kladnými impulsy vytvořeny jednotlivé body zvolené číslice. Pomocí jednoduchého multiplexu je možné zobrazovat i více číselový údaj, např. čtyř či šestimístný (hodiny).

Literatura

- [1] Hyan, J. T.: Dynamicky řízený displej. Studie SONP, č. z. 310/80-0-345, Praha září 1974.
- [2] Hyan, J. T.: Způsoby alfanumerické indikace. Studie SONP, č. z. 310/80-0-413, Praha listopad 1975.
- [3] Mrazek, D.: Saving ROMs in high-resolution dot-mark displays and printers. Firemní literatura National Semiconductor 1973.

Obr. 117. Blokové zapojení řídící jednotky pro generování čísel na stínítku TV přijímače

mimořádná NABÍDKA

mimořádná NABÍDKA

polarizovaných relé
pro výrobu
elektronických
zařízení

HL 100 11, 15, 16, 18, 21, 26, 35, 39, 41

HL 110 01/1, 03/1, 04/1

VC 121 až 127 Kčs.

Výrobce:
VEB
ELEKTRO-SCHALT-
GERÄTE AUERBACH,
NDR

Během roku
můžeme dodat
celý sortiment
dalších
dovážených
typů:

HL 100 02, 03, 04, 05, 06, 07 ALU,
08, 09, 10, 11, 12, 13, 15, 16,
18, 20, 23, 24, 25, 29, 30, 31,
33, 34, 38, 39, 41, 43, 44, 45,
51, 52, 54

HL 110 01/1
RLS 0373-002 = 10165
HL 110 03/1, 04/1

Bližší informace podá
a objednávky vyřizuje

TESLA

Obchodní podnik
Oblastní středisko služeb
Umanského 141
688 19 UHERSKÝ BROD

postavte si sami v akci

HIFI-JUNIOR

SNADNO – RYCHLE – LEVNĚ A SPOLEHLIVĚ

kvalitní zařízení pro věrnou reprodukci zvuku podle osvědčených a podrobných stavebních návodů:

SG 60 Junior – stavební návod č. 6, cena Kčs 10,-.

Poloautomatický hifi gramofon 33/45 ot., odstup > 43 dB, kolisní < 0,1 %, automatický koncový zvedač přenosky, mechanická volba otáček. Možno stavět tři varianty: nejjednodušší A, vybavenější B a kompletní přístroj C (jak se dodává hotovy hifiklubům Svazarmu).

TW 40 Junior – stavební návod č. 4, cena Kčs 6,-.

Stereofonní hifi zesilovač 2 × 20 W, hudební výkony 2 × 35 W, zkreslení < 0,2 %, vstup 2,4 mV pro magn. přenosky, 250 mV pro radio, magnetofon a rezervní vstup. Výstup pro magn. záznam, pro reproduktory 4, 8, 16 Ω a pro sluchátka. Kvazi-kvadrofonní připojka pro zadní reproduktory. Fyziologická regulace hlasnosti, nezávislá regulace basu a výšek, regulátor symetrie, vypínače reproduktorů, přepínače mono/stereo a páskového monitoru.

TW 120 – stavební návod č. 5, cena Kčs 4,-.

Univerzální koncový hifi zesilovač 2 × 60 W, 4 Ω; se jmenovitým sinusovým výkonom 2 × 40 W/8 Ω, zkreslení pod 0,1 %. Max. hudební výkon 2 × 100 W/4 Ω. Vstup 2 × 1 V/100 kΩ pro předzesilovač nebo směšovací pult. Kvazi-kvadrofonní připojka pro zadní reproduktory. Monofonní provoz s dvojnásobným výkonom. Hmotnost jen 4,6 kg! Vhodný pro trvalé hifi soupravy, pro mobilní provoz a ozvučování. Elektrické díly jsou většinou shodné s koncovým stupněm TW 40 Junior.

RS 20 Junior, RS 22 Junior, RS 21 Junior – sada tří stavebních návodů, č. 1, 3 a 7 (5 listů), cena Kčs 4,-.
Třípásmové, dvoupásmové popř. jednopásmové hifi reproduktory soustavy do 20 W. Uzavřená levistenná skříň potažená melaminovou krytinou, vpředu průzvučná přírodní tkanina. Moderní reproduktory TESLA optimálně přizpůsobené elektrickou výhybkou dají soustavám vlastnosti převyšující požadavky normy DIN 45 500.

RS 238A Junior – stavební návod č. 8, cena 2 Kčs

Třípásmová hifi reproduktorská soustava v dřevěné skříni vhodné pro individuální výrobu. Maximální hudební zatižitelnost 40 W, impedance 8 Ω, kmitočtový rozsah 40–20 000 Hz ± 5 dB, citlivost 83 dB pro 1 W/1 m, zkreslení 2,5 % při 20 W. Vnitřní objem 20 l, rozměry 480 × 320 × 230 mm, hmotnost 9,2 kg.

POZOR – NEPŘEHLEDNĚTE!

V roce 1977 počet dosluhých objednávek podstatně přesáhl průchodnost zásihlkové služby i celkovou kapacitu podniku Elektronika. Proto bylo s Ústřední radou hifiklubu Svazarmu dohodnuto přechodné východisko z nouze:

1. Zásihlková služba nadále posílí dobrkor. jen samotné stavební návody. Zásihlkový prodej přístrojů a dílů bude obnoven v lednu 1979 prostřednictvím Domu obchodních služeb Svazarmu ve Valašském Meziříčí.

2. Členská prodejna Ve Smečkách v uvolněné kapacitě zvýší prodej dílů a přístrojů řady Junior, a to přednostně prostřednictvím svazarmovských hifiklubů, které mají příslušné instrukce. Nejste-li dosud členem, doporučujeme Vám přihlásit se v nejbližším hifiklubu. Spojení získáte na každém OV Svazarmu.

Věříme, že naši zákazníci přijmou s pochopením toto přechodné opatření, které zabezpečuje základní členské služby až do doby definitivního uspořádání v roce 1979.

ELEKTRONIKA

podnik ÚV Svazarmu
Středisko členských služeb
Ve Smečkách 22, 110 00 PRAHA 1
telefon 248 300, telex 121 601